

T.C.
ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU TEZLİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA UZLAŞTIRMA KURUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

ZEYNEP BÜŞRA MENZİLCİOĞLU

Danışman

Dr. Öğr. Ü. İNANÇ İŞTEN

ANTALYA-2020

ONAY/BİLDİRİM FORMU

ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Zeynep Büşra Menzilioğlu'na ait "Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Kurumu" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI /TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI tezi olarak oybirliği/oyçokluğu (..../ ...) ile kabul edilmiştir.

Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı İmzası

Jüri Başkanı:

Üye :

Üye :

Tez Sınavı Tarihi :

Tez Teslim Tarihi:.....

Prof. Dr. İbrahim Sani Mert
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Antalya Bilim Üniversitesi, Kamu Hukuku yüksek lisans tezi olarak hazırlamış olduğum bu çalışma, Ceza Muhakemesi Hukukunda önemli bir yere sahip olan uzlaştırma kurumunu kapsamaktadır. Bu çalışma çerçevesinde literatür taraması yapılmış ve konu hakkında yapılan çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bana öncülük eden, tez danışmanım Dr. Öğr. Ü. İnanç İŞTEN'e şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca aileme de verdikleri destekleri için teşekkür ederim.

Zeynep Büşra Menzilcioğlu

ÖZET

Klasik ceza adalet sistemlerine karşı gelişen alternatif çözüm yollarından biri olan uzlaştırma kurumu, ülkemizde ve birçok başka ülkede uygulama alanı giderek genişleyen yeni ve etkili bir kurumdur. Ceza muhakemesinde ilk defa Kanada'da uygulanan uzlaştırma kurumu ile mağdur ve failin bir araya gelmesi amaçlanmıştır. Uzlaştırma kurumu ile mağdur konumundaki devlet yerine asıl mağdurun yargılamaya katılması sağlanmıştır. Bu kurum ile fail ve mağdur yüz yüze görüşme imkânı bulur. Birbirlerine hissettiklerini anlatma imkânına sahip olurlar. Böylece mağdur failin yapmış olduğu eylemden dolayı uğradığı zararları faile açıkça ifade eder. Fail de mağdura vermiş olduğu zararın farkına varır ve verdiği zararları karşılama imkânı bulur. Böylece failin işlediği suç sebebiyle cezai yaptırıma maruz kalarak toplumdan soyutlanması yerine onu topluma kazandıracak imkânlar elde edilir. Bu tezde, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından biri olan onarıcı adalet anlayışı kapsamında ceza muhakemesinde geliştirilen uzlaştırma kurumu ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Onarıcı Adalet, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ceza Adalet Sistemi, Uzlaştırma Kurumu, Uzlaştırma,

ABSTRACT

The conciliation institution is one of the alternative solutions developed against the classical criminal justice systems, was also a new and effective institution that developed in our country and many other countries and expanded its application area. The conciliation board was first occurred in Canada, and it was aimed to bring together the victim and the perpetrator. Instead of the conciliation board and the state as deputy of the other part, the real aggrieved has the chance to attend the settlement. With this can the perpetrator and the victim meet face to face, and also have the opportunity to tell each other what they feel. Thus, the victim clearly expresses the damage inflicted on the perpetrator. The perpetrator realizes the damage he has done to the victim and has the opportunity to compensate for the damage he has caused. Instead of sending the perpetrator to prison and isolating him from the society, opportunities are provided to bring him to the society. One of the alternative dispute resolution methods, which are restorative justice concept, and justice scope has been explained.

Keywords:

Restorative Justice, Alternative Dispute Resolution, Criminal Justice System, Conciliation Institution, Conciliation

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ONARICI ADALET ANLAYIŞI VE UZLAŞTIRMA KURUMU

1. ONARICI ADALET ANLAYIŞI VE AMACI.....	3
2. ONARICI ADALET ANLAYIŞININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	5
3. ONARICI ADALET YÖNTEMLERİ.....	8
4. UZLAŞTIRMA KURUMU.....	11
4.1. Genel Olarak Uzlaştırma.....	11
4.2. Uzlaştırma Kurumunun Tarihi Gelişimi.....	14
4.3. Uzlaştırma Kurumunun Faydaları.....	17
4.3.1. Mağdura Yönelik Faydalar.....	18
4.3.2. Faile Yönelik Faydalar.....	19
4.3.3. Topluma Yönelik Faydalar.....	19
4.3.4. Ceza Adalet Sistemine Yönelik Faydalar.....	20
5. CEZA HUKUKU İLKELERİ VE UZLAŞTIRMA.....	21
5.1. Adil Yargılanma Hakkı ve Uzlaştırma.....	22
5.2. Hak Arama Hürriyeti ve Uzlaştırma.....	23
5.3. Masumiyet Karinesi ve Uzlaştırma.....	24
5.4. Eşitlik İlkesi ve Uzlaştırma.....	25
5.5. Aleniyet İlkesi ve Uzlaştırma.....	26
5.6. Adalet İlkesi ve Uzlaştırma.....	28

5.7.Makul Sürede Yargılanma Hakkı ve Uzlaştırma.....	29
5.8.Hakimin Tarafsızlığı ve Uzlaştırma.....	30
5.9.Silahların Eşitliği İlkesi ve Uzlaştırma.....	32
5.10. Kamu Davasının Mecburiliği İlkesi ve Uzlaştırma.....	32
5.11. Resen Araştırma İlkesi ve Uzlaştırma.....	33
6. ULUSLARARASI HUKUKTA UZLAŞTIRMA.....	35
6.1. Genel Olarak.....	35
6.2. Amerika Birleşik Devletleri.....	36
6.3. Fransa.....	37
6.4. Almanya.....	41
6.5. İtalya.....	43
6.6. İngiltere.....	44

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK CEZA HUKUKUNDA UZLAŞTIRMA

1. GENEL OLARAK.....	46
2. 5560 SAYILI KANUN'LA YAPILAN DEĞİŞİKLİK ÖNCESİNDE UZLAŞTIRMA.....	49
3. 5560 SAYILI KANUN'LA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER KAPSAMINDA UZLAŞTIRMA.....	54
4. 6763 SAYILI KANUN'LA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER KAPSAMINDA UZLAŞTIRMA.....	58
5. UZLAŞTIRMA KAPSAMINDAKİ SUÇLAR.....	62
5.1.Genel Olarak.....	62
5.2.Soruşturulması ve Kovuşturulması Şikayete Tabi Suçlarda Uzlaştırma.....	63
5.3.Uzlaştırma Kapsamındaki Katalog Suçlar.....	67
5.4.Etkin Pişmanlık Hükümlerine Yer Verilen Suçlarda Uzlaştırma.....	68
5.5.Suçta Sürüklenen Çocuklar Bakımından Uzlaştırma.....	70

5.6.Uzlaştırma Kapsamına Giren Bir Suçun, Bu Kapsama Girmeyen Bir Başka Suçla Birlikte İşlenmesi.....	74
5.7.Uzlaştırmaya Tabi Olmayan Suçlar.....	75
6. UZLAŞTIRMA USULÜ.....	77
6.1.Uzlaştırmacı.....	77
6.1.1. Genel Olarak.....	77
6.1.2. Uzlaştırmacıların Eğitimi.....	78
6.1.3. Uzlaştırmacı Seçimi ve Görevlendirilmesi.....	80
6.1.4. Uzlaştırmacılara Yönelik Etik İlkeler.....	85
6.2. Soruşturma Evresinde Uzlaştırma.....	88
6.3. Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma.....	92
6.4. Uzlaştırma Müzakereleri.....	98
6.5. Uzlaştırmada Edim.....	102
6.6. Uzlaştırmanın Hukuki Sonuçları.....	106
6.6.1. Soruşturma Evresinde Uzlaştırmanın Hukuki Sonuçları....	106
6.6.2. Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmanın Hukuki Sonuçları...109	
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA.....	114

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
bkz	: Bakınız
CMK	: 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUY	: Ceza Muhakemesi Uzlaştırma Yönetmeliği
C	: Cilt
ÇKK	: 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu
Çev	: Çeviri
dn	: Dipnot
Ed	: Editör
İİK	: 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
m	: Madde
M.Ö.	: Milattan Önce
S	: Sayı
s	: Sayfa
TCK	: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

GİRİŞ

Toplumda bulunan herkesin huzur ve güven içerisinde yaşaması için bir takım kurallar bütününe olması gerekir. Geçmişten günümüze, tarih boyunca her toplum, her kabile birlikte yaşamanın getirdiği mecburiyet kapsamında kendilerine özgü kurallar benimsemişlerdir.

Hukuk kuralları, toplumdaki bireylerin birbirleri ile olan ilişkilerini, bireylerin özgürlüklerini ve özgürlüklerinin sınırlarını düzenler. Hukuk kurallarının temel amacı, toplumsal düzeni ve kişilerin huzur ortamında yaşamasını sağlamaktır.¹

Suç, toplum düzeninin sürekliliği için korunması gereken hukuki değerlerin bilerek ve istenerek insan davranışı ile ihlal edilmesi olarak tanımlanabilir.² Devletler, toplumsal düzenin sağlanması için hukuk kuralları ihdas eder. İhdas edilen kurallara aykırı her davranış suç teşkil etmez. Her devlet hangi kurallara aykırı davranışın suç olarak düzenleneceğini, suç ve ceza politikası ile belirler. Devlet tarafından belirlenen suç teşkil eden davranışların, toplumdaki bireyler tarafından yapılıp yapılmadığının araştırılmasına ceza adaleti sistemi denir. Klasik ceza adaleti sisteminde amaç, suç işleyen faili cezalandırarak adaleti sağlamaktır. Toplumsal sözleşmeden bu yana devlet cezalandırma tekeli eline almıştır. Suç, kural olarak topluma karşı işlenir. Bu kapsamda toplumu temsil eden devlet de suç işleyeni cezalandırır. Dolayısıyla, ceza adaleti sistemlerinde devlet daima kendini mağdur konumunda görür ve faili cezalandırarak toplum düzenini sağlamış olur. Klasik ceza adaleti sistemlerinde asıl mağdur her zaman ikinci plandadır. Bu sistem fail odaklı bir sistemdir.

Klasik ceza adaleti sistemlerinde mağdurun konumunun ikinci planda olması, devletin kendini mağdur olarak görmesi zamanla bu sisteme alternatif yollar aranmasına sebep olmuştur. Klasik ceza adalet sistemine karşın özellikle Anglo-Sakson hukuk sisteminde alternatif çözümler aranmaya başlanmıştır. Bu alternatif yollarla mağdurun ceza yargılamasında söz sahibi olması istenmiştir. “Onarıcı Adalet” anlayışı, alternatif çözüm yolları arasında geliştirilen ve zamanla birçok ülke tarafından benimsenmeye başlanan bir sistem olarak çıkmıştır. Onarıcı adalet adı altında, mağdur ve failin çeşitli uygulamalar ile yargılama sistemine başvurmadan

¹ Artuk, M.Emin/ Gökçen, Ahmet: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2017, s.3.

² Artuk / Gökçen, Genel Hükümler, s.195.

aralarındaki sorunu kendilerinin çözmesi hedeflenmiştir. Böylece hem mağdur yaşadığı mağduriyetin sebep olduğu zararları faile bildirme imkânı bulacak, hem de fail yaptığı eylemin sebep olduğu zararların farkına vararak, verdiği zararları düzeltme imkânı bulacaktır.

Türkiye’de de bu konuda adımlar atılarak, özellikle “Uzlaştırma Kurumunun” geliştirilmesi sağlanmıştır. Türk hukukunda bu konuda ilk kanuni düzenlemeler, 1.6.2005’de yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile yapılmıştır.

Bu tezde, onarıcı adalet anlayışının Türk hukukundaki yansıması olan “Uzlaştırma Kurumu” ele alınmıştır. Uzlaştırma kurumunun ortaya çıkmasına neden olan sebepler, bu kurumun hukukumuzdaki yeri ve uygulaması ayrıntılı olarak incelenmiştir. İki bölümden oluşan tezin birinci bölümünde, onarıcı adalet anlayışı, uzlaştırma kurumu ve uluslararası hukukta uzlaştırma kurumu incelenmiştir. Bu kapsamda, onarıcı adalet anlayışının amacı, tarihsel gelişimi ve yöntemleri ile uzlaştırma kurumunun tarihsel gelişimi ve ilkeleri ele alınmıştır. Yine bu bölümde uzlaştırma kurumunun uluslararası hukuktaki uygulamaları ve çeşitli ülkelerdeki uzlaştırma kurumuna yönelik uygulamalar incelenmiştir. İkinci bölümde ise Türk hukukunda uzlaştırma kurumunun düzenleniş ve uygulama şekli incelenmiştir.

Uzlaştırma kurumuna yönelik en önemli sorun, uzlaştırma kurumunun hukuk sistemimizde uzun yıllardır var olmasına rağmen, toplumun bu kuruma olan bakış açısı ve yeterince bilinçli olmaması nedeni ile kurumun uygulanmasının son derece kısıtlı olmasıdır. Toplumdaki bireylerin büyük bir kısmının yaşadığı problemleri mahkemede çözüme arzusu, kişinin, şüpheli için arzu ettiği ağır bir ceza ile sonuçlanmayacağını bildiği halde, şüpheliyi mahkemede görme isteği, uzlaştırma kurumunun uygulanmasını oldukça zorlaştırmaktadır. Bir diğer önemli neden ise bu kurumun topluma yeterince tanıtılmamasıdır. Bu sorunların giderilmesi için toplumun yetkili kurumlar tarafından bilinçlendirilmesi ve kurumun sağladığı faydaların toplumun her kesimine gösterilmesi gerekir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ONARICI ADALET ANLAYIŞI VE UZLAŞTIRMA KURUMU

1. ONARICI ADALET ANLAYIŞI VE AMACI

Klasik ceza adalet sisteminde suç, toplum düzeninin sürekliliği için korunması gereken hukuki değerlerin bilerek ve istenerek insan davranışı ile ihlal edilmesidir.³ Ceza ise suç teşkil eden fiili kusurlu olarak işleyen kişilere karşı yargı organlarınca ıslah edici, caydırıcı, korkutucu müeyyidelerin verilmesidir.⁴ Klasik ceza adalet sisteminin asıl amacı maddi gerçeğe ulaşmak olduğu için, suç işleyen failin hukuk kurallarını bilerek ve isteyerek ihlal ettiği kabul edilir ve failin cezalandırılması esas alınır.⁵ Klasik ceza adalet sistemi, mağdurdan çok fail odaklı bir sistemdir. Bu sistemde suçun devlete karşı işlendiği düşünülerek, devletin kural ve düzeninin bozulduğu gerekçesi ile toplumun menfaatine ve faillerin cezalandırılmasına öncelik verilir. Devlet burada, bozulan hukuk düzenini denkleştirme yoluyla korumaktadır.⁶ Bu sistem fail odaklı bir yargılama süreci olup, asıl mağdur ihmal edilmektedir.⁷

Ceza adalet sisteminin faile odaklanarak mağdurun haklarını koruyamaması ve mağduriyetini daha da artırması, zamanla alternatif çözüm yollarının gelişmesine sebep olmuştur. Bunun sonucunda, özellikle Anglo-Sakson hukuk sisteminde “onarıcı adalet” yaklaşımı alternatif bir çözüm yolu olarak ortaya çıkmaya başlamıştır.⁸ Klasik ceza adalet sistemine alternatif bir çözüm yolu olarak ortaya çıkan bu yaklaşım ile fail odaklı ceza yargılamasından uzaklaşılarak, mağdurun da yargılama sürecine dâhil olması amaçlanmıştır. Böylece, yargılamanın devlet ve fail arasında ilerlemesinin

³ Artuk / Gökçen, Genel Hükümler, s.195.

⁴ Artuk / Gökçen, Genel Hükümler, s.746.

⁵ Yavuz, Hakan A.: “Onarıcı Adalet ve Uzlaştırma Kurumu Bağlamında Ceza Adalet Sisteminde Mağdurun Konumu”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C.:6, S.:23, 2015, s.88-91.

⁶ Yavuz, “Mağdurun Konumu”, s.91.

⁷ Özbek, Mustafa Serdar: “Onarıcı Adalet”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed.: Mustafa Serdar Özbek, Orhan Cüni, Merve Özcan), Ankara 2018, s.3; Kaymaz, Seydi/ Gökçen, Hasan Tahsin: Uzlaşma ve Önödeme, Ankara 2007, s.57.

⁸ İştin, İnanç/ Mert, İbrahim Sani: “ Uzlaştırma Kurumunun Etkinliğinin Artırılması: Uzlaştırma Sürecinde Karşılaşılan Hukuki ve İletişime İlişkin Problemler ile Çözümlerine İlişkin Nitel Bir Araştırma”, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.:6, S.:11, 2018, s.4.

önüne geçilmiştir. Onarıcı adalet anlayışı devleti mağdur konumundan çıkararak asıl mağduru ve toplumu daha aktif olarak çözüm sürecine dâhil etmektedir.⁹

Onarıcı adalet, suça karışan kişilerin sürece dâhil edilmesini ve mağdurla failin karşı karşıya gelmesini sağlayarak, mağdurun zararının bizzat fail tarafından giderilmesini sağlar. Böylece fail verdiği zararların sorumluluğunu üstlenerek ıslah edilmiş olur ve toplumun ve mağdurun uğramış olduğu zararlar bizzat fail tarafından giderilir.¹⁰

Birçok ülkede uygulama alanı bulan ceza adalet sisteminde genel olarak faili cezalandırma amacı ile sadece faili ele alacak şekilde yargılama yapılmakta ve mağdur konumundaki kişilerden önce devletin mağduriyetinin öncelikli olması, bu sistemi çıkmaza sürüklemektedir. Bu durum toplumun adalete olan güvenini sarsmaya başlamıştır. Ayrıca yargılamaların olması gerektiğinden daha uzun sürmesi ve masraflı olması, usul ekonomisini de olumsuz yönde etkilemiştir. Onarıcı adalet anlayışı ile bu olumsuzluklar giderilmeye çalışılmıştır. Onarıcı adalet anlayışının asıl amacı, anlaşmazlığın çözümünde tarafların aktif şekilde rol almasını sağlayarak, toplumda hoşgörünün ve sosyal sorumluluğun gelişmesini sağlamaktır.¹¹

Onarıcı adalet anlayışı günümüzde birçok batı ülkesinde hayata geçirilmiştir. Onarıcı adalet anlayışı çerçevesinde oluşturulan kurumlar, Belçika, Portekiz, İtalya, İskoçya, Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde yaygın olarak kullanılmaktadır.¹² Mağdur-fail arabuluculuğu, konferans, grup toplantısı, gönüllü arabuluculuk, görüşme grupları gibi çeşitli onarıcı adalet yöntemleri mevcuttur. Mesela; Belçika'daki sistem ile failin rehabilite edilerek yeniden topluma kazandırılması amaçlanır. Burada "katılımcı" olarak ifade edilen program uygulanmaktadır. Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada'da ise "konferans" olarak ifade edilen program uygulanmaktadır. Norveç, Finlandiya gibi ülkelerde ise

⁹ **Özbek**, "Onarıcı Adalet", s.3.

¹⁰ **Özbek**, "Onarıcı Adalet", s.4; **Çetintürk, Ekrem**: Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, Ankara 2017, s.9.

¹¹ **Özbek**, "Onarıcı Adalet", s.3.

¹² **Jahic, Galma/Yeşiladalı, Burcu**: "Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım", Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, (Der.: Galma Jahic, Burcu Yeşiladalı), İstanbul 2008, s.17.

“gönüllü arabuluculuk” sistemi ile toplumun onarıcı adalet uygulamasına katılımı sağlanmaktadır.¹³

Genellikle mağdur-fail arabuluculuğu olarak adlandırılan yöntemde üçüncü bir kişinin arabuluculuğu ile mağdur ve failin bir araya gelerek yüz yüze görüşmesi sağlanır. Bu görüşmeye mağdur ve failin ailesi, arkadaşları veya yakınları da katılabilir.¹⁴ Mağdur-fail arabuluculuğu uygulaması zamanla diğer yöntemlerden daha çok benimsenmiştir. Günümüzde en yaygın onarıcı adalet uygulaması mağdur-fail arabuluculuğudur. Grup toplantısı şeklinde gerçekleştirilen uygulamalarda ise toplumdaki kişilerin de uzlaştırmaya katılması sağlanır.

2. ONARICI ADALET ANLAYIŞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Dünya üzerinde her ülkenin, her toplumun, kendine özgü bir hukuk düzeni, bir ceza adalet sistemi vardır. Kimi toplumlar ceza adaletinde, inandıkları dinin esaslarını temel almışlar, kimi toplumlar da başka yaklaşımları benimsemişlerdir. Onarıcı adalet, günümüzde daha çok uygulanmaya başlayan bir yöntem olmuştur. Her ne kadar onarıcı adalet anlayışının uygulamaya geçmesi 50 yıla yakın bir süre öncesine dayansa da, aslında anlayışın kökleri bu isim altında olmasa da çok daha eskilere dayanmaktadır. Hatta insanlığın toplum olarak yaşamaya başladığı tarihlerden itibaren uygulandığı söylenebilir. Devlet figürünün var olmadığı zamanlarda da topluluklar benzer yöntemlere başvurmuşlardır.¹⁵

Ülkelerin çağdaş ceza adalet sistemlerinde asıl mağdurun devlet olduğu anlayışının toplumu tatmin etmemesi, yargılamada düzensizliklere yol açmıştır. Bu sorunlar çeşitli alternatif çözüm yolları arayışına sebep olmuştur. Devlet odaklı bir yargılama sisteminden, taraflar ve toplumunda katılımını sağlayacak çözümler aranmıştır. Bu bağlamda onarıcı adalet programlarının ortak amacı, mağdurun ceza yargılamasında aktif olarak rol almasını sağlamak ve faile yaptığı eylemin mağdurda nasıl etkiler bıraktığını göstermektir. Bu programlar sayesinde mağdur fail ile karşı

¹³ **Pelikan, Christa:** “Onarıcı Adalet Üzerine”, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, (Der.: Galma Jahic, Burcu Yeşiladalı), İstanbul 2008, s.24.

¹⁴ **Özbek,** “Onarıcı Adalet”, s.6.

¹⁵ **Baytaz, Abdullah Batuhan:** Onarıcı Adalet’e Genel Bir Bakış, İÜHF C.LXXI, S.1, İstanbul 2013, s.117-121.

karşıya gelebilme imkânı bulacak, ona neler hissettiğini açıkça ifade edebilecektir. Failin de yaptığı yanlışın farkına varması sağlanarak verdiği zararları tazmin etme imkânı bulur. Bu anlaşmaya toplumdaki kişilerin veya bir arabulucunun katılımının sağlanması da, toplumda adalet sistemine duyulan güvenin artması sağlanır.¹⁶

Alternatif çözüm arayışları çerçevesinde, modern dönemde onarıcı adalet ilk defa 1970’li yıllarda ortaya çıkmıştır. İlk uygulamaları Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada’da ortaya çıkan onarıcı adalet, ilk başlarda çocuk suçlulara yönelik uygulanmıştır. Zamanla çocuklarla birlikte yetişkinler için de uygulanmaya başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada’dan sonra onarıcı adalet kurumları Avrupa’da da uygulanmaya başlanmıştır. 1981 yılında Norveç’te reşit olmayanlara yönelik bir yöntem benimsenmiştir. 1985 yılında Avusturya’da yine çocuklara yönelik onarıcı adalet programları uygulanmaya başlanmıştır. Almanya’da ise 1984 yılında onarıcı adalet yöntemlerinin uygulanması yetişkinlere yönelik olmuştur. Aynı yıllarda İtalya, İspanya, Portekiz Polonya’da da onarıcı adalete yönelmeler başlamıştır.¹⁷

Avrupa’da onarıcı adalet uygulamaları kapsamında önemli adımlar atılmıştır. Avrupa Konseyi bu konuda on iki tavsiye kararı çıkarmıştır. Bunlar¹⁸:

- “Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Hakkındaki R (99) 19 Sayılı Tavsiye Kararı”
- “Ceza Hukuku ve Usulü Çerçevesinde Mağdurun Konumu Hakkında R (85) 11 Sayılı Tavsiye Kararı”
- “Mağdurlara Yardım ve Mağduriyetin Engellenmesi Hakkında R (87) 21 Sayılı Tavsiye Kararı”
- “Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Rec (2006) 8 Sayılı Tavsiye Kararı”

¹⁶ **Özbek**, “Onarıcı Adalet”, s.3.

¹⁷ **Coronas, Clara Casado**: “Mağdur-Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar”, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, (Der.: Galma Jahic, Burcu Yeşiladalı), İstanbul 2008, s.114,115; **Baytaz**, Onarıcı Adalet’e Genel Bir Bakış, s.121.

¹⁸ **Willemsens, Jolien**: “Onarıcı Adalet ve Uluslararası Standartlar: Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler Tarafından Başlatılan Girişimler”, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, (Der.: Galma Jahic, Burcu Yeşiladalı), İstanbul 2008, s.29-32.

- “Çocuk Suçluluğuna Yönelik Sosyal Tepki Hakkında R (87) 20 Sayılı Tavsiye Kararı”
- “Göçmen Ailelerden Gelen Gençler Arasındaki Çocuk Suçluluğuna Yönelik Sosyal Tepki Hakkında R (88) 6 Sayılı Tavsiye Kararı”
- “Çocuk Suçluluğunda Yeni Yaklaşımlar ve Çocuk Adalet Sisteminin Rolü Hakkında Rec (2003) 20 Sayılı Tavsiye Kararı”
- “Ceza Adaletinin Basitleştirilmesi Hakkında R (87) 18 Sayılı Tavsiye Kararı”
- “Ceza Adaletinin Yönetimi Hakkında R (95) 12 Sayılı Tavsiye Kararı”
- “Değişim Döneminde Avrupa’da Suç Politikası Hakkında R (96) 8 Sayılı Tavsiye Kararı”
- “Toplum Temelli Yaptırımlar ve Tedbirler Konusundaki Avrupa Kurallarının Uygulamalarının İyileştirilmesi Hakkında Rec (2000) 22 Sayılı Tavsiye Kararı”
- “Avrupa Cezaevi Kuralları Hakkında Rec (2006) 2 Sayılı Tavsiye Kararı”

Bu konudaki en önemli tavsiye kararı, “Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Hakkındaki R (99) 19” kararıdır. Karar, üye Devletlerin bu kararda belirtilen ilkeleri dikkate almasını tavsiye etmektedir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından biri olan onarıcı adalete yönelimlerde, tavsiye kararlarının yararı büyüktür.¹⁹

¹⁹ **Williemsens**, “Onarıcı Adalet ve Uluslararası Standartlar: Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler Tarafından Başlatılan Girişimler”, s.32.

3. ONARICI ADALET YÖNTEMLERİ

Onarıcı adalet anlayışı, geçmişten günümüze birçok ülkede çok farklı yöntemlerle uygulanmaktadır. Onarıcı adalet anlayışının kesin bir tanımı yoktur. Çünkü her ülke, kendine özgü yöntemler geliştirmiştir. Ama bu yöntemlerin hemen hepsi birbiri ile benzer özellik taşımaktadır ve temel amaç, toplumsal barış ortamını sağlamaktır. Barış ortamının sağlanmasında uygulanan yöntemler ise çeşitlilik göstermektedir. Fakat bütün yöntemlerin temelinde, mağdur-fail-toplum-ceza adaleti makamları bulunur. Genel olarak üçüncü bir kişi ile mağdur ve failin bir araya gelerek, aralarındaki husumeti gidermelerini sağlamak amaçlanır. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC), “onarıcı adalet” programının tanımını, “*Onarıcı süreçleri uygulayan ve onarıcı sonuçlara erişmeyi amaçlayan herhangi bir program.*” olarak yapmıştır.²⁰ Onarıcı adalet yöntemlerinin birçoğu çocuk failer için uygulanmaya başlamıştır. Asıl amaç, çocukları yetişkinlerden ayırarak, onları topluma kazandırmaktır.²¹

Onarıcı adalet yöntemleri, failin suçu işlediği yönünde yeterli kanıtın olduğu ve fail ile mağdurun sürece katılmayı gönüllü olarak kabul ettiği durumlarda uygulanmalıdır. Aynı şekilde tarafların güvenliğine de dikkat edilmelidir.²²

Her ülkede farklı şekilde uygulanan onarıcı adalet yöntemlerinden sık kullanılan ve önde geleni “Mağdur Fail Arabuluculuğu” dur. Bundan başka yöntemlere; “Aile/Toplum Grup Konferansı”, “Cezalandırıcı Halka”, “Toplum Islah Kurulları”, “Ceza Belirtme Çemberi” örnek olarak verilebilir.²³

Mağdur-fail arabuluculuğu, mağdur, fail ve bir veya iki arabulucunun bir araya gelerek, mağdur ve fail arasındaki husumetin çözülmesine arabuluculuk edilmesi

²⁰ “Onarıcı Adalet Programlarının Ceza Konularında Kullanılmasına İlişkin Temel İlkeler, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC), (2002/12, 37.Oturum Toplantısı, 24 Temmuz 2002)”, Onarıcı Adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Ceza Davalarında Uzlaşma Eğitim Materyalleri, (Derleyenler; Galma Jahic- Burcu Yeşildalı), İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2008, s.34.

²¹ **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.59-68; **Canpolat, Can/ Sabuncuoğlu, Zeyyat**: Uzlaştırma, İstanbul 2017, s.9; **Özbek**, “Onarıcı Adalet”, s.6.

²² “Onarıcı Adalet Programlarının Ceza Konularında Kullanılmasına İlişkin Temel İlkeler, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC), (2002/12, 37.Oturum Toplantısı, 24 Temmuz 2002)”, s.34.

²³ **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.68-93; **Canpolat/ Sabuncuoğlu**: Uzlaştırma, s.9-12; **Coronas**, “Mağdur-Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar”, s.125-131; **Özbek, Mustafa Serdar**: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 2.Cilt, Ankara 2016, s.1062-1064.

olarak tanımlanabilir.²⁴ Bu yöntemde az kişi katılım göstererek daha sağlıklı bir ortamın oluşturulması sağlanır. Arabulucu, uzlaştırmacı konumundaki kişi mağdur ile fail arasında bilgi alış verişi ile iletişimi sağlar. Bu duruma mekik arabuluculuğu da denmektedir. Mağdur–fail arabuluculuğu yerine, “mağdur-fail görüşmesi”, “mağdur-fail toplantısı”, “mağdur-fail uzlaşması” gibi terimler de kullanılmaktadır. Mağdur-fail arabuluculuğu ülkemizde de uygulanan uzlaştırma kurumunun görüntüsüdür.²⁵

Aile/ toplum grup konferansı, mağdur, fail, bunların aileleri ve toplumdan bazı kişilerin bir araya gelerek, mağdur ve failin arabuluculuğunu yapmaları olarak tanımlanabilir. Aile/toplum grup konferansında mağdur ve failin yanında aileler de sorunun çözümünde aktif olarak rol almaktadır. Bu model ilk olarak Yeni Zelanda’da ortaya çıkmıştır. 1998 yılında “Çocuk, Genç ve Aileleri Hakkında Kanun” ile çocuk failer için geliştirilen bir yöntemdir. Çocukların, ailelerinin, yakınlarının ve toplum temsilcilerinin bir araya gelerek, çocukların yapmış oldukları yanlışın farkına varmaları sağlanarak, topluma kazandırılmaları amaçlanmıştır. Bu yöntem, “topluluk grup toplantısı”, “aile grup toplantısı”, “onarıcı grup toplantısı” gibi terimlerle de ifade edilmektedir.²⁶

Aile/toplum grup konferansı yöntemi başka ülkelerde de değişik isimlerde uygulanmıştır. Bu ülkelere; Belçika, Kuzey İrlanda, Avustralya gibi ülkeler örnek verilebilir. Belçika’da pilot uygulama olarak “Hergo” adı ile uygulanmıştır. Avustralya’da ise bu uygulamanın bir benzeri “Wagga Wagga” adı ile uygulanmaktadır. Bu uygulamada önceden bir metin hazırlanarak taraflara sorulacak sorular önceden belirlenir. Avustralya’da uygulanan yöntem polisler tarafından gerçekleştirilir.²⁷

²⁴ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Hakkındaki R (99) 19 Sayılı Tavsiye Kararı’ndaki tanıma göre mağdur-fail arabuluculuğu; “*Mağdur ve failin, tarafsız bir üçüncü kişinin (arabulucunun) yardımıyla, suçtan hasıl olan sorunların çözülmesine aktif olarak katılmaya özgür iradeleriyle rıza göstermeleri halinde, onların katıldığı süreç.*”tir.

²⁵ **Özbek**, “Onarıcı Adalet”, s.6,7; **Özbek**, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.1062,1063; **Coronas**, “Mağdur-Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar”, s.127-131.

²⁶ **Özbek**, “Onarıcı Adalet”, s.7; **Özbek**, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.1063; **Coronas**, “Mağdur-Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar”,126; **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.74-86; **Soysal, Tamer**, “Uzlaşma Kurumunun Felsefesine Bir Uzanış: Onarıcı Adalet ve Güney Afrika Ubuntu Geleneği”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Hakemli Hukuk Dergisi, Özel Sayı:1, 2010, s.335; **Canpolat/ Sabuncuoğlu**: Uzlaştırma, s.9,10.

²⁷ **Coronas**, “Mağdur-Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar”,126; **Soysal**, “Uzlaşma Kurumunun Felsefesine Bir Uzanış: Onarıcı Adalet ve Güney Afrika Ubuntu Geleneği”, s.335.

Cezalandırıcı halka yöntemi, diğer yöntemlerden farklı olarak daha kalabalık bir uzlaştırma yöntemini esas almaktadır. Bu yöntemde, mağdur, fail, yakınları ve ailelerinin yanında hâkim ve savcılar da uygulamaya katılırlar. Failin, uygulamaya katılmayı kabulünden sonra, toplantıya katılanlar düşüncelerini açıklarlar. Aynı zamanda toplantıda bulunan hâkim ve savcı da sürecin başarısız sonuçlanması durumunda fail için müeyyidesini açıklar. Bu yöntemde, “barış grupları”, “onarıcı adalet grupları”, “zararın giderilmesi grupları” gibi isimler de verilmektedir.²⁸

Amerika Birleşik Devletleri’nde geliştirilen toplum ıslah kurulları yöntemi, daha çok hafif nitelikteki suçlar bakımından uygulanır. Önceleri yetişkinlere uygulanan yöntem, son zamanlarda çocuklara da uygulanmaktadır. Bu yöntemde fail ile eğitilmiş kişilerden oluşan kurul arasında toplantılar gerçekleştirilir ve toplantılarda faile denetimli serbestlik bakımından uyması gereken kurallar bildirilir. Fail kurulun kararını kabul edip belirlenen yükümlülükleri yerine getirilirse, denetimli serbestliği bitmiş olur.²⁹

Ceza belirtme çemberi yöntemi, diğer yöntemlere göre daha kalabalık bir ortamda gerçekleşir. Bu yöntemde fail, ailesi, akrabaları, toplum temsilcileri, ceza adaleti profesyonelleri katılır. Süreçte bulunan herkes çember oluşturacak şekilde oturur. Böylece iletişim ve karar alma süreçlerinde eşit konumda bulunurlar. Bir “konuşma objesi” hazırlanır ve bu objeyi tutanlar sırayla konuşurlar. Bu yöntemden çıkan sonuç, hâkimin karar vermesinde yardımcı olur.³⁰

Yukarıda ifade edilen onarıcı adalet yöntemlerinin zamanla uygulanma şekillerinde değişiklikler yaşanmış ve aralarındaki farklılıklar azalmıştır. Günümüzde çoğunlukla çok katılımlı toplantılar yerine mağdur, fail ve arabulucu konumundaki kişiler sürece dâhil olmaktadır.³¹

²⁸ **Soysal**, “Uzlaşma Kurumunun Felsefesine Bir Uzanış: Onarıcı Adalet ve Güney Afrika Ubuntu Geleneği”, s.336; **Canpolat/ Sabuncuoğlu**: Uzlaştırma, s.10; **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.87-91; **Özbek**, “Onarıcı Adalet”, s.7.

²⁹ **Canpolat/ Sabuncuoğlu**: Uzlaştırma, s.10,11; **Soysal**, “Uzlaşma Kurumunun Felsefesine Bir Uzanış: Onarıcı Adalet ve Güney Afrika Ubuntu Geleneği”, s.336,337; **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.91-93.

³⁰ **Coronas**, “Mağdur-Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar”, s.127.

³¹ **Özbek**, “Onarıcı Adalet”, s.7.

4. UZLAŞTIRMA KURUMU

4.1. Genel Olarak Uzlaştırma

Uzlaşma kelimesi; anlaşma, sulh, uyuşma, uzlaş, hakem aracılığı ile ihtilafları ortadan kaldırmak anlamlarına gelir.³² Toplum bilim terimleri tanımına göre uzlaşma, “*bireylerin ya da toplumsal kümelerin, toplumsal değerlerin paylaşılmasında karşılıklı ödünlerle aralarında bir anlaşmaya varmaları*” anlamına gelir.³³ Uzlaştırma ise sözlük anlamı olarak “*iki yanın birbirine uymayan isteklerinde karşılıklı yararları birbirine yakınlaştırma yoluyla karşıtları arasında bir anlaşma sağlama*” anlamına gelir.³⁴

Ceza hukuku anlamında uzlaştırmanın kesin bir tanımı yoktur. Doktrinde çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Genel olarak uzlaştırma, mağdur ve failin tarafsız ve eğitilmiş üçüncü bir kişi tarafından, güvenilir bir ortam oluşturularak bir araya gelmelerinin sağlanması ve aralarında oluşan ihtilafı birbirleriyle anlaşarak mahkemeye gitmeden çözmeleri olarak tanımlanabilir.³⁵ Onarıcı adalet teorisinin uygulama biçimi olan uzlaştırma farklı bölgelerde ve ülkelerde farklı terimlerle ifade edilmektedir. Mesela; “mağdur-fail-barışması (victim-offender-reconciliation)”, “mağdur-fail uyuşmazlık çözümü (victim-offender dispute resolution)”, “mağdur-fail konferansı (victim-offender conferencing)”, “mağdur-fail toplantıları (victim-offender meetings)” gibi farklı ifadeler kullanılmaktadır.³⁶ Günümüzde yaygın olarak kullanılan terimi ise “mağdur-fail uzlaştırması (victim-offender-mediation)”dır.³⁷ Onarıcı adalet teorisine dayanan uzlaştırma kurumu, mağdur ve failin birbirleriyle anlaşarak, aralarında oluşan ihtilafı mahkeme dışında çözmelerini sağlar.

³²http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cd53e095f8086.20332076 (Erişim Tarihi: 10.03.2019); Şener, Esat: Hukuk Sözlüğü, Ankara 2001, s.832.

³³http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cd541dc14d729.75784375 (Erişim Tarihi: 10.03.2019).

³⁴http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cd53e67c3bd44.27463769 (Erişim Tarihi: 10.03.2019).

³⁵ Çetintürk, Uzlaştırma, s.101-102; Yerdelen, Erdal: “Uzlaştırmanın Esasları ve Benzer Kurumlardan Farkları”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed.: Mustafa Serdar Özbek, Orhan Cüni, Merve Özcan), Ankara 2018, s.19; Erdem, Mustafa Ruhan/ Eser, Ferda/ Özşahinli, Pakize Pelin: “100 Soruda Uzlaştırma” Uzlaştırmacının El Kitabı, Ankara 2017, s.21.

³⁶ Çetintürk, Uzlaştırma, s.102-103.

³⁷ Çetintürk, Ekrem: “Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma”, Doktora Tezi, Ankara 2008, s.28-29; Çetintürk, Uzlaştırma, s.102-103.

Yaygın olarak kullanılan mağdur-fail uzlaştırmısından başka farklı uzlaştırma uygulamaları da mevcuttur. Bu uygulamalardan birisi “gayri resmi uzlaştırma (informal mediation)” olarak adlandırılan uygulamadır. Bu uygulamanın özelliği, ceza adaleti uygulayıcıların normal çalışmaları esnasında yaptıkları gayri resmi uzlaştırmalardır. Mesela; ceza muhakemesi dışında uyuşmazlığı sona erdirmek isteyen bir hâkimin, soruşturma aşamasını başlatmadan sulh sağlamak isteyen bir polis memurunun, denetimli serbestlik görevlisinin normal çalışmaları esnasında yaptıkları uzlaştırmalar, gayri resmi uzlaştırma olarak ifade edilir.³⁸ Diğer bir uzlaştırma uygulaması ise “toplum uzlaştırması (community mediation)” dır. Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkan bu uygulama daha çok aile ve komşular arasında yakın ilişkilerinden kaynaklanan uyuşmazlıkları çözmek için uygulanan bir uzlaştırma çeşididir.³⁹ Bir diğer uygulama ise “doğrudan uzlaştırma ve dolaylı uzlaştırma (direct mediation and indirect mediation)” uygulamasıdır. Uzlaştırma sırasında tarafların da bulunduğu uygulamaya doğrudan uzlaştırma, tarafların bulunmadığı, aralarında iletişimi uzlaştırmacının sağladığı uygulamaya ise dolaylı uzlaştırma denir.⁴⁰ Genel olarak Amerika’da doğrudan uzlaştırma, Avrupa ülkelerinin çoğunda ise dolaylı uzlaştırma uygulaması kabul edilmektedir.⁴¹

Uzlaştırma kurumunun amacı, uyuşmazlığın çözülmesi sürecinde suçun faili ve mağduru arasında karşılıklı ve doğrudan iletişim kurularak, ortaya çıkan maddi ve manevi zararın telafî edilmesi; mağdur ve failin birbirlerine soru sorma fırsatının oluşması ve duygularını birbirlerine açıklayabilmesidir. Böylelikle mağdur ve failin aralarında oluşan husumeti kendi iradeleri ile çözerek toplumsal barışın da sağlanmasında da etkili olur. Ayrıca uyuşmazlık soruşturma aşamasında çözümlenerek mahkemelerin iş yükü azalır.⁴²

Uzlaştırma kurumunun hukuki niteliği bakımından doktrinde ceza muhakemesi kurumu mu, maddi ceza hukuku kurumu mu olduğu hususu tartışmalıdır. Bizim de katıldığımız ağırlıklı görüşe göre uzlaştırma kurumu “karma nitelikli” bir

³⁸ Çetintürk, Uzlaştırma, s.123-124.

³⁹ Çetintürk, Uzlaştırma, s.127-128.

⁴⁰ Çetintürk, Uzlaştırma, s.124-125.

⁴¹ Çetintürk, Uzlaştırma, s.124-125.

⁴² Çetintürk, Uzlaştırma,s.104-105; Özbek, Mustafa: “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.:54, S.:3, s.292; Çam, Mehmet Ata: “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2018, s.24.

kurumdur.⁴³ Devlet ve kişi arasındaki cezai bağı sona erdirmesi bakımından uzlaştırma kurumu maddi ceza hukuku ile yakından ilgilidir.⁴⁴ Aynı zamanda, uzlaştırma kapsamındaki bir suçun, uzlaştırma kurumuna yönelik usul uygulanmadan yargılamaya devam edilememesinden dolayı bu kurum, yargılamaya engel teşkil eder.⁴⁵ Dolayısı ile maddi anlamda ceza hukukunu ve ceza muhakemesi hukukunu ilgilendirdiği için uzlaştırma kurumu karma nitelikli bir hukuki yapıya sahiptir.

Uzlaştırma programları sayesinde mağdur ve fail eğitimi üçüncü bir kişinin aracılığı ile bir araya gelerek duygularını birbirlerine ifade edebilmektedirler. Geleneksel ceza adalet sisteminin mağdura tanımadığı birçok imkân uzlaştırma sayesinde mağdura tanınmaktadır. Mağdur faile isteği soruları sorup, korkularından ve endişelerinden kurtulur. Fail işlediği fiilin mağdurda oluşturduğu etkiyi bizzat görerak hatasını anlamasını ve yol açtığı zararları ceza evine girerek değil de mağdurun daha çok memnun olacağı şekilde düzeltme fırsatı bulur. Bu sayede toplumsal barış da sağlanmış olur.

⁴³ **Kaymaz/Gökcan**, “Uzlaşma ve Önödeme” s.49-53; **Yerdelen**, “Uzlaştırmanın Esasları ve Benzer Kurumlardan Farkları”, s.22-23.

⁴⁴ **Kaymaz/Gökcan**, “Uzlaşma ve Önödeme” s.52.

⁴⁵ **Yerdelen**, “Uzlaştırmanın Esasları ve Benzer Kurumlardan Farkları”, s.22-23.

4.2. Uzlaştırma Kurumunun Tarihi Gelişimi

Uzlaştırma kurumunun ortaya çıkmasındaki en önemli sebepler olarak, mağdurların haklarını koruma isteği, buna bağlı olarak gelişim göstermeye başlayan uyuşmazlıklara alternatif çözümlerin ortaya çıkması gösterilir.⁴⁶ Geleneksel ceza adalet sisteminde devletin mağdurun yerine geçerek mağdura kendini savunma hakkı vermemesi, duygularını dilediği gibi ifade etmesine engel olması ve fail açısından da verilen cezaların ıslah edici yönde olmaması, uzlaştırma kurumunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁴⁷

Uzlaştırma kurumunun ceza hukukunda ortaya çıkmasına neden olan bir diğer gelişme ise özel hukuk alanında ortaya çıkan ve gelişen alternatif uyuşmazlık çözüm yollarıdır. Bu alanda gelişim gösteren alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının ortaya çıkan sorunları kısa sürede ve daha az masrafla çözüme kavuşturması, ceza hukukunda da alternatif çözüm yollarının gelişmesine neden olmuştur.⁴⁸

Uzlaştırma kurumu çeşitli kıtalarda, farklı yöntemlerle kendini uzun zaman önce göstermeye başlamıştır.⁴⁹ Genel olarak kabul edilen ilk uzlaştırma uygulaması, 1974 yılında Kanada’da gerçekleştirilen bir uygulamadır. Kanada’da gerçekleşen olay, yirmi iki farklı kişinin malına zarar veren iki gencin, denetimli serbestlik görevlisinin tavsiyesi üzerine ve hâkimin de verdiği karar doğrultusunda, zarar verdikleri kişilerle bir araya gelip, vermiş oldukları zararları karşılamasıdır.⁵⁰

Amerika Birleşik Devletleri’nde uzlaştırma kurumu olarak, 1978 yılında Indiana Elkhart’da PACT (Prisoner and Community Together) Adalet enstitüsü tarafından, “Mağdur-Fail Uzlaştırma Merkezi (Victim-Offender Reconciliation

⁴⁶ Çetintürk, Uzlaştırma, s.107.

⁴⁷ Çetintürk, Uzlaştırma, s.108-109.

⁴⁸ Çetintürk, Uzlaştırma, s.109-110/ Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.54.

⁴⁹ Sezer, Ahmet: Öğreti ve Uygulamada Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma, Ankara 2010, s.24.

⁵⁰ “ Olay 28 Mayıs 1974’de Kanada Ontario’da (Kitchener) 18 ve 19 yaşlarında sarhoş iki kişinin yirmi iki farklı kişinin malına zarar vermeleri ile başlıyor. Hüküm verilmeden önce tavsiye niteliğinde bir rapor hazırlaması için atanan denetimli serbestlik görevlisi, denetimli serbestlik şartı olarak faillerin mağdurları ziyaret etmesini ve böylece mağdurların zararlarını öğrenmelerini hâkime öneriyor. Hâkim denetimli serbestlik görevlisi ile birlikte önerideki hususları yapmalarını istiyor. Failler, her bir mağdurun ayrı ayrı evine gidiyor, kendini tanıtıyor ve niçin orada bulunduğu nu açıklıyor. Mağdurlar kayıplarını bildiriyorlar ve sigortadan aldıkları paradan sonra ne kadar zararlarının kaldığını söylüyorlar. Daha sonra hâkim, faillerin 18 ay denetimli serbestliğe tabi olmalarını, belirli bir para cezası ödemelerini ve zararların tazmini için her birinin bir miktar para ödemesine karar veriyor. Failler ödemeleri gereken miktarı tüm mağdurlara ödüyor ve bu olay bugünkü uzlaştırmanın doğmasına neden oluyor.” (Aktaran: Çetintürk, “Uzlaştırma”, s.111).

Center)” kurulmuştur.⁵¹ Kurulan bu program kısa sürede yayılım göstererek, mağdur-fail uzlaştırma programlarının temeli olarak kabul edilmektedir.⁵² Kısa sürede, Amerika Birleşik Devletleri’nde benzer çeşitli programlar ortaya çıkmıştır. Mağdur ve fail, program personeli tarafından uygun görülürse uzlaştırılarak ortaya çıkan uyuşmazlık giderilir. Fakat bu programlarda failin uzlaştırma sürecine gönüllü katılma yönündeki iradesine dikkat edilir.⁵³ Avustralya’da, çocuk failer için yapılan uzlaştırma faaliyetleri tüm ülke çapında uygulanmıştır. Avustralya’daki bu durum, uzlaştırmanın ülke çapında uygulanmasının ilk örneğidir.⁵⁴

Avrupa’da ise ilk olarak Norveç’te uzlaştırma uygulamaları görülmüştür. İlk uygulamalar, çocukların işledikleri suçlara yönelik alternatif bir yol olarak uygulanmış ve bu sayede çocukların davranışlarının olumlu yönde düzelmesi amaçlanmıştır.⁵⁵ Birçok ülkede uzlaştırma kurumuna yönelik faaliyetler, uygulanmaya başlandığı ilk dönemlerde çocuklara yönelik olmuştur. Bu duruma örnek olarak, İtalya, Belçika, Portekiz, İspanya gibi ülkeler gösterilebilir.⁵⁶

Uzlaştırma kurumunun gelişme göstermesi hemen her ülkede oldukça uzun zaman almıştır. Uygulayıcıların ve toplumun bu kuruma alışması zaman gerektirmiştir. Kurum, özellikle, 1990’lı yıllara kadar oldukça yavaş gelişim göstermiştir. Almanya, Norveç, Fransa gibi ülkeler, 90’lı yılların başında uzlaştırma kurumuna yönelik hukuki düzenlemeler yaparak, kurumun gelişmesini sağlamışlardır.⁵⁷

Uzlaştırma kurumunun her ne kadar Anglo-Sakson hukuk sisteminde ortaya çıktığı kabul edilse de, yapılan bazı araştırmalar sonucu bu kurumun çok uzun zaman öncesinden Çin’de uygulandığı ortaya çıkmıştır. Çin, dünyada en uzun uzlaşma

⁵¹ **Özbek**, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, s.291; **Mecit, Kemal/ Ademoğlu, İsmail:** “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarından Uzlaşma Kurumunun Gelişimi ve Hukukumuzdaki Yeri”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Hakemli Hukuk Dergisi, Özel Sayı:1, 2010, s.353-354.

⁵² **Özbek**, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, s.291.

⁵³ **Özbek, Mustafa:** “Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Esasları”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.:56, S.:4, 2007, s.133-134.

⁵⁴ **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.113.

⁵⁵ **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.112.

⁵⁶ **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.113.

⁵⁷ **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.114,115.

geçmişine sahip ülkelerden biri olarak görülmektedir.⁵⁸ Çin'deki arabuluculuk faaliyetinin ilk olarak, tarihin en eski krallıklarından biri olan Shun hükümdarlığı zamanında ve Sarı Irmak (Yellow River) olarak bilinen yerde uygulanarak gelişme gösterdiği ileri sürülmektedir.⁵⁹ Bu dönemde Kral, ortaya çıkan bir uyuşmazlıkları kendisi çözmeye çalışmıştır. Böylece toplumdaki düzeni, ahlaki değerleri korumaya çalışmıştır. Bu anlayış çerçevesinde, Kral Shun'dan sonra gelen birçok kral da, toplumda ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözmek için arabuluculuk görevini üstlenmişlerdir.⁶⁰

“Uzlaştırma” ve “arabuluculuk” terimleri, bazı hukuk sistemlerinde farklı anlamda, bazı hukuk sistemlerinde ise aynı anlamda kullanılmaktadır. “Uzlaştırma” ve “arabuluculuk” terimleri Çin'de, “tiaojie” kelimesine karşılık gelmekte ve aynı anlamda kullanılmaktadır.⁶¹ Konfüçyüs inancını benimseyen Çinliler⁶², birbirine zıt iki element olan “yin” ve “yang” elementlerinin oluşturdukları etkileşim ile insan ve doğa olaylarının açıklanabileceğine inanmışlardır. Çünkü negatifliği ve zayıflığı simgeleyen “yin” elementi ile pozitifliği ve gücü simgeleyen “yang” elementinin, insan ilişkileri ile doğanın gücünün birbirlerini etkilediklerine inanmaktadırlar.⁶³ Yine Çinliler hukuk terimi için “li” ve “fa” ifadelerini kullanmaktadırlar. Bu kavramlar Konfüçyüs döneminden beri Çin hukuk düşüncesinin temelini oluşturmaktadır. “Li” kavramı, erdem, sağduyu, örnek davranış gibi konuları vurgulamaktadır. “Fa” kavramı ise ceza kavramını ifade etmektedir.⁶⁴ Aynı şekilde, “Fa” kavramı ise “li” kavramını daha iyi ifade edebilmek için, M.Ö. üçüncü yüzyılda filozoflar tarafından geliştirilmiştir.⁶⁵ Çinlilerin kültürleri, yaşam tarzları, insanlarla olan ilişkileri, beden dilleri, uzlaştırma ve arabuluculuk faaliyetlerinde ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözmeye son derece etkili ve önemli olmuştur.⁶⁶

⁵⁸ **Özmumcu, Seda:** Uzak Doğu'da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış, İstanbul 2013, s.7.

⁵⁹ **Özmumcu,** “Uzak Doğuda Arabuluculuk Anlayışı”, s.9.

⁶⁰ **Özmumcu,** “Uzak Doğuda Arabuluculuk Anlayışı”, s.9.

⁶¹ **Özmumcu,** “Uzak Doğuda Arabuluculuk Anlayışı”, s.19.

⁶² Çinliler, Konfüçyüs'ün, ahlak ilmini, moral değerlerini ve evren bilimini temel alarak uyuşmazlıklara çözüm bulmuşlardır. (**Özmumcu,** “Uzak Doğuda Arabuluculuk Anlayışı”, s.25).

⁶³ **Özmumcu,** “Uzak Doğuda Arabuluculuk Anlayışı”, s.25.

⁶⁴ **Özmumcu,** “Uzak Doğuda Arabuluculuk Anlayışı”, s.26-29.

⁶⁵ **Özmumcu,** “Uzak Doğuda Arabuluculuk Anlayışı”, s.29.

⁶⁶ **Özmumcu,** “Uzak Doğuda Arabuluculuk Anlayışı”, s.36-37.

4.3. Uzlaştırma Kurumunun Faydaları

Geleneksel ceza adalet sisteminin fail odaklı olması ve mağduru dikkate almaması, mağdur konumundaki kişileri olumsuz yönde etkilemektedir. Geleneksel ceza adalet sisteminde, devlet mağdurun yerine geçtiği için mağdur kendini yeterince savunamamakta, fail ile karşı karşıya gelememektedir. Bu durum, mağdurun kendini daha da zayıf ve fail karşısında daha güçsüz konumda görmesine neden olmaktadır. Uzlaştırma kurumunda ise mağdur süreçte yer alarak, cezanın belirlenmesinde de etkili olma fırsatını bulmaktadır.⁶⁷ Ayrıca mağdur ve fail uzlaştırma sürecine katılarak birbirlerini daha yakından tanıma imkânına sahip olmaktadır. Böylelikle mağdur, failin gerçekten pişman olup olmadığını onun gözlerinin içine bakarak, davranışlarından anlayabilir. Fail de mağdura yönelik işlediği suçun mağdurda bıraktığı etkiyi bizzat görerek üzüntü ve pişmanlık duyabilir. İşlediği suçun meydana getirdiği zararları anlayarak, sonraki hayatında benzer davranışlardan kaçınabilir.

Uzlaştırma kurumu ile hem mağdur hem de fail yeniden topluma kazandırılır. Kişiler arasında oluşan husumetlerin kendi aralarında konuşarak ve anlaşarak çözmesi sonucu toplumsal yapı güçlenir.⁶⁸ Bu durum, toplumda adalet inancının güçlenmesine de neden olur.

Yukarıda yapılan açıklamalardan yola çıkarak, uzlaştırma kurumunun; mağdur, fail, toplum ve adalet sistemi bakımından yararları aşağıdaki şekilde incelenebilir:

⁶⁷ Çetintürk, Uzlaştırma, s.185.

⁶⁸ Çetintürk, Uzlaştırma, s.186.

4.3.1. Mağdura Yönelik Faydalar

Geleneksel ceza adalet sisteminde uyuşmazlığın çözüm sürecinde, sürecin dışında bırakılan mağdur, uzlaştırma kurumu sayesinde uyuşmazlığın çözüm aşamasında aktif şekilde rol alarak tasarruflarda bulunur. Uzlaştırma kurumu, mağdurun kendisine daha adil ve saygılı davranıldığını düşünmesini sağlar.⁶⁹

Uzlaştırma, olay sonrası mağdurda gerçekleşen korku ve endişelerin azalmasına ve yok olmasına yardımcı olarak, failin kendisine tekrar zarar verme ihtimalinin olup olmadığını veya failin neden kendisine karşı suç işlediğini bizzat faile sorarak öğrenme imkânı bulur.⁷⁰

Mağdur, suçun işlenmesinden sonra aklında oluşan ve cevabını sadece failden alabileceği soruları faile sorma fırsatı bulur. Mesela, “Bana bunu neden yaptın?”, “Suçu işlemene sebep olacak tavırlarda mı bulundum?”, “Beni takip ediyor muydun?” gibi soruların cevabını failden öğrenebilir. Böylelikle, faili tanıma imkânı da bulur.⁷¹

Mağdurun zararlarının, failin ödeyeceği maddi ve manevi tazminat ile daha kısa sürede giderilmesi imkânı doğar. Geleneksel ceza adalet sistemine oranla, tazminatın gerçekten ödenmesi ihtimali daha yüksektir.⁷²

Yine mağdur, failin kendisinden özür dilemesini isteyebilir. Fail, mağdurun zararlarının tazminat dışında başka şekillerde de giderilmesini sağlayarak, mağdurun kayıplarını en aza indirebilir.⁷³

Keza soruşturma ve kovuşturma sürecine katılma fırsatı bulan mağdurun, geleneksel ceza adalet sistemine göre adalete olan inancı daha da artar ve adil bir yargılama süreci geçirdiğine inanır. Uzlaştırma kurumu ile mağdur, mahkemeye gitmeden, adil bir şekilde meydana gelen uyuşmazlığı çözmüş olur.⁷⁴

⁶⁹ Özbek, “Onarıcı Adalet”, s.12; Çetintürk, Uzlaştırma, s.180.

⁷⁰ Çetintürk, Uzlaştırma, s.180.

⁷¹ Özgenç, Nuri Berkay: Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, İstanbul 2015, s.86; Özbek, “Onarıcı Adalet”, s.12.

⁷² Özgenç, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.86; Özbek, “Onarıcı Adalet”, s.12.

⁷³ Özbek, “Onarıcı Adalet”, s.12; Çetintürk, Uzlaştırma, s.181.

⁷⁴ Özgenç, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.86, 87; Özbek, “Onarıcı Adalet”, s.12; Gökalp, Özge Tuçe: “Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, C.:5, S.:1, 2013, s.23.

4.3.2. Faile Yönelik Faydalar

Uzlaştırma kurumu, geleneksel ceza adalet sisteminin aksine, faili cezalandırmak yerine, failin hatalarını düzeltmesine, verdiği zararları telafi etmesine yardımcı olur. Bu çerçevede fail, mağdurdan özür dileme fırsatı bulur ve mağdura vermiş olduğu zararları bizzat giderme imkânına sahip olur. Böylelikle, mağdur tarafından affedilir ve mağdura karşı gerçekleştirdiği eylemden utanarak, ders çıkarır.⁷⁵

Fail, uzlaştırma sayesinde uzun ve belirsiz yargılama sürecinden kurtulur. Uzlaştırma kurumu sayesinde cezaevine girmeden işlediği suçun zararlarını mağdura ödeyerek, toplum içinde suçlu olarak görülmekten ve dışlanmaktan kurtulur.⁷⁶

4.3.3. Topluma Yönelik Faydalar

Uzlaştırma kurumu ile toplumun adalete ve hakkaniyete olan itimadı, sürece katılmaya olan ilgisi artar. Bu kapsamda uzlaştırma, faillerin, mağdurlara verdiği zararların olumsuz etkileri görülerek, toplumda suç işleme oranlarının azalmasına neden olur.⁷⁷

Keza uzlaştırma, hapis cezasının toplum üzerindeki olumsuz etkilerini azaltarak, failin yaptıklarından ders almış şekilde topluma yeniden kazandırılmasını sağlar. Mağdur ve failin yaşamları boyunca, tekrar bir araya gelebilecekleri ortamlarda bulunma ihtimaline karşı, işlenen suçla bozulmuş olan toplumsal barış tekrar sağlanmış olur.⁷⁸

⁷⁵ **Özgenç**, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.87; **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.184; **Özbek**, “Onarıcı Adalet”, s.13; **Gökalp**, “Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma”, s.24.

⁷⁶ **Özgenç**, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.87; **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.184, 185; **Özbek**, “Onarıcı Adalet”, s.13; **Gökalp**, “Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma”, s.24.

⁷⁷ **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.186-189; **Gökalp**, “Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma”, s.24; **Özgenç**, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.88; **Özbek**, “Onarıcı Adalet”, s.13.

⁷⁸ **Özgenç**, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.87-88; **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.189; **Özbek**, “Onarıcı Adalet”, s.13; **Gökalp**, “Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma”, s.24.

4.3.4. Ceza Adalet Sistemine Yönelik Faydalar

Uzlaştırma kurumu, adalet sistemi üzerinde de olumlu etkilere sahiptir. Geleneksel ceza adalet sistemi uzun ve masraflı olmasına karşın uzlaştırma kurumu ile sorunlar hem zaman bakımından daha kısa sürede, hem de ekonomik bakımdan daha az masrafla çözüme kavuşturulur. Böylece uzlaştırma, hem toplum hem de devlet açısından daha az masraf gerektiren bir kurum haline gelerek, daha çok tercih edilir.

79

Yine uzlaştırma kurumu uygulandığında, uzun soruşturma ve kovuşturma işlemlerine gerek kalmadığından, kolluk makamları ile adli makamların iş yükü azalmaktadır. Ayrıca devlet açısından hapis cezalarının yol açtığı masraflar azalmakta, tüm bunların sonucunda da toplumun adalete olan inancı, güveni ve tecrübesi artmaktadır.⁸⁰

⁷⁹ **Özbek**, “Onarıcı Adalet”, s.13; **Özgenç**, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.88; **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.192-194.

⁸⁰ **Özgenç**, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.88-89; **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.190-195; **Özbek**, “Onarıcı Adalet”, s.13-14.

5. CEZA HUKUKU İLKELERİ VE UZLAŞTIRMA

Ceza hukuku, kişilerin eylem ve hareketlerinin suç olarak tanımlandığı, toplumsal düzeni bozucu eylem ve kurallara uygulanacak yaptırımları düzenleyen hukuk dalı olarak tanımlanabilir.⁸¹ Ceza muhakemesi hukuku ise suç işlenmesi durumunda, suçun kim tarafından işlendiği ve yaptırımını belirlemek için yapılan iddia, savunma ve yargılama niteliğindeki faaliyetler olarak tanımlanabilir.⁸²

Ceza hukukunun amacı, toplumun huzur ve güven içinde yaşamasını sağlamak için, bazı toplumsal kuralları ihlal eden ve suç olarak tanımlanmış davranışlara müeyyideler uygulayarak, bozulan toplumsal düzeni yeniden sağlamaktır. TCK m.1’de kanununun amacı açıklanmıştır. Buna göre; “*Ceza kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için, ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.*”⁸³

Ceza muhakemesi hukukunda amacı ise insan haklarına saygı göstererek maddi gerçeğe ulaşmak⁸⁴ ve adaleti sağlamaktır. Ceza muhakemesi sırasında maddi gerçeğe ulaşılırken, yargılamaya katılan kişileri, özellikle mağduru, faili ve toplumu koruyucu tedbirler alınmalıdır. Ceza muhakemesi bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin, insan hakları kurallarının ihlal edilmemesi gerekir. Yargılama sırasında uyulması gereken kurallara, uzlaştırma uygulamaları sırasında da uyulmalıdır.⁸⁵ Bu çerçevede, konu aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir.

⁸¹ **Artuk / Gökçen**, Genel Hükümler, s.4; **Hakeri, Hakan**: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2012, s.1; **Centel, Nur/ Zafer, Hamide/ Çakmut, Özlem**: Türk Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul 2014, s.3.

⁸² Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Notu, Adalet Bakanlığı Aday Memur Hazırlayıcı Eğitimi, <https://edb.adalet.gov.tr/e-book/7-CEZAMUHAKEMES%C4%B0HUKUKU.pdf> (Erişim Tarihi: 22.05.2020); **Özbek, Veli Özer/ Doğan, Koray/ Bacaksız, Pınar/ Tepe, İlker**: Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2016, s.41.

⁸³ **Artuk / Gökçen**, Genel Hükümler, s.3-5; **Kaymaz/Gökçen**, “Uzlaşma ve Önödeme” s.82.

⁸⁴ **Özbek/ Doğan/ Bacaksız/Tepe**, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.43.

⁸⁵ **Çam**, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, s.38,39; **Kaymaz/Gökçen**, “Uzlaşma ve Önödeme” s.82.

5.1. Adil Yargılanma Hakkı ve Uzlaştırma

Adil yargılanma hakkı, suç isnadı içeren bir davanın makul bir süre içerisinde, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede, hakkaniyete uygun bir biçimde ve kamuya açık olarak görülmesi anlamına gelir. Ceza muhakemesi bakımından temel amaç olan maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında, adil yargılanma hakkı önemli bir yere sahiptir.⁸⁶

Adil yargılanma hakkına Anayasa’da, CMK’da ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde yer verilmiştir. Anayasa m.36’da; “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.” hükmü yer almaktadır. Anayasa m.9’da adil yargılanma hakkı ile ilgili; “Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.” hükmüne yer verilmiştir. CMK m.160/2’de; “Cumhuriyet savcısı, maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.” hükmüne yer verilmiştir.

Ülkemizin de tarafı olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) madde 6’da adil yargılanma hakkı ile ilgili bir düzenlemeye yer verilmiştir. Maddeye göre; “Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davanın makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir.”⁸⁷

⁸⁶ Çam, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, s.39; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/Tepe, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.57.

⁸⁷ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 6:

“ 1) Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek ceza alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davanın makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir. Hüküm açık oturumda verilir; ancak, demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına, küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.

2) Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır.

3) Her sanık en azından aşağıdaki haklara sahiptir:

Belirtilen hükümlerden de anlaşıldığı üzere, adil yargılanma hakkı kapsamında taraflar, bağımsız ve tarafsız mahkemelerde makul sürede yargılanma hakkına sahiptir. Uzlaştırma kurumu ile adil yargılanma hakkı ihlal edilmez. Kural olarak, uzlaştırma kurumunun zorunlu olmadığı yani gönüllülük esasının uygulandığı uzlaştırma yönteminde adil yargılanma hakkı ihlal edilmez. Tarafların kendilerini baskı altında hissetmediği, güvencelerinin ve temel haklarının ihlal edilmediği, tarafsız bir uzlaştırmacının bulunduğu ve istedikleri zaman uzlaştırma uygulamasından vazgeçip mahkemeye başvurabilecekleri bir uzlaştırma uygulaması olduğu sürece, uzlaştırma kurumunun adil yargılanma hakkı ile uyumlu olduğu söylenebilir.⁸⁸

5.2. Hak Arama Hürriyeti ve Uzlaştırma

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.6 kapsamındaki hak arama hürriyeti, herkesin bağımsız ve tarafsız bir mahkemeye ulaşma ve yine bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanma hakkının olduğunu ifade eder. Aynı şekilde hak arama hürriyeti Anayasanın m.36’da düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre; “*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*” Aynı şekilde hak arama hürriyeti, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde de düzenlenmiştir. Beyannamenin 8. maddesinde; “*Herkesin anayasa ya da yasayla tanınmış temel haklarını ihlal eden eylemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler eliyle etkin bir yargı yolundan yararlanma hakkı vardır.*” hükmü yer almaktadır. Beyanname’nin 10. maddesinde ise “*Herkesin, hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde ve kendisine herhangi bir suç isnadında bağımsız ve yansız bir*

-
- a) Kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;
 - b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak;
 - c) Kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir avukatın yardımından yararlanmak ve eğer avukat tutmak için mali olanaklardan yoksunsa ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece görevlendirilecek bir avukatın para ödemeksizin yardımından yararlanabilmek;
 - d) İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağrılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek;
 - e) Duruşmada kullanılan dili anlamadığı veya konuşmadığı takdirde bir tercümanın yardımından para ödemeksizin yararlanmak.”

⁸⁸ Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.87-91; Çetintürk, Uzlaştırma, s.384; Çam, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, s.39-41; Özgenç, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.109,110.

mahkeme tarafından tam bir eşitlikle, hakça ve kamuya açık olarak yargılamaya hakkı vardır.” hükmüne yer verilmiştir.⁸⁹

Hak arama hürriyeti ile taraflara, eşit haklara sahip ve istedikleri zaman mahkemeye başvurarak, adil bir şekilde yargılanma hakkı tanınmıştır. Uzlaştırma kurumunun uygulanmasında ise taraflar mahkemeye başvuramazlar. Uzlaştırmanın olumlu sonuçlanması durumunda taraflar, mahkemeye başvuru hakkından vazgeçmiş sayılır ve yargılama yapılmaz. Fakat bu durum, uzlaştırmanın uygulanması sırasında hak arama hürriyetinin ihlal edildiği anlamına gelmez. Çünkü taraflar kendi özgür iradeleri ile mahkemeye gitmek yerine uzlaştırma kurumuna başvurmuşlardır. Tarafların, uzlaştırma kurumuna başvurmada üstün nitelikte bir yarar olduğu sürece, hak arama hürriyeti ihlal edilmiş olmaz. Tarafların, CMK m.160/2 gereğince delil toplama aşamasında uzlaştırma kurumuna başvurmadan vazgeçerek, haklarını mahkemede aramalarına hukuken bir engel bulunmamaktadır.⁹⁰

5.3. Masumiyet Karinesi ve Uzlaştırma

Bu karine, suç işlediği iddia edilen kişinin, suçu işlediğinin yargı makamları tarafından sabit olduğuna yönelik kararına kadar suçlu sayılmaması olarak tanımlanabilir. Masumiyet karinesi ile ilgili olarak Anayasa’da da hüküm bulunmaktadır. Anayasa m.38/4’de; “*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.*” maddesi ile Anayasamızda masumiyet karinesi güvence altına alınmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde de masumiyet karinesinden bahsedilmektedir. Sözleşme m.6/2’de; “*Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır.*” hükmüne yer verilmiştir.

Uzlaştırma kurumu ile masumiyet karinesinin ilişkisi değerlendirildiğinde, bu kurumun masumiyet karinesine aykırılık teşkil ettiği düşünülebilir. Fakat uzlaştırma kurumunda failin uzlaşmayı kabul etmesi suçlu olduğunu da kabullenmesi anlamına

⁸⁹ Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.87; Çam, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, s.43,44.

⁹⁰ Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.87,88; Çam, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, s.43-45; Çetintürk, Uzlaştırma, s.384; Özgenç, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.111.

gelmemektedir. Failin, özgür iradesi ile mahkemede yargılanıp beraat kararı ile suçsuzluğunu ispatlamak yerine, uzlaşmaya katılmaya karar vermesi suçlu olduğu anlamına gelmez. Fail, bu kararı ile mağdura karşı yapmış olduğu haksızlığı gidermek isteyebilir. Aynı şekilde uzlaştırmanın başarısızlıkla sonuçlanması halinde, dosya adli makamlara tekrar gönderilir. Geri gönderme halinde failin uzlaştırmaya katılması, onun suçu kabullendiği anlamına gelip aleyhine kullanılamaz.⁹¹

Uzlaştırma kurumu ile ilgili ilk düzenlemede mevcut olan uzlaştırma ön şartı olarak failin suçu kabullenmesi zorunluluğu, masumiyet karinesini açıkça ihlal etmekteydi. 6.12.2006 tarihli ve 5560 Sayılı Kanun'la yapılan değişiklikler kapsamında, uzlaştırma kurumunun işletilebilmesi için birincil şart olan failin işlediği suçu kabullenmesine yönelik madde yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece, uzlaştırma kurumunun işletilebilmesi için, failin uzlaşma teklifini kabul etmesi yeterli sayılmıştır. Yapılan değişiklik, masumiyet karinesi açısından yerinde bir değişiklik olmuştur. Ayrıca 24.12.2016 tarihli ve 6763 Sayılı Kanun'la yapılan değişiklik kapsamında, uzlaştırmaya yönelik sürecin başlatılabilmesi için, "*kamu davası açılması için yeterli süphenin bulunması*" şartı getirilmiştir. Böylece, masumiyet karinesinin de korunması amaçlanmıştır.⁹²

5.4. Eşitlik İlkesi ve Uzlaştırma

Eşitlik ilkesi, kişiler arasında herhangi bir ayırım gözetmeksizin, kanunların herkese eşit bir biçimde uygulanabilmesi anlamına gelir.⁹³ Eşitlik ilkesine Anayasa m.10'da yer verilmiştir. Maddeye göre; "*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.*"⁹⁴

⁹¹ Çetintürk, Uzlaştırma, s.376-378; Kaymaz/Gökcan, "Uzlaşma ve Önödeme" s.88.

⁹² Çetintürk, Uzlaştırma, s.378-380; Çam, "Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma", s.42.

⁹³ Kaymaz/Gökcan, "Uzlaşma ve Önödeme" s.90; Çam, "Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma", s.45.

⁹⁴ Anayasa m.10:

"Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

Uzlaştırma kurumunun uygulanması bazı durumlarda eşitlik ilkesine aykırılık oluşturabilir. Mesela, uzlaştırmaya başvuranın taraf iradesine bağlı olduğu durumlarda, ekonomik yönden daha iyi durumda olan bireyler, ekonomik yönden daha iyi durumda olmayan bireylere göre daha fazla uzlaştırma kurumuna başvurarak daha avantajlı hale gelebilirler.⁹⁵ Aynı şekilde, yargılama sonucu ceza alma ihtimali daha yüksek olan kişilerin uzlaştırma kurumuna daha fazla başvurması yine eşitsizliğe yol açacaktır.⁹⁶

Uzlaştırma kurumunun eşitlik ilkesine aykırılık oluşturabilecek olumsuz yönleri olmasına karşın, alınacak tedbirlerle oluşabilecek eşitsizlikler ortadan kaldırılabılır. Öncelikle, uzlaştırma kurumuna başvuranın tarafların serbest iradesine bağlanması gereklidir.⁹⁷ Uzlaştırma uygulamaları sırasında oluşabilecek eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için, uzlaştırma kurumunun mevzuatta eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmayacak şekilde düzenlenmesi gerekir. Uzlaştırma kapsamına alınacak suçlarla ilgili olarak, objektif kriterlere ve korunan hukuki yarara dikkat edilmelidir. Tarafların, sosyal ve ekonomik durumlarına göre uzlaştırma yöntemleri benimsenmelidir. Uzlaştırmacılar da uzlaşma görüşmeleri sırasında tarafsız ve bağımsız kalmaya riayet etmelidir.⁹⁸

5.5. Aleniyet İlkesi ve Uzlaştırma

Aleniyet ilkesi, yargılama sırasında duruşmayı mahkemelerin imkânları ölçüsünde isteyen herkesin izleyebilmesidir. Aleniyet ilkesi ile yargılamaların kamuoyu önünde şeffaf olarak yapılması sağlanarak, keyfi karar verilmesi önlenir. Deliller, açıkça sunulup tartışılabildiği için mahkemelerin verdiği karar toplumu da

Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”

⁹⁵ **Ildır, Gülğün:** Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler), Ankara 2003, s.51.

⁹⁶ **Kaymaz/Gökcan,** “Uzlaşma ve Önödeme” s.90,91.

⁹⁷ **Kaymaz/Gökcan,** “Uzlaşma ve Önödeme” s.90,91.

⁹⁸ **Özgenç,** Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.120.

tatmin etmektedir.⁹⁹ Aleniyet ilkesi ile ilgili olarak Anayasa, CMK ve AİHS’de hükümler bulunmaktadır.

Anayasa m. 141’de; *“Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir. Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur. Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır. Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.”* hükmü yer almaktadır.

CMK m.182’de ise *“Duruşma herkese açıktır. Genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde, duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebilir. Duruşmanın kapalı yapılması konusundaki gerekçeli karar ile hüküm açık duruşmada açıklanır.”* hükmüne yer verilmiştir. CMK m.289/1’de, aleniyet ilkesine aykırılık hallerinin mutlak bozma sebebi olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁰

AİHS, aleniyet ilkesini adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak, m.6/1’ de; *“Hüküm açık oturumda verilir.”* ifadesi ile düzenlemiştir.

Uzlaştırma kurumunun aleniyet ilkesine aykırı olup olmadığı yönünde doktrinde iki ayrı görüş bulunmaktadır. Birinci görüş, bu kurumun aleniyet ilkesiyle çeliştiği yönündedir. Çünkü uzlaştırma görüşmelerinin gizli olarak yürütülmesi ve uzlaşmaya varılması durumunda, sonucun ve esaslı noktaların gizli tutulmasının aleniyet ilkesine aykırılık teşkil ettiği ifade edilmektedir.¹⁰¹

Bizim de katıldığımız diğer görüş, uzlaştırma kurumunun aleniyet ilkesini ihlal etmediği yönündedir. Çünkü aleniyet ilkesi asıl olarak, yargılama işlemlerinde geçerli olan bir ilkedir. Uzlaştırma uygulamasında ise gerçek anlamda bir yargılama yapılmamaktadır. Uzlaştırma görüşmelerinin gizli yapılması ve uzlaştırma

⁹⁹ Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.88,89.

¹⁰⁰ Özgenç, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.116.

¹⁰¹ Schünemann, Bernd: Wetterzeichen einer untergehenden Strafprozesskultur? Wider die falsche Prophetie des Absprachenelysiums, StV 1993, s.658 (Nakleden: Şahin, Cumhuriyet: “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, Süleyman Arslan’a Armağan, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.:6, 1998, s.247) ; Rössner, Dieter/ Engelking, Christian: Der praktische Fall: strafprozessrecht-Der “Vergleich”im Strafverfahren, JuS 1991, s.666 (Nakleden: Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.247).

tutanaklarının sonradan imha edilmesi, fail bakımından aleniyet ilkesine aykırılık teşkil ettiği yönünde bir izlenim bıraksa da, burada failin üstün yararından dolayı aleniyet ilkesi ihlal edilmiş olmaz.¹⁰²Burada, lekelenmeme hakkında ve masumiyet karinesinde failin üstün bir yararından söz edilebilir. Lekelenmeme hakkı, suç şüphesi ile hakkında soruşturma ve kovuşturma yürütülen kişinin, yürütülen soruşturma ve kovuşturma nedeni ile şeref, haysiyet ve onurunun zedelenmemesi olarak tanımlanabilir. Masumiyet karinesi ise suç işlediği iddia edilen kişinin, suçu işlediğinin yargı makamları tarafından sabit olduğuna yönelik kararına kadar suçlu sayılmaması olarak tanımlanabilir. Lekelenmeme hakkı aynı zamanda masumiyet karinesinin de bir sonucudur. Uzlaştırma görüşmelerinin gizli yapılması failin lekelememe hakkı ve masumiyeti konusunda, aleniyet ilkesine aykırılık teşkil etmez. Hatta fail bakımından üstün yarar teşkil eder.

5.6. Adalet İlkesi ve Uzlaştırma

Adalet ilkesi, bütün ilkeleri de içinde barındıran, hukuk düzeninin bütününe ilişkin değerler ölçüsü olarak tanımlanabilir. Adalet ilkesi, “hak”, “hakkaniyet”, “bozulan toplum düzeninin yeniden kurulması” anlamlarına da gelir. Mahkemeler, adalet ilkesine uygun şekilde karar verdiği takdirde toplum vicdanında da adalet sağlanmış olur.¹⁰³

Adalet ilkesinin amacı, bozulan toplum düzenini yeniden sağlarken, toplumdaki adalet duygusunu da güçlendirmektir. Toplumda yaygın bir anlayış olan, “Geç gelen adalet, adalet değildir.” anlayışı doğrultusunda, yargılamaların uzun sürmesi toplumun adalete olan inancını kaybettirir. Uzun süren davalar, hem taraflar hem de devlet açısından külfet getirir. Taraflar, hem ekonomik yönden hem de zaman yönünden uzun süren davalara başvurmak yerine, kısa sürede çözüme ulaşmanın yollarını ararlar. Belirtilen sebepler, uzlaştırma kurumunun taraflar açısından daha çok tercih edilmesine neden olur. Uzlaştırma kurumu ile uyuşmazlıklar hem daha kısa

¹⁰² **Özgenç**, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.117; **İpek, Ali İhsan/ Parlak, Engin:** Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, Ankara 2016, s.38.

¹⁰³ **Kaymaz/Gökcan**, “Uzlaşma ve Önödeme” s.90; **Çam**, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, s.47,48.

sürede çözüme kavuşur, hem de failin mağdura verdiği zararların farkına varması sağlanır. Böylece hem ekonomik yönden hem de zaman yönünden tasarruf edilmiş olur. Dolayısıyla adalete olan güven de yıkılmamış olur. Kısa sürede ve daha etkili çözümlerin ortaya çıkması sonucu, adalete olan güven hem toplum hem de taraflar açısından daha da artar. Bu nedenlerle uzlaştırma kurumu adalet ilkesine aykırılık teşkil etmez.¹⁰⁴

5.7. Makul Sürede Yargılanma Hakkı ve Uzlaştırma

Bu hak, soruşturma aşamasından başlayıp, kovuşturma aşamasının sonuna kadar yargılamayı bütün olarak kapsayan bir haktır. Bu hak, aynı zamanda adil yargılanma hakkı içerisinde de yer almaktadır. Bu hakka göre, yargılamalar çok uzatılmadan makul bir süre içinde bitirilmelidir. Makul sürenin ne kadar olduğu konusunda bir açıklık bulunmamaktadır. Bu konuda her dava kendi içinde somut olaya göre değerlendirilmelidir.¹⁰⁵

Makul sürede yargılanma hakkı ile ilgili olarak Anayasa, CMK ve AİHS’de atıflar bulunmaktadır.¹⁰⁶ Anayasa m.19/7; “*Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır.*” hükmünü, CMK m.190/1 ise “*Duruşmaya, ara verilmeksizin devam edilerek hüküm verilir. Ancak, zorunlu hallerde davanın makul sürede sonuçlandırılmasını olanaklı kılacak surette duruşmaya ara verilebilir.*” hükmünü içermektedir.

AİHS m.6/1; “*Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davanın makul bir*

¹⁰⁴ **Kaymaz/Gökcan**, “Uzlaşma ve Önödeme” s.90; **Çam**, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, s.47,48; **Şahin**, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.251,252; **Özgenç**, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.117,118; **İpek/Parlak**: Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, s.38.

¹⁰⁵ **Özgenç**, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.123,124; **Kaymaz/Gökcan**, “Uzlaşma ve Önödeme” s.92; **İldır**, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.51,52; **Özbek/ Doğan/ Bacaksız/Tepe**, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.64.

¹⁰⁶ **Özbek/ Doğan/ Bacaksız/Tepe**, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.63,64.

süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir.” düzenlemesi yer almaktadır.

Uzlaştırma kurumu, makul sürede yargılanma hakkına aykırılık teşkil etmez. Çünkü uzlaştırma, normal dava yoluna göre daha az zamanda ve ayrıca tarafları memnun edecek şekilde sonuçlanır.¹⁰⁷

5.8. Hâkimin Tarafsızlığı ve Uzlaştırma

Yargılama sırasında hâkimin adil bir yargılama yapabilmesi tarafsız olmasına bağlıdır. Hâkimin bağımsızlığı ve tarafsızlığı yargılama hukuku bakımından son derece önemlidir. Konuyla ilgili Anayasa ve AİHS’de hükümler yer almaktadır.¹⁰⁸ Ayrıca CMK’da tarafsızlığı sağlamaya yönelik mekanizmalara yer verilmiştir.

Anayasa m.9’da; *“Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.”* hükmüne yer verilmiştir.

Anayasa m.138’de ise *“Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.”* hükmü yer almaktadır.

AİHS m.6/1’de de; *“Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davanın makul*

¹⁰⁷ Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.92,93; Özgenç, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.125.

¹⁰⁸ İldır, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.50; Çam, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, s.49.

bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir.” hükmü bulunmaktadır.

CMK’da, tarafsızlığı sağlamak amacıyla, 22 ila 23. maddelerde; hâkimin davaya bakamayacağı hallere ve hâkimin reddi kurumuna yer verilmiştir. Hâkim bazı durumlarda ilgili dava açısından yasaklı olmakta,¹⁰⁹ hâkim davaya bakamayacağı bu hallerde davaya bakmakta ısrar ederse reddi istenebileceği gibi, tarafsızlığını şüpheyeye düşürecek diğer sebeplerden dolayı da reddi istenebilmektedir.

Hâkim yargılama yaparken, taraflara karşı, tarafsız olarak kendi hür iradesi ve vicdani kanaatine göre karar vermelidir. Hâkim, yargılama sırasında ön yargılarını ve kişisel değer yargılarını bir kenara bırakmalıdır. Uzlaştırma kurumu açısından hâkimin tarafsızlığı, 6.12.2006 tarihli ve 5560 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik öncesi daha önemliydi. Çünkü TCK’nın mülga 73/8. maddesindeki kurala göre, uzlaştırma işlemlerine başlamadan önce failin suçu kabullenmesi gerekiyordu. Bu durumda uzlaşmanın olumsuz neticelenmesi halinde, hâkimin daha önceden suçu kabullenmiş olan faile karşı tarafsız davranacağı konusunda ciddi şüpheler meydana geliyordu. 5560 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle, failin uzlaşmaya başlamadan önce suçu kabullenmesi zorunluluğu kaldırılmıştır. Böylece hâkimin fail hakkında olumsuz düşünmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Yapılan değişiklikler sonucu uzlaştırma

¹⁰⁹ **CMK m.22:**

“ (1) Hâkim;

- a) Suçtan kendisi zarar görmüşse,*
- b) Sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik, vesayet veya kayımlık ilişkisi bulunmuşsa,*
- c) Şüpheli, sanık veya mağdurun kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyundan biri ise;*
- d) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarından evlat edinme bağlantısı varsa,*
- e) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında üçüncü derece dâhil kan hısımlığı varsa,*
- f) Evlilik sona ermiş olsa bile, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında ikinci derece dâhil kayın hısımlığı varsa,*
- g) Aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adli kolluk görevi, şüpheli veya sanık müdafiliği veya mağdur vekilliği yapmışsa,*
- h) Aynı davada tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmişse, Hâkimlik görevini yapamaz.”*

CMK m.23:

“ (1) Bir karar veya hükme katılan hâkim, yüksek görevli mahkemece bu hükme ilişkin olarak verilecek karar veya hükme katılamaz.

(2) Aynı işte soruşturma evresinde görev yapmış bulunan hâkim, kovuşturma evresinde görev yapamaz.

(3) Yargılamanın yenilenmesi halinde, önceki yargılamada görev yapan hâkim, aynı işte görev alamaz.”

kurumunun hâkimin tarafsızlığı ilkesi bakımından önemi, uzlaştırma müzakerelerinin olumsuz sonuçlanması sonrası, dosyanın hâkim önüne geldiği anda başlar.¹¹⁰

Aynı şekilde, uzlaştırma görüşmelerini gerçekleştirecek olan uzlaştırmacının da taraflara karşı tarafsız olması gerekir. Bu durum, Kanun ve Yönetmelik ile de hüküm altına alınmıştır.¹¹¹ Uzlaştırmacının tarafsızlığı, aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

5.9. Silahların Eşitliği İlkesi ve Uzlaştırma

Bu ilke, konumuz açısından, mağdura tanınan haklar ile faile tanınan hakların dengeli olması anlamına gelmektedir. Failin avukat yardımından yararlanması, delil toplanmasını istemesi, dosya inceleme ve belgelerden örnekler alabilme hakkı olduğu gibi mağdurun da bu haklardan yararlanma hakkı vardır.¹¹²

Uzlaştırma kurumu ile de her iki taraf açısından aynı dengenin sağlanması gerekir. Mağdur, uğramış olduğu zararlar karşısında failin cezalandırılması isteğinden feragat ederken, fail de, davranışı ile yol açtığı zararı karşılayarak ceza almaktan kurtulur.¹¹³

5.10. Kamu Davasının Mecburiliği İlkesi ve Uzlaştırma

Bu ilke, yapılan soruşturmanın sonucunda mevcut deliller ile dava açılmasının gerekli olması durumunda, Cumhuriyet savcısı tarafından kamu davasının açılması gerekliliğini ifade eder. Hukuk düzenlerinde, savcının kamu davası açmasının zorunlu ve takdiri olduğu iki farklı sistem mevcuttur. Kamu davası açmanın savcının takdirinde olduğu sisteme “takdirilik (kamu yararı) sistemi” denir. Bu sisteme göre savcı, soruşturma sonucu elde edilen yeterli delillere göre kamu davası açıp açmamakta serbesttir. Bu sistem, ABD, İngiltere, Fransa gibi ülkelerde uygulanmaktadır.

¹¹⁰ **Kaymaz/Gökcan**, “Uzlaşma ve Önödeme” s.91,92; **Özgenç**, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.120-123; ; **İpek/Parlak**: Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, s.35.

¹¹¹ **CMK m.253/10**: “Bu Kanunda belirlenen hâkimin davaya bakamayacağı haller ile reddi sebepleri, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak göz önünde bulundurulur.”

CMUY m.28: “Kanunda belirlenen hâkimin davaya bakamayacağı haller ile reddi sebepler, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak dikkate alınır.”

¹¹² **Kaymaz/Gökcan**, “Uzlaşma ve Önödeme” s.93; **Özbek/ Doğan/ Bacaksız/Tepe**, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.60, 61; **Özgenç**, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.125,126.

¹¹³ **Kaymaz/Gökcan**, “Uzlaşma ve Önödeme” s.93; **Özgenç**, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.125, 126.

Toplanan deliller sonucu yeterli delil oluşması durumunda savcıya dava açıp açmamak konusunda bir serbesti tanımayan sisteme “mecburilik sistemi” adı verilir. Mecburilik sisteminde, yeteri kadar delil elde edilmiş ise kamu davasının açılması mecburidir. Bu sistem, Türkiye, Almanya, İtalya gibi ülkelerde uygulanmaktadır.¹¹⁴

Daha önce de belirtildiği üzere, bizim adalet sistemimizde, Cumhuriyet savcısı, soruşturma sonunda yeterli delil elde edilmesi halinde, kamu davası açmak zorundadır. Bu durum, CMK m.170/2’de de düzenlenmiştir. Maddeye göre; “*Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler.*” CMK m.171’de ise kamu davasını açmaya yönelik zorunluluğa istisnalar getirilmiştir. Uzlaştırma kurumu da getirilen istisnalar arasındadır.¹¹⁵

Uzlaştırma kurumu ile bu ilkenin birbirlerine aykırı olup olmadığı yönünde doktrinde iki ayrı görüş mevcuttur. Birinci görüşe göre, uzlaştırma kurumu ile kamu davasının mecburiliği ilkesi birbiri ile çelişmektedir. Çünkü sanığın karşı edimde bulunması koşulu ile kovuşturma yapmaktan vazgeçilir ve mahkûmiyet kararı verilmez.¹¹⁶ Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre, uzlaştırma kurumu ile bu ilke birbiri ile çelişmez. Çünkü uzlaştırmaya yönelik kamu yararı gerekçesiyle getirilen istisna kanunda açıkça ifade edilmiştir.¹¹⁷

5.11. Resen Araştırma İlkesi ve Uzlaştırma

Söz konusu ilkeye göre, hâkim ve savcı soruşturma ve kovuşturma sırasında delilleri resen araştırmakla yükümlüdür. Tarafların ve savcının getireceği delillerin yanında, hâkim de delillere resen ulaşabilir. Bu durum, CMK m.160/1’de de ifade edilmiştir. Buna göre; “*Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle suçun*

¹¹⁴ Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.94.

¹¹⁵ Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.94.

¹¹⁶ Rössner/ Engelking, s.665 (Nakleden: Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.246); Dencker, Friedrich/ Hamm, Rainer: Der Vergleich im Strafprozess, Frankfurt am Main 1988, s.52 (Nakleden: Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.246); Eser, Albin: Funktionswandel strafrechtlicher Prozessmaximen: Auf dem Weg zur “Reprivatisierung” des Strafverfahrens, ZStW 104(1992), s.373 (Nakleden: Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.246); Kremer, Stefan Hubertus: Absprachen zwischen Gericht und Verfahrensbeteiligten im Strafprozess, Bonn 1994, s.109 (Nakleden: Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.246); Koch, Karl-Heinz: Absprachen im Strafprozess, Zeitschrift für Rechtspolitik (ZRP) 1990, s.250 (Nakleden: Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.246).

¹¹⁷ Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.94.

*işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar”.*¹¹⁸

Uzlaştırma kurumu ile bu ilkenin birbirlerine aykırı olup olmadığı yönünde doktrinde iki ayrı görüş mevcuttur. Birinci görüşe göre, uzlaştırma müzakereleri sonucunda delil ikamesi ve değerlendirilmesi yapılmadan karar verildiği için bu kurum resen araştırma ilkesine aykırılık teşkil eder.¹¹⁹ Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre, uzlaştırma kurumu resen araştırma ilkesine aykırılık teşkil etmez. Çünkü ileride de bahsedileceği üzere, soruşturma evresinde uzlaştırma dosyası uzlaştırma bürosuna tevzi edilmeden önce yeterli şüphenin varlığı şartı nedeniyle dosya incelenip, deliller toplandıktan sonra büroya gönderilir. Bu nedenle resen araştırma ilkesine bir aykırılık oluşmaz.¹²⁰ Kovuşturma evresinde ise fiil şikâyete tabi hale dönüşürse veya suçun vasfı değişirse dosya uzlaştırma bürosuna gönderilir. Uzlaştırma sonucu olumlu olup da mağdur ve fail anlaşırse mahkeme, herhangi bir araştırma yapmadan kamu davasının düşmesine karar verir. Dolayısıyla kovuşturma evresinde uzlaştırmaya başvurulması, resen araştırma ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.¹²¹

¹¹⁸ Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.94,95.

¹¹⁹ Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.95.

¹²⁰ Çam, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, s.53,54.

¹²¹ Özgenç, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.131,132.

6. ULUSLARARASI HUKUKTA UZLAŞTIRMA

6.1. Genel Olarak

Uzlaştırma kurumu uygulamaları, ülkelerin hukuk sistemlerine göre farklılık gösteren bir kurumdur. Özellikle, Anglo-Sakson hukuk sisteminin benimsendiği ülkeler ile Kıta Avrupası hukuk sisteminin benimsendiği ülkelerde uzlaştırma kurumunun uygulanma şekli farklılıklar içermektedir. Uzlaştırma kurumu, esasen Anglo-Sakson kökenli bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Bu kurumun ilk örnekleri, Anglo-Sakson hukuk sisteminin benimsendiği Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmıştır. Zamanla yayılıma göstermeye başlayan kurum, İngiltere, Avustralya gibi ülkelerde de uygulanmaya başlanmıştır. Kıta Avrupa'sı hukuk sisteminin benimsendiği, Almanya, Fransa, İtalya gibi ülkelerde de uzlaştırma kurumu farklı şekilde gelişim göstermeye başlamıştır.¹²²

Özel hukuktan etkilenen bir yaklaşım içinde olan Anglo-Sakson hukuk sisteminde uzlaştırma uygulamaları, genel olarak savcı tarafından, pazarlık usulü ile yerine getirilir. Savcı ve fail arasında, failin suçlu olduğu yönünde bir anlaşma sağlanması halinde yargılama yapılmamaktadır. Bu durum, uzlaştırma kurumunun hukuki dayanağını oluşturmaktadır.¹²³ Kıta Avrupa'sı sisteminde ise cezalandırıcı adalet anlayışı hâkimdir. Bu anlayış çerçevesinde kamu davasının mecburiliği ilkesi benimsenmiştir. Bu ilkeye göre, ceza davası açılması için gerekli olan şartların gerçekleşmesi halinde, ceza davasını açmaya yetkili olan makam, ceza davası açmak zorundadır. Uzlaştırma kurumu, bu sistemde istisnai bir kurumdur.¹²⁴

Uzlaştırmaya yönelik ilk uygulamalar, Anglo-Sakson hukuk sisteminin benimsendiği Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da uygulanmış ve oldukça gelişerek birçok ülkeyi de etkilemiştir. İngiltere de özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nden etkilenen ve uzlaştırma kurumunun oldukça gelişmiş olduğu ülkelerden biridir. Fransa, İtalya ve Almanya'da da uzlaştırma kurumu oldukça gelişmiştir. Almanya'da uzlaştırma kurumuna yönelik hizmet veren kurum sayısı

¹²² Çetintürk, Uzlaştırma, s.249, 250.

¹²³ Özgenç, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.141.

¹²⁴ Özgenç, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.159.

oldukça fazladır. Almanya’da uzlaştırma kurumu uygulaması daha çok çocuk suçlulara yöneliktir.¹²⁵

Aşağıda uzlaştırma kurumu açısından önemli olduğunu düşündüğümüz, aynı zamanda bu kuruma yönelik önemli uygulamaları olan bazı ülkelerde uzlaştırma kurumunun işleyişi detaylı şekilde incelenecektir.

6.2. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri hukuk sisteminde temel amaç, maddi gerçeğe ulaşmak yerine hukuki barışın sağlanmasıdır. Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) ceza yargılamasında uyguladığı sistem birçok ülkede uygulanan alışlagelmiş sistemlerden farklıdır. ABD’de, suçun isnadı henüz muhakemenin başındayken belirlenir. ABD’nin kovuşturma makamı olan polis, suçun haberini alır almaz, yeterli delil ve şüphelere ulaşmak için çalışmalara başlar. Yeterli delil elde eden polis tarafından yakalanan şüpheli derhal hâkim karşısına çıkarılır. Burada, davacı veya suçtan zarar gören taraf genellikle polistir. Davacı durumundaki polis, yakalanan şüpheli hakkındaki isnadını mahkemeye belirtmek zorundadır. İsnadın haklılığına veya ölçüsüne bakılmadan, en ağır isnatta bulunulur. İsnat hakkındaki araştırmalar sonradan yapılır. İsnadın değiştirilmesi ise mahkemenin muvafakatiyle olur.¹²⁶

Fail yakalandıktan sonra, fail müdafii ile savcı arasında görüşmeler başlar. ABD hukuk sisteminde müdafinin dosyadan örnek alma veya dosyayı inceleme hakkı yoktur. Bu nedenle fail müdafii, fail hakkında hangi iddiaların bulunduğunu ve failin ne kadar ceza alma ihtimalinin olduğunu ya da beraat ihtimalinin olup olmadığını bilmemektedir. Bu nedenle müdafinin, savcı ile görüşerek failin beraat etme şansının ne kadar olduğunu iyi tahmin etmesi gerekir. Çünkü ortaya çıkan belirsizlik ile failin mahkûmiyet ihtimali daha yüksek iken, uzlaştırmayı reddederek ceza alma ihtimali vardır. Bu durumun tam tersi ihtimal de her zaman mevcuttur. Savcı, failin isnadı kabul

¹²⁵ Çetintürk, Uzlaştırma, s.249-254.

¹²⁶ Weigend, Thomas: “Absprachen in auslaendischen Strafverfahren, Freiburg i.Br.1990 s.86”, (nakleden Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.264-267); Dielmann, Heinz J.: “GuiltybPlea “und” Plea Bargaining”im amerikanischen Strafverfahren – Möglichkeiten für den deutschen Strafprozess, Goldammer’s Archiv für Strafrecht (GA) 1981, s.560 (nakleden Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.266,267).

etmesi halinde, isnadını sınırlandırmayı teklif eder. Görüşmeler sırasında savcı ve fail bir araya gelmez. Savcı ile sadece failin müdafii görüşebilir.¹²⁷

ABD’de de uzlaştırmaya yönelik çeşitli uygulamalar mevcuttur. Bu uygulamalar içinde en önemlileri, “Charge Bargaining (Suçlama Pazarlığı)” ve “Sentence Bargaining (Hüküm Pazarlığı)” uygulamalarıdır. “Charge Bargaining” uygulamasında, hâkimin cezanın belirlenmesinde rolü önemlidir. Bu uygulamada savcı, isnat edeceği suçu kesin olarak belirler, fail ise belirlenen isnadı kabul edip etmeyeceğine karar verir. Fail suçunu kabul ederse bununla bağlı olur ve bu konuda kanun yollarına gidemez.¹²⁸

“Sentence Bargaining” uygulamasında, isnat dışında ceza da uzlaşmanın konusu olur. Bu uygulamada iki farklı şekilde hareket edilebilir. Ya hâkim ceza belirlemesi sırasında uzlaşmaya katılabilir ya da hâkim ceza tayini yapmaz, tarafların belirledikleri cezayı kabul eder.¹²⁹

ABD’de alternatif uyuşmazlık çözüm yolları bakımından ayrıca, “Negotiation (Pazarlık- Taraflar Arasında Müzakere Yoluyla Uzlaşma)”, “Mediation (Arabuluculuk) – Tarafsız Üçüncü Bir Kişinin Yardımıyla Bağlayıcı Olmayan Uzlaşma”, “Arbitration (Hakem Önünde Uzlaşma – Tahkim)” uygulamaları da mevcuttur.¹³⁰

6.3. Fransa

Fransa’da, vatandaşlara hak ve sorumluluklarının anlatılması ve karşılaştıkları hukuki ihtilaf karşısında hangi mercilere nasıl başvuracakları konusunda yardımcı olmak amacıyla, 10 Temmuz 1991 tarihli bir yasa çıkarılmıştır. Daha sonra basit uyuşmazlıklar ve suçların anlaşma yoluyla çözülmesini sağlamak amacıyla, 18 Aralık 1998 tarihili “Adli Başvuru ve Uyuşmazlıkların Dostça Çözümüne Dair Kanun”

¹²⁷ Weigend, s.44 (nakleden Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.270,271).

¹²⁸ Weigend, s.39,73 (nakleden Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.268).

¹²⁹ Weigend, s.39 (nakleden Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.268).

¹³⁰ Macuncu, Muhsin: “Amerikan Hukuk Sisteminde Anlaşmazlıkların Alternatif Çözümleri”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. Özel Sayı 1, 2010, s.77,78.

çıkarılmıştır.¹³¹ Uzlaşma kurumu Fransız Ceza Yargılaması Kanununun 41/1. maddesinde düzenlenmiştir.¹³²

Fransız Ceza Yargılaması Kanunu m.41/1,¹³³

“Mağdurun uğradığı zararı tazmin etmeye, suçun bozduğu kamu düzeninin yeniden temin etmeye ya da failin tekrar topluma kazandırılmasına yardımcı olmaya ilişkin böyle bir tedbirin yerinde görülmesi halinde, kamu davasına ilişkin kararın öncesinde, Cumhuriyet savcısı doğrudan doğruya veya adli kolluğun bir görevlisi, yetkilendirilen birisi veya Cumhuriyet savcılığı uzlaştırmacısı aracılığıyla;

- 1) Kanundan kaynaklanan yükümlülüklerin faile hatırlatılmasına girişilme;
- 2) Mesleki, sosyal veya sağlıkla ilgili bir kuruluşa failin yönlendirilmesi; bu önlem masrafları fail tarafından karşılanmak üzere bir staj veya bir hizmette formasyon tamamlanması ya da bir mesleki sosyal veya sağlık kuruluşunda bulunmaktan ibarettir ve özellikle de karayolundaki motorlu bir aracın kullanımı sebebiyle suç işlenmesi durumunda vatandaşlık stajı yaptırılır ki bu önlem, masrafları faile karşılatılarak trafik güvenliği hassasiyetine yönelik bir staj görmekten ibarettir;
- 3) Kanun ya da düzenleyici işlemler karşısında failin durumunu hukuka uygun hale getirmesinin talep edilmesi;
- 4) Belirtilen hususlardan kaynaklanan zararın tazmininin failden talep edilebilmesi;
- 5) Tarafların uzlaşmasıyla mağdur ile fail arasında uzlaşma fonksiyonunun başlatılması; istenir.

Fail, mağdurun zarar ve çıkarlarını tazmin etme yükümlülüğü altında ise bu husus tutanak uyarınca Medeni Yargılama Usulü Kanununda öngörülen kurallara uygun bir şekilde para cezasının ödenmesi yöntemi izlenerek tahsili talep edilebilir.

¹³¹ **Hekimoğlu, M. Fahrettin:** “Fransa’da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması”, Ankara Barosu Dergisi, 2002 Sayı:2, s.33; **Kaymaz/Gökcan,** “Uzlaşma ve Önödeme” s.69.

¹³² “Uzlaşmanın Türk Ceza Kanununda düzenlendiği dönemde, Fransız Ceza Yargılaması Kanunundaki uzlaştırma ile ilgili belirtilen 41/1.maddesinden yararlanılmıştır.” (**Kaymaz/Gökcan,** “Uzlaşma ve Önödeme” s.68).

¹³³ **Kaymaz/Gökcan,** “Uzlaşma ve Önödeme” s.69.

Failin tutum ve davranışı sonucunda önlem uygulanamamış ise Cumhuriyet savcısı yeni durumlar hariç iddianameyi hazırlar veya takibatın devamını sağlar.”

Bu kanunun 41/2.maddesi ise şöyledir:¹³⁴

“Beş yıla kadar hapsi veya para cezasını gerektiren suçlar veya kabahat işleyenler ile ilgili olarak, savcı dava açmazsa şunları yapabilir:

- 1) Mahkeme kararı ile ehliyetin geri alınması,*
- 2) Arabayı kullandırmama,*
- 3) Suç işlediği eşyayı veya suçtan elde edilenlerin müsaderesi,*
- 4) Para cezası verme.”*

41/1. maddeye göre arabuluculuk/uzlaşma kurumunun amacı, failin vermiş olduğu zararların tazmin edilmesi ve sosyal barışın bozulmasına neden olan uyuşmazlığa son verilerek, failin yeniden topluma kazandırılmasını sağlamaktır.¹³⁵ Fransa’da bu yöntemden, basit cezayı gerektiren suçlar için yararlanır. Sanıktan verdiği zararların tazmini, özür dilemesi veya belirlenen kamu hizmetinde çalışması istenir.¹³⁶

18 Aralık 1998 tarihli kanundan sonra, bu kanundan önce kurulan, “Bölgesel Adli Yardım Konseyleri” ismi, belirtilen kanundan sonra, “Bölgesel Adli Yardım ve Başvuru Konseyleri” şeklinde değiştirilmiştir.¹³⁷ Bu konseyin görevleri arasında, kendisine gelen bilgileri değerlendirerek alt birimlerin çalışmalarını düzenlemek, tüzel kişilerle işbirliği yaparak daha verimli çalışma ortamları oluşturmak ve kamuoyunu kurum hakkında bilgilendirmek sayılabilir.¹³⁸

Adli Yardım ve Başvuru Konseylerinin birçok alt birimi kurulmuştur. Bu birimlerden en önemlisi, “Adalet ve Hukuk Evi” olarak adlandırılan birimleridir. Bu birimler, ilk defa 2001 yılında Paris’in üç bölgesinde kurulmuştur.¹³⁹ Bu kuruluş,

¹³⁴ Sezer, “Uzlaşma”, s.43.

¹³⁵ Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.68; Sezer, “Uzlaşma”, s.42; Çetintürk, Uzlaştırma, s.307.

¹³⁶ Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.68.

¹³⁷ Hekimoğlu, “Fransa’da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması”, s.33.

¹³⁸ Hekimoğlu, “Fransa’da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması”, s.34.

¹³⁹ Hekimoğlu, “Fransa’da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması”, s.34.

adliye binalarına gidip de hangi uyuşmazlıkta nerelere başvuracağını bilemeyen vatandaşlara yol göstermek için kurulmuştur.¹⁴⁰

Adalet ve Hukuk Evleri üç bölümden oluşur. Bunlar; “Hukuki Danışmanlık”, “Hukuki Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk”, “Cezai Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk” bölümleridir. Bu evlerde, herkese açık ve ücretsiz olarak haftanın beş günü hizmet verilmektedir. Burada verilen hizmet sadece danışmanlık hizmetidir. Herhangi bir yargısal işlem yapılamaz.¹⁴¹

Hukuki danışmanlık bölümünde, kişilere hukuki danışmanlık hizmeti verilmektedir. Buradaki hizmet herkese açık ve ücretsizdir. Kişilerin başvurdukları konular hakkında uzman kişilerce, başvuranların haklarının neler olduğu, hangi hukuki yollara başvurabilecekleri, nasıl bir yol izleyecekleri gösterilir. Bu bölümde kişilere sadece danışmanlık hizmeti veriliyor.¹⁴²

Hukuki uyuşmazlıklarda arabuluculuk bölümünde, iki ana konu hakkındaki uyuşmazlıklar çözülmeye çalışılır. Bu konulardan biri, idare ile sivil kişiler arasındaki uyuşmazlık konularıdır. Diğerisi ise savcılık tarafından görevlendirilen adli arabulucuların, sivil kişiler arasındaki uyuşmazlıkları gidermeleridir.¹⁴³

Ceza uyuşmazlıklarında arabuluculuk bölümünde ise hafif cezayı gerektiren basit suçlardaki konular çözüme kavuşturulur. Bu bölümün amacı, hem yargı organlarını basit suçlarla meşgul edip iş yükünü artırmamak hem de vatandaşların daha kısa sürede uyuşmazlıklarına çözüm bulmasıdır. Savcılık tarafından görevlendirilen, cezai konularda arabuluculuk yapmak görevinde olan devlet temsilcisi, tarafları dinleyerek meydana gelen zararın tazmin edilmesini, özür dilenmesini veya para cezasının ödenmesini sağlayarak, taraflar arasındaki uzlaşmayı gerçekleştirir.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Hekimoğlu, “Fransa’da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması”, s.35.

¹⁴¹ Hekimoğlu, “Fransa’da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması”, s.35.

¹⁴² Hekimoğlu, “Fransa’da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması”, s.37.

¹⁴³ Hekimoğlu, “Fransa’da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması”, s.37.

¹⁴⁴ Hekimoğlu, “Fransa’da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması”, s.38.

6.4. Almanya

Almanya’da mağdur fail arasındaki arabuluculuk/uzlaşma faaliyetlerinde 1980-1990 yılları arasında artış olmuştur. Almanya’da mağdur fail arabuluculuğu yönünde birçok hukuki temeller atılmıştır. Bu çalışmalar, 1990 yılında “Çocuk Mahkemeleri Kanununu” da değiştiren bir kanunla genişletilmiştir. Daha sonra, 1994 yılında ve 1999 yılında çıkarılan kanunlarla usul hukukunda arabuluculukla ilgili değişiklikler yapılmıştır.¹⁴⁵

Gerçekleşen değişiklikler kapsamında; “21 yaşından büyük olan bütün şüpheliler hakkında uygulanması olanaklı genel ceza usulüne göre, bazı koşullarla 18 ile 21 yaşları arasında bulunanlar bakımından yapılacak olan arabuluculuk, Ceza Usul Kanunu’nun 153.maddesi gereğince dosyanın kesin olarak takipsizlik kararı ile kapatılmasına olanak vermektedir.”¹⁴⁶ Bu madde, savcılığa önemsiz ve kamu yararı açısından da kovuşturma yapmaya gerek olmayan suçlarda, kamu davası açmama hakkı vermektedir.¹⁴⁷ Usul Kanunu’nun 153. maddesi gereğince, şüphelinin önemsiz sayılan suçlarda yükümlülüklerini yerine getirmesi halinde, hakkında ceza takibati yapılmayacaktır.¹⁴⁸ Alman Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 153.maddesi şu şekildedir:¹⁴⁹ “Küçük suçlarda (kabahat) savcı, mahkemenin ve şüphelinin karar ve rızaları ile suçun takibinden vazgeçebilir. Suç ve suçlunun işlediği fiil kamuoyunun ilgisini çekmeyecek kadar önemsiz bir konuya ilişkin ise savcı takibe gerek görmeyebilir.”

Alman Ceza Kanunu 46/a maddesi, mağdur-fail uzlaştırmasının hukuki temellerini oluşturmuştur. Maddeye göre, fail uzlaşmak için ciddi ve samimi bir şekilde verdiği zararı tazmin etmek için çaba gösterirse ya da fail, verdiği zararları gidermek için yüksek miktarda edim veya fedakârlık gerektiren durumlarda bu

¹⁴⁵ **Dölling, Dieter:** “İşlenen Suç Nedeniyle, Suç Failleri ve Mağdurları Arasında Arabuluculuk (Mediation)”, Çev.:Sulhi Dönmezer, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi “Uzlaşma”, Özel Sayı:1, 2010, s.18.

¹⁴⁶ **Dölling,** (Mediation), s.18-19.

¹⁴⁷ **Dölling,** (Mediation), s.19.

¹⁴⁸ **Dölling,** (Mediation), s.19; **Çetintürk,** Uzlaştırma, s.257-258.

¹⁴⁹ **Kaymaz/Gökcan,** “Uzlaşma ve Önödeme” s.72.

edimleri veya fedakârlığı yerine getirirse, mahkeme cezayı indirebilir ya da hiç ceza vermeyebilir.¹⁵⁰

Usul Kanununun 155/a maddesine göre, savcılık ve mahkeme usulün her aşamasında mağdur ile fail arasındaki uzlaşma olanağını araştırma yükümlülüğü altındadır. 155/a ve 155/b maddesi şu şekildedir:¹⁵¹

Alman CMK m.155/a: “Savcılık veya mahkeme her aşamada mağdur ve sanık arasında uzlaşma olanağını araştırır, uygun olan hallerde onları etkiler. Ancak mağdurun iradesinin aksine işlem yapılamaz.”

Alman CMK m.155/b:

“ 1) Savcılık ve mahkeme, fail ve mağdur arasındaki dengenin kurulmasında veya verilen zararın iyileştirilmesinde uzlaşma ile ilgili mercie gerekli bilgileri talep üzerine veya resen verir. Bu bilgilerin verilmesinde zaman veya diğer bir yönden sorun varsa, mahkeme veya savcılık ilgili yere dosyayı da gönderebilir. İlgili yer, verilen bilgilerin sadece bu amaçla kullanılacağı konusunda uyarılır.

2) İlgili yer, birinci fıkrada belirtilen bilgileri sadece uzlaşma amacıyla ve sadece ilgililerin yararı gerektirdiği ölçüde kullanır. Kişisel bilgiler veya diğer bilgiler gerektiğinde ve aynı amaçla, sadece ilgilinin izni ile kullanılır.

3) Çalışma sonunda yapılan işleri bir rapor olarak savcılık veya mahkemeye verirler. Görevlendirilen yer eğer kamusal yapı değilse, verilerin korunmasıyla ilgili kanunun üçüncü bölümü geçerlidir.

4) İkinci fıkrada söylenen kişilere dair veriler çalışma sonunda yok edilir.

5) Savcılık veya mahkeme ilgili yere çalışmanın ne zaman biteceğini bildirir.”

Alman Çocuk Mahkemeleri Kanunu 45/2.maddesine göre, çocuk mağdur-fail uzlaştırmada, çocuk için eğitici mahiyette bir tedbir öngörülüyorsa, uzlaşmadan sonra savcı dava açmayabilir. Eğer savcı, kamu davasının açılmasını gerekli görmüyor fakat hâkimin müdahalesini gerekli görüyorsa, m.45/3 uyarınca hâkimden küçükle

¹⁵⁰ Dölling, (Mediation), s.19-20; Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.71-72.

¹⁵¹ Kaymaz/Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme” s.72.

mağdurun uzlaşabilmesi için gerekli usullere başvurulmasını ya da küçüğün mağdurdan özür dilemesini isteyebilir. Küçük, bu yükümlülükleri yerine getirirse savcı dava açmaz, açılmış olan bir dava varsa hâkimden dosyayı kapatmasını ister.¹⁵²

Almanya’da mağdur-fail uzlaştırması uygulamasının bazı şartları vardır. Bunlar:¹⁵³

- Hem mağdurun hem de failin uzlaştırma programlarına katılmak için gönüllü olarak iradeleri gereklidir.
- Usul bakımından takipsizlikle sonuçlanacak durumlarda uzlaştırma kurumuna başvurulmamalıdır.
- Uzlaşmanın uygulanabilmesi için failin işlediği fiili inkâr etmemesi gerekir. Eğer fail kendisine isnat edilen fiilleri işlemediğini belirtirse, usul kuralları uygulanarak durumun aydınlatılması gerekir.
- Uzlaşma görevini yapacak olan kişinin tarafsız olması gerekir.

6.5. İtalya

İtalya ceza hukukuna göre isnat, savcı ve sanığın anlaşması ile belirlenir. Ancak bu durum üç yıla kadar olan hürriyeti bağlayıcı cezalar için geçerlidir. Sanık tarafından sunulan uzlaşma teklifi sanığın suçunu ikrar ettiği anlamına gelmemektedir.¹⁵⁴ Uzlaşma taraflar arasında önceden olabileceği gibi, daha sonra karşı tarafın muvafakatiyle sanık ile savcı arasında da gerçekleşebilir.¹⁵⁵ *“Taraflardan biri, karşı tarafın talebi hakkında olumsuz görüş açıklamış olsa bile, bu açıklama bağlayıcı olmadığından, duruşmaya kadar görüşünü değiştirip talebi kabul ile uzlaşmayı sağlayabilir.”*¹⁵⁶

Taraflardan birinin uzlaşma talebinde bulunması halinde, karşı taraf bu talebe cevap vermemiş ise hâkim, karşı tarafın cevap vermesi için taraflara süre verir.

¹⁵² Dölling, (Mediation), s.20.

¹⁵³ Dölling, (Mediation), s.21.

¹⁵⁴ Zafer, Hamide: “Ceza Muhakemesi Hukukunda Özelleşme Eğilimi: Uzlaşma”, Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2003, s.744.

¹⁵⁵ Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.284-285.

¹⁵⁶ İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu m.446/4 (Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.285).

Hâkimin vermiş olduğu süre bitene kadar uzlaşma talebi geri alınamaz veya değiştirilemez.¹⁵⁷

Uzlaşmada para cezası veya hapis cezası talep edilir. Talep edilen ceza ve miktarı açıkça belirtilmelidir. Hâkimin belirtilen talep üzerinde herhangi bir takdir yetkisi yoktur. Hâkim ya talebi kabul eder ya da talebi reddederek yargılama yapar. Üç yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezalarda mümkün olan uzlaşmada, uzlaşma olması halinde cezada en fazla 1/3 oranında indirim uygulanabilir.¹⁵⁸

6.6. İngiltere

İngiltere hukukunda uzlaştırma oldukça önemli bir yere sahiptir. Uyuşmazlıklar büyük oranda uzlaştırma sistemi ile çözülmektedir. İngiltere’de iddia makamının ceza konusunda görüş bildirme yetkisi yoktur. Dolayısıyla, mağdur ve fail aralarında ceza konusunu konuşmazlar ve ceza ile ilgili herhangi bir taahhütte bulunmazlar. Mahkemeler genel olarak, uyuşmazlık üzerinde uzlaşıldıktan sonra somut cezadan üçte bir ya da dörtte bir oranında indirim yaparlar.¹⁵⁹

İngiltere’de uygulanan “Charge Bargaining” uygulamasında, sanık ile ilk olarak polis görüşür. Polis, failin suçunu kabul etmesi karşısında, ithamda bulunduğu suçlamanın bir kısmından vazgeçmesi ya da sorguya son vermesi gibi imkânlar sunar. Polis fail ile uzlaşmayı gerçekleştirirse, fail hakkında işlemiş olduğu suç yerine, bu suçtan başka daha az cezayı gerektiren başka bir suç için dava açılır. Böylelikle fail hakkında verilen ceza daha az olur. İngiltere’deki bu uygulamada mağdur ve fail, uzlaşma görüşmeleri dışında kalarak karşı karşıya gelmezler. Bu duruma gerekçe olarak da, tarafların hislerine göre davranmalarındaki endişe gösterilmektedir.¹⁶⁰

İngiltere’de uzlaştırma faaliyetleri için iki önemli kuruluş bulunmaktadır. Bunlar; “Mediation Ulusal Konseyi” ve “Sosyal Müesseseler için Ulusal Konsey”dir. 1999 yılında kurulan Mediation Ulusal Konseyi, mağdur ve fail arasındaki uzlaşmanın yaygınlaşmasını sağlamıştır. İngiltere’deki uzlaşma faaliyetlerinin büyük çoğunluğu

¹⁵⁷ Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.285.

¹⁵⁸ Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.285-286.

¹⁵⁹ Weigend, s.86, (nakleden Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.274).

¹⁶⁰ Weigend, s.87, 48, (nakleden Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, s.275,276).

Mediation Ulusal Konseyi tarafından gerçekleştirilmektedir. Sosyal Müesseseler için Ulusal Konsey ise daha çok alkol, kumar, madde bağımlılığı gibi konularda, hem eğitici hem de uygulayıcı bir kurum olarak çalışır.¹⁶¹

¹⁶¹ **Yılmaz, Ömer:** “Onarıcı Adalet Sistemi: Birey-Toplum-Devlet İlişkilerinde Yeni Bir Mücadele Alanı”, Suç Mağdurları (Editör: Halil İbrahim Bahar), Ankara 2006, s.303,304.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK CEZA HUKUKUNDA UZLAŞTIRMA

1. GENEL OLARAK

Türk ceza hukukunda uzlaştırma kurumu ilk olarak, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) m.73/8 ve 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) m.253-255 ile düzenlenmiştir. Kanun koyucunun yaptığı bu düzenlemelerde, hem maddelerin içeriğinin uzun ve ayrıntılı olması hem de uygulamada aksaklıkların olması nedeniyle 6 Aralık 2006 tarihinde değişiklikler yapılmıştır.¹⁶² 5560 sayılı Kanun kapsamında yapılan değişikliklerle, TCK'daki uzlaşma hükmü kaldırılarak, uzlaşma hükümleri sadece CMK' da düzenlenmiştir. Uzlaştırma kurumu ile ilgili olarak köklü değişiklikler ise 24 Kasım 2016 tarihli 6763 Sayılı Kanun'la yapılmıştır. Yapılan değişiklikler kapsamında, “uzlaşma” şeklinde düzenlenen kurumun adı “uzlaştırma” olarak değiştirilmiştir.¹⁶³

Bu haliyle uzlaştırma kurumu, CMK'nın Beşinci Kitabının İkinci Kısımının Birinci Bölümünde yer alan 253. 254. ve 255.maddelerinde ve Çocuk Koruma Kanunu'nun İkinci Kısımının İkinci Bölümünde yer alan 24. maddesinde

¹⁶² **Çetin, Soner H.:** “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaşma (CMK m.253,254,255)” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.82, 2009, s.3.

¹⁶³ **Yerdelen,** “Uzlaştırmanın Esasları ve Benzer Kurumlardan Farkları”, s.19.

düzenlenmiştir. ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ Ayrıca, kuruma ilişkin ayrıntılı düzenlemeler, Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği'nde yer almaktadır.

¹⁶⁴ **CMK m.253:**

“ (1) Aşağıdaki suçlarda, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişininin uzlaştırılması girişiminde bulunulur:

- a) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar,
- b) Şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, TCK'da yer alan;
 1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, m.86; m. 88)
 2. Taksirle yaralama (m.89)
 3. Tehdit (m.106/1)
 4. Konut dokunulmazlığının ihlali (m.116)
 5. İş ve çalışma hürriyetinin ihlali (m.117/1; m.119/1-c)
 6. Hırsızlık (m.141)
 7. Güveni kötüye kullanma (m.155)
 8. Dolandırıcılık (m.157)
 9. Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi (m.165)
 10. Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (m.234)
 11. Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi ve belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, m.239)
- c) Mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar.

(2) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olanlar hariç olmak üzere, diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, kanunda açık hüküm bulunması gerekir.

(3) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez. Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması halinde de uzlaştırma hükümleri uygulanmaz.

(4) Soruşturma konusu suçun uzlaşturmaya tabi olması ve kamu davası açılması için yeterli şüphenin bulunması halinde, dosya uzlaştırma bürosuna gönderilir. Büro tarafından gönderilen uzlaştırmacı, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifi kanuni temsilcilerine yapılır. Uzlaştırmacı, uzlaşma teklifini açıklamalı tebligat veya istinabe yoluyla da yapabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören, kendisine uzlaşma teklifi bulunulduktan itibaren üç gün içinde kararını bildirmediği takdirde, teklifi reddetmiş sayılır.

(5) Uzlaşma teklifinde bulunulması halinde, kişiye uzlaşmanın mahiyeti, uzlaşmayı kabul veya reddetmesinin hukuki sonuçları anlatılır.

(6) Resmi mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurtdışında olma ya da başka bir nedenle mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanuni temsilcisine ulaşılamaması halinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturma sonuçlandırılır.

(7) Birden fazla kişinin mağduriyetine veya zarar görmesine sebebiyet veren bir suçtan dolayı uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, mağdur veya suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaşmayı kabul etmesi gerekir.

(8) Uzlaşma teklifinde bulunulması veya teklifin kabul edilmesi, soruşturma konusu suça ilişkin delillerin toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel değildir.

(9) (Mülga: 24.11.2016- 6763/34 m.)

(10) Bu kanunda belirlenen hâkimin davaya bakamayacağı haller ile reddi sebepleri, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak göz önünde bulundurulur.

(11) Görevlendirilen uzlaştırmacıya soruşturma dosyasında yer alan ve cumhuriyet savcısına uygun görülen belgelerin birer örneği verilir. Uzlaştırma bürosu uzlaştırmacıya, soruşturmanın gizliliği ilkesine uygun davranmakla yükümlü olduğunu hatırlatır.

(12) Uzlaştırmacı, dosya içindeki belgelerin birer örneği kendisine verildikten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır. Uzlaştırma bürosu bu süreyi her defasında yirmi günü geçmemek üzere en fazla iki kez uzatabilir.

(13) Uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütülür. Uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanuni temsilci, müdafî ve vekil katılabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanuni temsilcisi ya da vekilinin müzakerelere katılmaktan imtina etmesi halinde, uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır.

(14) Uzlaştırmacı, müzakereler sırasında izlenmesi gereken yöntemle ilgili olarak Cumhuriyet savcısı ile görüşebilir, Cumhuriyet savcısı uzlaştırmacıya talimat verebilir.

(15) Uzlaşma müzakereleri sonucunda uzlaştırmacı, bir rapor hazırlayarak kendisine verilen belge örnekleriyle birlikte uzlaştırma bürosuna verir. Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, tarafların imzalarını da içeren raporda, ne suretle uzlaşıldığı ayrıntılı olarak açıklanır. Uzlaştırma bürosu soruşturma dosyasını, raporu ve varsa yazılı anlaşmayı Cumhuriyet savcısına gönderir.

(16) Uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler.

(17) Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirler raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder.

(18) Uzlaştırmacının sonuçsuz kalması halinde tekrar uzlaştırma yoluna gidilemez.

(19) Uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini def'aten yerine getirmesi halinde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksidde bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde, 171'inci maddedeki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez. Kamu davasının ertelenmesi kararından sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, 171'inci maddenin dördüncü fıkrasındaki şart aranmaksızın, kamu davası açılır. Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır. Şüphelinin, edimini yerine getirmemesi halinde uzlaşma raporu veya belgesi, 9.6.1932 tarihli 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38'inci maddesinde yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılır.

(20) Uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamalar, herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamaz.

(21) Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenden birine ilk uzlaşma teklifinde bulunduğu tarihten itibaren, uzlaştırmacı girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç, uzlaştırmacının raporunu düzenleyerek uzlaştırma bürosuna verdiği tarihe kadar dava zamanaşımı ile kovuşturma koşulu olan dava süresi işlemez.

(22) Uzlaştırmacıya Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen tarifeye göre ücret ödenir. Uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri, yargılama giderlerinden sayılır. Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde bu giderler Devlet Hazinesi tarafından karşılanır.

(23) Uzlaşma sonucunda verilecek kararlarla ilgili olarak bu Kanunda öngörülen kanun yollarına başvurulabilir.

(24) Her Cumhuriyet başsavcılığı bünyesinde uzlaştırma bürosu kurulur ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı ile personel görevlendirilir. Uzlaştırmacılar, avukatların veya hukuk öğrenimi görmüş kişilerin yer aldığı, Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen uzlaştırmacı listelerinden görevlendirilir. Uzlaştırmacı, hazırladığı raporu, tutanakları ve varsa yazılı anlaşmayı büroya gönderir. Uzlaştırma süreci sonunda soruşturma dosyaları, uzlaştırma bürosunda görevli Cumhuriyet savcıları tarafından sonuçlandırılır.

(25) Uzlaştırmacıların nitelikleri, eğitimi, sınavi, görev ve sorumlulukları, denetimi, eğitim verecek kişi, kurum ve kuruluşların nitelikleri ve denetimleri ile uzlaştırmacı sicili, uzlaştırmacılar ve eğitim kurumlarının listelerinin düzenlenmesi, Cumhuriyet başsavcılığı bünyesinde kurulan uzlaştırma bürolarının çalışma usul ve esasları, uzlaştırma teklifi ile müzakere usulü, uzlaştırma anlaşması ve raporda yer alacak konular ile uyulamaya dair diğer hususlara ilişkin usul ve esaslar, Adalet Bakanlığınca çıkarılan yönetmelikle düzenlenir."

CMK m.254:

" (1) Kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaştırma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde, kovuşturma dosyası, uzlaştırma işlemlerinin 253'üncü maddede belirtilen esas ve usule göre yerine getirilmesi için uzlaştırma bürosuna gönderilir.

(2) Uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini def'aten yerine getirmesi halinde, davanın düşmesine karar verir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksidde bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde; sanık hakkında 231'inci maddedeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Geri bırakma süresince

Daha önce de ifade edildiği gibi, uzlaştırmanın tanımı Kanun'da açıkça yapılmamıştır. Fakat Yönetmelik'te uzlaşma, “*Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak anlaşmış olmalarını ifade eder.*” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁶⁶

Uzlaştırma; şüpheli, sanık, mağdur veya suçtan zarar gören kişinin, Kanun'da uzlaştırma usulüne tabi olarak belirtilen suçlar ile ilgili olarak yine Kanun'da veya Yönetmelik'te tanımlanan bağımsız ve tarafsız uzlaştırmacılar ile yargılama sürecine gitmeden aralarındaki uyuşmazlığı çözümlenmeleri olarak tanımlanabilir.¹⁶⁷

Uzlaştırma kurumu ile ulaşılmak istenen amaç, fail ile mağdur arasındaki anlaşmazlığın çözüme kavuşturulması ve mağdurun zararının giderilerek tatmin edilmesidir. Aynı zamanda failin de mağdura verdiği zararı gidermesine imkân tanınarak failin topluma kazandırılması hedeflenmektedir.¹⁶⁸

2. 5560 SAYILI KANUN'LA YAPILAN DEĞİŞİKLİK ÖNCESİNDE UZLAŞTIRMA

Uzlaştırma kurumu ilk olarak TCK m.73/8 ve CMK m.253-255'de düzenlenmiştir.¹⁶⁹ Uzlaştırma kurumu özellikle yargıda artan iş yükünü hafifletmek

zamanaşımı işlemez. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, mahkeme tarafından 231'inci maddenin on birinci fıkrasındaki şartlar aranmaksızın hüküm açıklanır.”

CMK m.255:

“(1) Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır.”

¹⁶⁵ ÇKK m.24:

“(1) Ceza Muhakemesi Kanununun uzlaşmaya ilişkin hükümleri suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanır.”

¹⁶⁶ Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği (RG: 05.08.2017/30145) m. 4/1-j,k.

¹⁶⁷ **Özbek**, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.1085; **Yerdelen**, “Uzlaştırmanın Esasları ve Benzer Kurumlardan Farkları”, s.20; **Kaymaz/Gökcan**, “Uzlaşma ve Önödeme” s.45; **Sezer**, “Uzlaşma”, s.52.

¹⁶⁸ **Çetin**, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaşma”, s.9; **Özbek**, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, s.296; **Ersoy, Uğur**: “Ceza Hukukunda Uzlaşma”, Ankara Barosu, Hukuk Gündemi Dergisi, S.2, 2005, s.64; **Sezer**, “Uzlaşma”, s.53.

¹⁶⁹ **1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren TCK'nın 73/8. maddesi**: “*Suçtan zarar göreni gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olup, soruşturulması veya kovuşturulması şikâyete bağlı bulunan suçlarda, failin suçu kabullenmesi ve doğmuş olan zararın tümünü veya büyük bir kısmını ödemesi veya gidermesi koşuluyla, mağdur ile fail özgür iradeleri ile uzlaştıklarında ve bu husus Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından saptandığında kamu davası açılmaz veya davanın düşürülmesine karar verilir.*”

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren CMK'nın 253. maddesi: “*1) Cumhuriyet savcısı, yapılan soruşturmanın durumuna göre, kanunun uzlaşma yapılabilmesi olanağını verdiği hallerde, faili*

amacıyla getirilen bir kurumdur. Çünkü 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe konan CMK ile şahsi dava¹⁷⁰ müessesesi kaldırılarak, devletin suçtan zarar gören konumunda olduğu, bunun için de dava açılmasının bir kamu görevi niteliğinde olduğu anlayışı

bu kanunun öngördüğü usullere göre davet ederek suçtan dolayı sorumluluğu kabul edip etmediğini sorar.

2) Fail, suçu ve failinden doğmuş olan maddi ve manevi zararın tümünü veya bunun büyük bir kısmını ödemeyi veya zararları gidermeyi kabullendiğinde durum, mağdura veya varsa vekiline veya kanuni temsilcisine bildirilir.

3) Mağdur, verilmiş olan zararı tümüyle veya büyük bir kısmı itibarıyla giderildiğinde özgür iradesi ile uzlaşacağını bildirirse, soruşturma sürdürülemez.

4) Cumhuriyet savcısı, fail ile mağdur arasında uzlaşma işlemlerini idare etmek, tarafları bir araya getirerek bir sonuca ulaşmalarını sağlamak üzere, fail ve mağdurun bir avukat üzerinde anlaşamadıkları takdirde, bir veya birden fazla avukatın uzlaştırıcı olarak görevlendirilmesini barodan ister.

5) Uzlaştırıcı, başvurunun yapıldığı tarihten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaşmayı sonuçlandırır. Cumhuriyet savcısı bir defaya mahsus olmak üzere bu süreyi otuz gün daha uzatabilir. Uzlaştırma süresince zamanaşımı durur.

6) Uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütülür. Uzlaştırma sırasında ileri sürülen bilgi, belge ve açıklamalar taraflarca izin verilmedikçe daha sonra açıklanamaz. Uzlaştırmanın başarısız olması nedeniyle daha sonra dava açılması halinde uzlaştırma sırasında failin bazı olayları veya suçu ikrar etmiş olması davada aleyhine delil olarak kullanılamaz.

7) Uzlaştırıcı, yaptığı işlemleri ve uzlaşmayı sağlayıcı müdahalelerini belirten bir raporu on gün içinde ilgili Cumhuriyet savcısına sunar.

8) Zarar, uzlaşmaya uygun olarak giderildiğinde ve uzlaştırma işleminin giderleri, fail tarafından ödendiğinde, kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilir.”

CMK m.254:

“1) Kamu davasının açılması halinde, uzlaşmaya tabi bir suç söz konusu ise, uzlaştırma işlemleri 253 üncü maddede belirtilen usule göre, mahkeme tarafından yapılır.

2) Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde davanın düşmesine karar verilir.”

CMK m.255:

“1) Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır.”

¹⁷⁰Şahsi dava, kanunda açıkça belirtilen suçlar için, suçtan zarar gören kişinin ya da şikâyet hakkı olan kişinin dava açarak, suçu doğrudan doğruya takip edebilmesidir. Şahsi dava müessesesi, 1412 sayılı mülga CMUK m. 344’de düzenlenmiştir. 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren CMK ile şahsi dava müessesesi kaldırılmıştır.

1412 sayılı CMUK m.344:

Aşağıda yazılı hallerde önce Cumhuriyet Müddeiumumîsinin iştirakini tahrike hacet olmaksızın zarar gören kimse şahsi dava açmak suretiyle suçu doğrudan doğruya takip edebilir:

1. Ceza Kanununun 191 inci maddesinin son fıkrasında yazılı tehdit.
2. Ceza Kanununun 193 üncü maddesinin birinci fıkrasında yazılı haneye taarruz.
3. Ceza Kanununun 195 ve 197 nci maddelerinde yazılı gayrın sırrını ifşa.
4. Ceza Kanununun 456 ncı maddesinin son fıkrasında ve 459 uncu maddesinin bir numarasında yazılı müessir fiiller.
5. Ceza Kanununun 480 ve 482 nci maddelerinde yazılı hakaret ve sövme, (şu kadar ki, bu suçlar Ceza Kanununun 164 ve 166 ncı maddelerinde yazılı mahiyette olursa veya neşir yoluyla veya radyo ve televizyon veya benzeri kitle haberleşme araçlarıyla işlenmişse usulüne göre Cumhuriyet savcıları tarafından takip olunur.)
6. Ceza Kanununun 516 ncı maddesinin birinci fıkrasında ve 518 inci maddesinde yazılı izrar ve tahrip.
7. Ticaret Kanununun 64 ve 65 inci maddelerinde yazılı gayri kanuni rekabet.
8. Hususi nizamlar ve kanunlarda yazılı edebi ve sinai mülkiyetlere ve güzel sanatlar mülkiyetine mütaallik suçlar.

Mağdur olan kimsenin kanuni mümessili varsa dava açmak ona aittir.

Mağdur bir cemiet veya şirket olup da hukuk işlerinde bu sıfatla dava açmak ehliyetini haiz ise dava salahiyeti bu cemiyet veya şirketi temsil edenler tarafından kullanılır.”

benimsenmiştir. Söz konusu anlayış ile yargının iş yükünün artacağı öngörülmüş ve bu duruma çözüm olarak uzlaştırma kurumu getirilmiştir. Fakat bu kurumdan beklenen fayda sağlanamamıştır. Bunun nedenlerinden biri uzlaştırma kurumunun iki farklı kanunda düzenlenmiş olmasıdır.¹⁷¹

TCK m.73/8’de soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi suçlar uzlaştırmanın kapsamına alınmıştır. Bu suçlardan bazıları; “kastan yaralama (TCK m.86/2)”, “cinsel saldırı (TCK m.102/1)”, “reşit olmayanla cinsel ilişki (TCK m.104/1)”, “cinsel taciz (TCK m.105/1)”, “tehdit (TCK m.106/1)”, “konut dokunulmazlığının ihlali (TCK m.116/1-2)”, “kişilerin huzur ve sükûnunu bozma (TCK m.123/1)”, “hırsızlık suçunun daha az cezayı gerektiren halleri (TCK m.144/1)”, “mala zarar verme (TCK m.151/1-2)”, “dolandırıcılık suçunun daha az cezayı gerektiren hali (TCK m.159/1)”, “açığa imzanın kötüye kullanılması (TCK m.209/1)”, “ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (TCK m.239/1)”, “yabancı devlet başkanına karşı suç (TCK m.340/2)”, “yabancı devlet bayrağına karşı hakaret (TCK m.341/2)” suçlarıdır.

Uzlaştırmanın koşulları CMK m.253’de belirtilmiştir. Buna göre, öncelikle Cumhuriyet savcısı, yaptığı soruşturmanın durumuna göre faili çağırarak, ona söz konusu suç sebebiyle sorumluluğu kabullenip kabullenmediğini sorar. Burada önemli olan, failin işlediği suçu ikrar etmesidir. Bir diğer koşul ise suçu kabullenen failin ayrıca, yapmış olduğu eylem sonucu ortaya çıkan maddi, manevi zararların hepsini ya da önemli bir kısmını üstlenip, vermiş olduğu zararları gidermeyi kabullenmesidir. Zararların giderilmesi fail tarafından kabul edilirse mağdura, vekiline ya da kanuni temsilcisine durum bildirilir. Bildirim yapıldıktan sonra, zarar fail tarafından giderilip, mağdur da özgür iradesi ile uzlaşacağını bildirirse, soruşturmaya son verilir.¹⁷²

Uzlaştırma sürecinde asıl olarak avukat aktif rol almaktaydı. Bu süreçte hâkim ve savcılarının aktif olarak sürece katılmaları söz konusu değildi. Cumhuriyet savcısı

¹⁷¹ **Ersoy**, “Ceza Hukukunda Uzlaşma”, s.64; **Çetintürk**, “Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma”, s.258-259.

¹⁷² **Ersoy**, “Ceza Hukukunda Uzlaşma”, s.65-66; **Özbek**, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, s.296-297.

sadece, fail ile mağdurun herhangi bir avukat ile anlaşamaması halinde, barodan uzlaştırmacı olarak bir ya da daha fazla avukatın görevlendirilmesini isterdi.¹⁷³

Uzlaştırma süreleri Kanun'da otuz gün olarak belirtilmişti. Uzlaştırmacı, uzlaşmayı otuz günde sonuçlandıramazsa, Cumhuriyet savcısı tarafından tek seferlik olacak şekilde bu süre otuz gün daha uzatılabilirdi. Böylece uzlaştırma süresi en fazla altmış gün olarak belirlenmişti. Uzlaştırma süreci boyunca zamanaşımının duracağı da Kanun'da açıkça belirtilmişti. Uzlaştırma sonunda uzlaştırmacı, yapılan işlemleri ve uzlaşmaya yönelik müdahaleleri belirten raporunu on günlük süre içerisinde Cumhuriyet savcısına bildirirdi.

Kanun'da, uzlaşma müzakerelerinin gizli olarak yürütüleceğine açıkça yer verilmişti. CMK m.253/6'ya göre; *“Uzlaştırma sırasında ileri sürülen bilgi, belge ve açıklamalar taraflarca izin verilmedikçe daha sonra açıklanamaz. Uzlaştırmanın başarısız olması nedeniyle daha sonra dava açılması halinde uzlaştırma sırasında failin bazı olayları veya suçu ikrar etmiş olması davada aleyhine delil olarak kullanılamaz.”* Bu fıkra ile uzlaştırma kurumuna toplum tarafından güven duyulması amaçlanmıştı. Böylece tarafların uzlaşma müzakereleri sırasında ileride aleyhine delil teşkil edebilecek hususları korkmadan ifade edebilmeleri sağlanmıştı.

Uzlaşma müzakereleri sonunda fail, hem vermiş olduğu zararları anlaştıkları şekilde giderir hem de uzlaşma giderlerini karşılarsa, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir.

Hem TCK hem de CMK' da uzlaştırmacı konumundaki avukatlar hakkında yeterinde açık bir düzenleme bulunmamaktaydı. Kanun'da sadece “uzlaştırmacı avukat” ifadesine yer verilmişti. Burada tarafların kendi avukatlarını da uzlaştırmacı avukat olarak getirip getiremeyecekleri, uzlaştırma görüşmelerinin kendi avukatları tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği konusunda herhangi bir açıklık yoktu. Bu durum doktrinde de tartışmalara neden olmuştur.¹⁷⁴

CMK'nın 254. maddesinde mahkeme tarafından yapılan uzlaştırmaya yer verilmiştir. Kamu davasının açılmasından sonra söz konusu suç uzlaştırma

¹⁷³ Ersoy, “Ceza Hukukunda Uzlaşma”, s.66.

¹⁷⁴ Ersoy, “Ceza Hukukunda Uzlaşma”, s.66.

kapsamında bir suç ise uzlaştırma işlemleri yukarıda ifade ettiğimiz şekil ve usulde mahkeme tarafından gerçekleştirilir. Mahkeme tarafından yapılan uzlaşma işlemleri sonucunda uzlaştırma gerçekleşirse, davanın düşmesine karar verilir.

CMK m. 255’de ise iştirak halinde işlenen suçlarda uzlaşmanın nasıl olacağını belirtilmiştir. Bu durumda, suç birden çok kişi tarafından işlenmişse, aralarında iştirak ilişkisinin olup olmadığına bakılmaksızın sadece uzlaşan kişinin uzlaşmadan yararlanacağı belirtilmiştir. Bu madde, 2005 yılından günümüze kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır.

Suçta sürüklenen çocuklar için uzlaştırma kurumunun nasıl uygulanacağı konusunda TCK ve CMK’da herhangi bir hüküm bulunmamaktaydı. Ancak, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun (ÇKK) 24.maddesinde suça sürüklenen çocuklar hakkında uzlaştırma kurumunun uygulanmasına yönelik hüküm yer almaktadır. Söz konusu maddenin ilk haline göre; *“(1) Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak uzlaşma, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan veya kasten işlenen ve alt sınırı iki yılı aşmayan hapis veya adli para cezasını gerektiren ya da taksirle işlenen suçlarda uygulanır. (2) Suç tarihinde on beş yaşını doldurmamayan çocuklar bakımından, birinci fıkrada öngörülen hapis cezasının alt sınırı üç yıl olarak uygulanır.”*

Suçta sürüklenen çocuklar açısından uzlaştırmanın uygulama alanı geniş tutulmuştur. Hem şikâyete tabi suçlar hem de alt sınırı iki yılı aşmayan (on beş yaşını tamamlamayan çocuklar bakımından alt sınır üç yıldır) hapis cezası ya da adli para cezasını gerektiren suçlar ile taksirle işlenen suçlar uzlaştırma kapsamına dâhil edilmiştir.¹⁷⁵

¹⁷⁵ Ersoy, “Ceza Hukukunda Uzlaşma”, s.65.

3. 5560 SAYILI KANUN'LA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER KAPSAMINDA UZLAŞTIRMA

1 Haziran 2005'de yürürlüğe giren, 5237 Sayılı TCK ve 5271 Sayılı CMK'nın uzlaştırmaya ilişkin hükümleri uygulamada beklentileri karşılayamadı. Uzlaştırma kurumunun Kanun'daki düzenlemelerinin yeterli olmaması, kamuoyuna yeterince anlatılamaması, uygulayıcıların kurum hakkında yeterli eğitim ve bilgiye sahip olmaması ve yargının ağır iş yükünü hafifletmesi beklenirken aksine yargı sürecinin daha da uzamasına yol açması gibi nedenlerle uzlaştırma kurumundan beklenen fayda sağlanamamıştır. Bu durum hem doktrinde hem de uygulayıcılar arasında ağır eleştirilere neden olmuştur.¹⁷⁶

Uygulamada oluşan aksaklıkları gidermek amacı ile 6 Aralık 2006 tarihli ve 5560 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun¹⁷⁷ ile TCK'nın 73. maddesinin sekizinci fıkrasında yer alan uzlaştırmaya ilişkin düzenleme yürürlükten kaldırılarak, CMK'nın 253. ve 254. maddeleri yeniden düzenlenmiştir.¹⁷⁸

¹⁷⁶ **İnceoğlu, Asuman Aytekin/ Karan, Ulaş:** "Türkiye'de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi", Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, (Der.: Galma Jahic, Burcu Yeşiladalı), İstanbul 2008, s.45-46; **Çetintürk,** Uzlaştırma, s.427-428.

¹⁷⁷ RG. 19.12.2006, S.: 26381

¹⁷⁸ **5560 Sayılı Kanun m. 24 ile değişik CMK m.253:** "1) Aşağıdaki suçlarda, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişinin uzlaştırılması girişiminde bulunulur:

- a) Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suçlar.
- b) Şikayete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanununda yer alan;
 1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88),
 2. Taksirle yaralama (madde 89),
 3. Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116),
 4. Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234),
 5. Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239), suçları.

2) Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olanlar hariç olmak üzere; diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, kanunda açık hüküm bulunması gerekir.

3) Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olsa bile, etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez.

4) Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tabi olması halinde, Cumhuriyet savcısı veya talimatı üzerine adli kolluk görevlisi, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifi kanuni temsilcilerine yapılır. Cumhuriyet savcısı uzlaşma teklifini açıklamalı tebligat veya istinabe yoluyla da yapılabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören, kendisine uzlaşma teklifi bulunulduktan itibaren üç gün içinde kararını bildirmediği takdirde, teklifi reddetmiş sayılır.

5) Uzlaşma teklifinde bulunulması halinde, kişiye uzlaşmanın mahiyeti ve uzlaşmayı kabul veya reddetmesinin hukuki sonuçları anlatılır.

- 6) Resmi mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanuni temsilcisine ulaşılamaması halinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturma sonuçlandırılır.
- 7) Birden fazla kişinin mağduriyetine veya zarar görmesine sebebiyet veren bir suçtan dolayı uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, mağdur veya suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaşmayı kabul etmesi gerekir.
- 8) Uzlaşma teklifinde bulunulması veya teklifin kabul edilmesi, soruşturma konusu suça ilişkin delillerin toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel değildir.
- 9) Şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin uzlaşma teklifini kabul etmesi halinde, Cumhuriyet savcısı uzlaştırmayı kendisi gerçekleştirebileceği gibi, uzlaştırmacı olarak avukat görevlendirilmesini barodan isteyebilir veya hukuk öğrenimi görmüş kişiler arasından uzlaştırmacı görevlendirebilir.
- 10) Bu Kanunda belirlenen hakimın davaya bakmayacağı haller ile reddi sebepleri, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak göz önünde bulundurulur.
- 11) Görevlendirilen uzlaştırmacıya soruşturma dosyasında yer alan ve Cumhuriyet savcısınca uygun görülen belgelerin birer örneği verilir. Cumhuriyet savcısı uzlaştırmacıya, soruşturmanın gizliliği ilkesine uygun davranmakla yükümlü olduğunu hatırlatır.
- 12) Uzlaştırmacı, dosya içindeki belgelerin birer örneği kendisine verildikten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır. Cumhuriyet savcısı bu süreyi en çok yirmi gün daha uzatabilir.
- 13) Uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütülür. Uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanuni temsilci, müdafî ve vekil kendisi veya kanuni temsilcisi ya da vekilinin müzakerelere katılmaktan imtina etmesi halinde, uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır.
- 14) Uzlaştırmacı, müzakereler sırasında izlenmesi gereken yöntemle ilgili olarak Cumhuriyet savcısı ile görüşebilir; Cumhuriyet savcısı uzlaştırmacıya talimat verebilir.
- 15) Uzlaşma müzakereleri sonunda uzlaştırmacı, bir rapor hazırlayarak kendisine verilen belge örnekleriyle birlikte Cumhuriyet savcısına verir. Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, tarafların imzalarını da içeren raporda, ne suretle uzlaşıldığı ayrıntılı olarak açıklanır.
- 16) Uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören uzlaştıklarını gösterir belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler.
- 17) Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder.
- 18) Uzlaştırmının sonuçsuz kalması halinde tekrar uzlaştırma yoluna gidilemez.
- 19) Uzlaştırma sonucunda şüphelinin edimini defaten yerine getirmesi halinde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksit bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde, 171 inci maddedeki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, 171 inci maddenin dördüncü fıkrasındaki şart aranmaksızın, kamu davası açılır. Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır. Şüphelinin, edimini yerine getirmemesi halinde uzlaşma raporu veya belgesi, 9/6/1932 tarihli ve 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesinde yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılır.
- 20) Uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamalar, herhangi bir soruşturma ya da kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamaz.
- 21) Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenden birine ilk uzlaşma teklifinde bulunulduğu tarihten itibaren, uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç, uzlaştırmacının raporunu düzenleyerek Cumhuriyet savcısına verdiği tarihe kadar dava zamanaşımı ile kovuşturma koşulu olan dava süresi işlemez.
- 22) Uzlaştırmacıya Cumhuriyet savcısı tarafından çalışma ve masraflarıyla orantılı bir ücret takdir edilerek ödenir. Uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri, yargılama giderlerinden sayılır. Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde bu giderler Devlet Hazinesi tarafından karşılanır.
- 23) Uzlaşma sonucunda verilecek kararlarla ilgili olarak bu kanunda öngörülen kanun yollarına başvurulabilir.
- 24) Uzlaştırmının uygulanmasına ilişkin hususlar, yönetmelikle düzenlenir.”

TCK'da yer alan uzlaştırmaya ilişkin düzenlemenin yürürlükten kaldırılmasının gerekçesi; *“Bir usul hukuku müessesesi olan uzlaşma ile ilgili olarak Ceza Muhakemesi Kanununda ayrıntılı düzenlemeler yer almaktadır. Bu nedenle, uzlaştırma kapsamına giren suçları belirleyen hükmün de Ceza Muhakemesi Kanununda yer almasının daha doğru olacağından fıkra yürürlükten kaldırılmıştır.”* şeklinde ifade edilmiştir.¹⁷⁹

5560 sayılı Kanun'la oluşturulan düzenlemede, “uzlaştırma” kurumu “uzlaşma” olarak değiştirilmiştir. Yapılan önemli değişikliklerden birisi, uzlaştırma kurumunun kapsamının genişletilmesidir. Yeni düzenleme ile uzlaştırma kurumu kapsamına alınan soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar yanında, şikâyete tabi olmayan belirli suçlar da uzlaştırma kurumunun kapsamına alınmıştır. Kapsama alınan bu suçlar Kanun'da katalog halinde belirtilmiştir. Uzlaştırma kapsamındaki katalog suçlar; “kasten yaralama (TCK m.86/1,2 m.88)”, “taksirle yaralama (TCK m.89)”, “konut dokunulmazlığının ihlali (TCK m.116)”, “çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (TCK m.234)”, “ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (TCK m.239/1,2,3)” suçları da dâhil edilmiştir.¹⁸⁰

Uzlaştırma kurumuna sadece TCK'da yer alan suçlar için gidilebilir. TCK dışındaki kanunlarda yer alan suçlar için uzlaştırma kurumunun uygulanabilmesi için söz konusu kanunun buna açıkça onay vermesi gerekir. Çocuk Koruma Kanunu'nda, suça sürüklenen çocuklar için açık hükme yer verilmiştir. ÇKK m.24'de; *“Ceza*

5560 Sayılı Kanun m. 25 ile değişik CMK m.254: *“1) Kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde, uzlaştırma işlemleri 253 üncü maddede belirtilen esas ve usule göre, mahkeme tarafından yapılır.*

2) Uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini defaten yerine getirmesi halinde, davanın düşmesine karar verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksidde bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde; sanık hakkında, 231 inci maddedeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Geri bırakma süresince zamanaşımı işlemez. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, mahkeme tarafından, 231 inci maddenin on birinci fıkrasındaki şartlar aranmaksızın, hüküm açıklanır.”

¹⁷⁹ <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlarvekararlar.htm> (Erişim tarihi: 18.04.2020).

¹⁸⁰ **İnceoğlu/ Karan:** *“Türkiye’de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi”*, s.49-50.

Muhakemesi Kanununun uzlaşmaya ilişkin hükümleri suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanır.” olarak ifade edilmiştir.¹⁸¹

Cinsel dokunulmazlığa karşı olan suçlar ile etkin pişmanlık hükümlerinin uygulandığı suçlar uzlaştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Kanun gerekçesinde etkin pişmanlık hükümlerinin uzlaştırma kapsamına alınmamasının nedeni belirtilmemiş ise de, gerekçe olarak mağdurun zararının iki defa tanzim edilmemesi kabul edilmektedir. Cinsel dokunulmazlık suçlarının kapsam dışı bırakılmasındaki amaç, mağdurun fail ile uzlaşması yönünde özellikle tarafların aileleri tarafından, kamu davasının açılmasını engellemek için uzlaşmaya zorlanma ihtimalinin engellenmesidir.¹⁸²

Uzlaştırma teklifinde, Cumhuriyet savcısı ya da savcının talimatı ile adli kolluk görevlileri bulunur. Teklif şüpheliye, mağdura ya da suçtan zarar gören kişiye yapılır. Teklif yapılırken, uzlaşmanın esası ile uzlaşmanın kabul edilmesi ya da reddedilmesinin hukuki açıdan neticeleri belirtilir. Teklif kabul edilirse, savcı uzlaştırma işlemlerini bizzat kendisi yapabilir. Ayrıca savcı, uzlaştırma işlemleri için barodan herhangi bir avukatın görevlendirilmesini isteyebileceği gibi hukuk öğrenimi görmüş kişileri de uzlaştırmacı olarak görevlendirebilir. Dosyadaki belgeler uzlaştırmacıya teslim edildikten sonra uzlaştırmacı, en geç otuz gün içerisinde uzlaştırmayı sonuçlandırmalıdır. Uzlaştırma işlemlerinin otuz gün içinde tamamlanamaması durumunda Cumhuriyet savcısı, uzlaştırmacıya en fazla yirmi gün daha süre verebilir. Böylece en fazla elli gün içerisinde uzlaştırma sonuçlandırılır. Uzlaştırma görüşmeleri başından sonuna kadar gizli şekilde yürütülür. Müzakerelere, şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanuni temsilci, müdafii ve vekil katılabilir. Bu kişiler müzakerelere katılmaktan imtina ederse, uzlaşma kabul edilmemiş sayılır. Uzlaştırmacı, uzlaşma sonunda her iki tarafın da nasıl anlaştığını detaylı bir şekilde belirten ve taraflarca imzalanan bir rapor hazırlayarak Cumhuriyet savcısına verir.¹⁸³

¹⁸¹ 6.12.2006 tarihli ve 5560 Sayılı Kanunun 41. maddesi ile ÇKK m.24 yeniden düzenlenmiştir. **Çetin**, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaşma”, s.13-16.

¹⁸² **İnceoğlu/ Karan**: “Türkiye’de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi”, s. 51-52.

¹⁸³ **Çetin**, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaşma”, s.19-27; **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.427-429; **Özbek**, “Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Esasları”, s.153-192.

Uzlaşma sonucunda nasıl karar verileceği, şüphelinin edimini ne şekilde yapacağına bağlıdır. Şüpheli, edimini defaten yerine getirirse şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Şüpheli, edimin yerine getirilmesini ileri bir tarihe bırakırsa veya takside bağlarsa ya da edim süreklilik arz ederse, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Bu karar verildiği takdirde, erteleme süresi içinde dava zamanaşımı işlemez. Şüpheli, erteleme kararı sonrası uzlaşma anlaşmasının sonuçlarını yerine getiremez ise şüpheli hakkında kamu davası açılır.

253.maddenin son fıkrasında, uzlaştırmanın uygulanmasına ilişkin hususların yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir. Bu kapsamda, “Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁸⁴

4. 6763 SAYILI KANUN’LA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER KAPSAMINDA UZLAŞTIRMA

Uzlaştırma kurumuna dair en önemli ve en geniş kapsamlı değişiklikler, 24 Kasım 2016 tarihinde 6763 sayılı “Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile yapılmıştır. Yeni düzenlemenin gerekçesi, uzun zamandır uygulanan kurumun yasal düzenlemesinin yeterli olmaması olarak ifade edilmiştir.¹⁸⁵

6763 Sayılı Kanunun m.34’de, uzlaştırma kurumuna yönelik yapılan değişikliklerin gerekçesi şu şekilde açıklanmıştır: “*Madde ile çağdaş ceza adaleti sistemlerinde en etkili onarıcı adalet uygulamalarından biri olarak kabul edilen uzlaşma, on yıllık uygulama sonuçları dikkate alınarak yeniden düzenlenmekte, kapsam ve yöntemi bakımından önemli değişiklikler getirilmektedir. Kapsamın geniş tutulmasıyla, şüphelilerin doğrudan kamu davası ve cezai yaptırımlar yerine, ceza muhakemesinin onarıcı adalete dayanan kurumlarıyla karşılaşmaları amaçlanmaktadır. Böylelikle, suçun işlenmesiyle bozulan toplumsal düzen, taraflar arasında sağlanan barış yoluyla yeniden tesis edilmektedir. Ayrıca, uyuşmazlıkların alternatif usuller uygulanarak mağdur odaklı bir yaklaşımla gidilmesi, geleneksel*

¹⁸⁴ RG 26.07.2007, Sa.26594.

¹⁸⁵ Çetintürk, Uzlaştırma, s.430.

*muhakeme yoluna nazaran yargı sistemini rahatlatan ekonomik faydalar da sağlamaktadır.*¹⁸⁶

Yapılan en önemli değişikliklerden birisi; merkezde Adalet Bakanlığı nezdinde, Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak “Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı”nın, taşrada ise Cumhuriyet başsavcılıkları bünyesinde uzlaştırma bürolarının kurulmasıdır. Merkezde, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, taşrada ise “uzlaştırma büroları” uzlaştırma faaliyetlerini yürüteceklerdir. Aynı şekilde yapılan diğer bir önemli değişiklik ise uzlaştırma faaliyetlerinin artık Cumhuriyet savcısı tarafından değil de, bu konuda eğitim almış donanımlı uzlaştırmacılar tarafından yapılacak olmasıdır. Bu değişiklikler ile uzlaştırma kurumunun profesyonelleşmesi amaçlanmıştır.¹⁸⁷

Uzlaştırmaya ilişkin yönetmelik, uzlaştırma kurumunun hukukumuzda girmesinden iki yıl sonra çıkarılmıştır. Uzlaştırmaya yönelik ilk yönetmelik, 26 Temmuz 2007’de “Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” adıyla çıkarılmıştır.¹⁸⁸ Kurumun, yeterince gelişme göstermemesi, uygulayıcılar ve toplum tarafından benimsenememesi nedenleri ile kurumun uygulanamaması sonucu bu yönetmelik de yetersiz kalmıştır. 6763 sayılı Kanun’la yapılan köklü değişiklikler sonucu söz konusu Yönetmelik’in değiştirilmesi gerekliliği doğmuştur. Bunun sonucunda, 5 Ağustos 2017’de “Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği” çıkarılmıştır.¹⁸⁹

Önceki düzenlemede “uzlaşma” olan kurumun adı, yeni düzenleme ile “uzlaştırma” olarak değiştirilmiştir. Yeni düzenleme ile katalog suçların kapsamı genişletilmiş ve önceki düzenlemede kapsam dışı bırakılan etkin pişmanlık hükümleri kapsamındaki şikâyete tabi suçlar da uzlaştırma kapsamına alınmıştır.¹⁹⁰

Uzlaştırma kurumu ile ilgili son olarak, 17 Ekim 2019 tarihinde 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

¹⁸⁶ Gerekenin tamamı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlarvekararlar.htm> (Erişim Tarihi: 05.01.2020).

¹⁸⁷ **Yerdelen**, “Uzlaştırmanın Esasları ve Benzer Kurumlardan Farkları”, s.22.

¹⁸⁸ RG. 26.07.2007 S. 26594.

¹⁸⁹ RG. 05.08.2017, S.30145.

¹⁹⁰ **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.430.

ile çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Düzenleme ile uygulamadan gelen talep ve öneriler de dikkate alınarak, uzlaştırma kapsamındaki suç listesi genişletilmiştir.¹⁹¹

2005 yılından bu yana hukukumuzda yeri olan uzlaştırma kurumunun, yaklaşık on yıllık bir süre zarfında hem uygulayıcılar tarafından hem de toplum tarafından benimsenememesi, kuruma ilişkin düzenlemelerde ve uygulamada eksik yönlerinin bulunduğunu göstermiştir. Özellikle, 2016 yılında yapılan değişikliklere kadar bu kurum neredeyse unutulmuş bir durumdaydı. Bu durumun önemli nedenlerinden biri, toplumun ve uygulayıcıların kurum hakkında yeterince bilgilendirilmemesidir. Aynı zamanda, uzlaştırmanın uygulandığı suçların sınırlı olması da, kurumun uygulamada yaygınlaşmasını geciktirmiştir.

Dikkat çekilmesi gereken bir diğer önemli unsur, toplumun bu kuruma olan bakış açısıdır. Toplumun belli bir kesimi, uzlaştırma kurumuna başvurmadan kaçınmaktadır. Bu kuruma yeterince güven yönündeki inançtır. Bunun nedeni ise bu kuruma başvurmanın adaleti sağlamadığı yönündedir. Genel olarak, toplumumuzda çok uzun zamandan beri var olan bir düşünce hâkimdir; “Seni mahkemelerde süründüreceğim” düşüncesi. Toplumun bir kesimi mahkemeye başvurmanın karşı taraf açısından ürkütücü, caydırıcı olduğu kanaatinde. Hukuk sistemimizdeki uzun ve yorucu dava süreçleri de bu düşüncede olan bireyleri uzlaştırmaya başvurma fikrinden daha da uzaklaştırmaktadır.

Yapılan araştırmalar da, eğitim seviyesinin düşük, hırslı, kindar, kavgacı özelliğe sahip kişilerin, uzlaştırma kurumunun uygulanmasını oldukça zorlaştırdığını göstermektedir.¹⁹² Husumetli olduğu kişiyi mahkemede hâkim karşısında görmek bile bazı bireyler için yeterlidir. Toplum baskısının da bu düşüncede önemli bir rolü vardır.

Bu kurumun uygulanmasında yaşanan zorlukların bir diğeri de, toplumun yeterince bilgilendirilmemesinin sonucu olarak, bu kuruma ve özellikle uzlaştırmacıya güven duyulmamasıdır. Çoğu zaman, her iki taraf da uzlaştırmacı konumunda bulunan kişinin karşı tarafı desteklediğini düşünmektedir. Ayrıca, bireylerin kuruma olan güvensizliğinden dolayı, şahsi bilgilerini yanlış veya eksik vererek uzlaştırma

¹⁹¹ <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlarvekararlar.htm> (Erişim Tarihi: 05.01.2020).

¹⁹² **İşten/Mert**, “ Uzlaştırma Kurumunun Etkinliğinin Artırılması: Uzlaştırma Sürecinde Karşılaşılan Hukuki ve İletişime İlişkin Problemler ile Çözümlerine İlişkin Nitel Bir Araştırma”, s.20-27.

işlemlerinin uygulanmasını zorlaştırmaktadırlar. Uzlaştırma sonucu varılan anlaşma birçok kişi için tatmin edici olmamaktadır. Çünkü özellikle mağdur konumunda olan bireyler, yaşadıkları haksızlık karşısında genellikle şüphelinin hapis cezası almasını isterler. Uzlaştırma kurumuna yönelen bireyler, farklı sonuçlarda anlaşma sağladıkları için adaletin gerçekleşmediği kanaatine varırlar.¹⁹³ Örneğin, uzlaşma görüşmeleri sonucu failin mağdurdan özür dilemesi yönünde anlaşma sağlanırsa, bu durum toplumda ve mağdurun yakın çevresinde adaletin gerçekleşmediği yönünde kanaat oluşturabilir.

Yukarıda belirtilen olumsuz koşulların giderilebilmesi için alınması gereken en önemli tedbir, toplumun uzlaştırma kurumu konusunda bilinçlendirilmesidir. Bu konuda hem medya aracılığı ile hem de çeşitli sivil toplum kurumlarının yardımıyla, toplumun her kesimine yönelik, toplumsal kesimlerin farklı eğitim seviyeleri de dikkate alınarak bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki, toplumda eğitim seviyesi yüksek olan ve uzlaştırma kurumu hakkında bilgi sahibi olan bireylerin bu kuruma bakış açısı oldukça olumlu yöndedir. Hatta uzlaştırma uygulamalarına katılan bireylerden eğitim seviyesi yüksek olan ve bilinçli olan bireylerin, bu kurumdan çok daha fazla fayda elde ettiği görülmektedir.¹⁹⁴

¹⁹³ **İşten/Mert**, “ Uzlaştırma Kurumunun Etkinliğinin Artırılması: Uzlaştırma Sürecinde Karşılaşılan Hukuki ve İletişime İlişkin Problemler ile Çözümlerine İlişkin Nitel Bir Araştırma”, s.20-27.

¹⁹⁴ **İşten/Mert**, “ Uzlaştırma Kurumunun Etkinliğinin Artırılması: Uzlaştırma Sürecinde Karşılaşılan Hukuki ve İletişime İlişkin Problemler ile Çözümlerine İlişkin Nitel Bir Araştırma”, s.20-27.

5. UZLAŞTIRMA KAPSAMINDAKİ SUÇLAR

5.1. Genel Olarak

CMK'ya göre, uzlaştırma sürecinin uygulanmaya başlayabilmesi için işlenen suçun uzlaştırma kapsamındaki suçlardan olması gerekir. Ceza hukukumuzda tüzel kişiler herhangi bir suçun faili olamazlar. Ancak, tüzel kişiler hakkında TCK m. 20/2 gereği güvenlik tedbirleri uygulanabilir.¹⁹⁵ Bu nedenle, sadece gerçek kişiler bir suçun faili olarak uzlaştırmaya taraf olabilir. Ayrıca, mağdur ya da suçtan zarar gören kişi, gerçek kişi ya da özel hukuk tüzel kişisi olmalıdır.¹⁹⁶

Uzlaştırma kapsamındaki suçlar, kural olarak soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suçlardır. Bu kural, uzlaştırma kurumunun ilk düzenlenmesinden beri var olan bir kuraldır. 6 Aralık 2006 tarihli ve 5560 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikler kapsamında, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar dışında şikâyet şartı aranmayan bazı katalog suçlar da uzlaştırma kapsamına alınmıştır. 24 Kasım 2016 tarihli 6763 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikler ile de katalog halinde belirtilen suçların kapsamı genişletilmiş, ayrıca daha önce uzlaştırma kapsamına alınmayan etkin pişmanlık hükümlerine tabi ve şikâyete bağlı suçlar da uzlaştırma kurumuna dâhil edilmiştir. Son olarak, katalog suçların kapsamı 17 Ekim 2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanun'la, uygulamadaki ihtiyaçlar doğrultusunda genişletilmiştir.¹⁹⁷

Suçta sürüklenen çocuklar bakımından uzlaştırma kurumunun hangi suçlara uygulanacağı konusunda ÇKK'da açık bir hüküm bulunmaktadır. Ancak CMK'da, suçta sürüklenen çocuklar bakımından uzlaştırma kapsamındaki suçları genişleten ayrı bir düzenleme mevcuttur.

¹⁹⁵ **TCK m.20/2:** "Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımı uygulanamaz. Ancak, suç dolayısıyla kanunda öngörülen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar saklıdır."

¹⁹⁶ CMK m.253/1; CMUY. m.7/1.

¹⁹⁷ **Yerdelen, Erdal:** "Uzlaştırmanın Şartları", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed.: Mustafa Serdar Özbek, Orhan Cüni, Merve Özcan), Ankara 2018, s.55; **Çetintürk,** Uzlaştırma, s.469.

5.2. Soruşturulması ve Kovuşturulması Şikâyete Tabi Suçlarda Uzlaştırma

Şikâyet; soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi olan suçlar için, mağdur veya suçtan zarar gören kişinin ilgili makamlara başvurarak, işlenen suçun soruşturulması ve kovuşturulmasını sağlayarak failin cezalandırılmasını istemesidir. TCK m.73 ve CMK m.158'de şikâyet hükümlerine yer verilmiştir. Şikâyete tabi suçlarda, şikâyet etme hakkı olan kişi şikâyet hakkını kullanmadığı sürece bu suçlar resen soruşturulamaz ve kovuşturulamaz. Bu suçlar genellikle, toplumsal açıdan daha az tehlikeli görülen ve kişisel yararın toplumsal yarardan daha fazla olduğu suçlardır.¹⁹⁸

Şikâyet hakkı, kişiye sıkı sıkıya bağlı olan haklardanır. Dolayısıyla, bu hakkı yalnızca mağdur veya suçtan zarar gören kişinin kendisi kullanmalıdır. Ancak vekil sıfatıyla avukat ya da kişinin yasal temsilcisi varsa yasal temsilcisi de bu hakkı kullanabilir. Tüzel kişilerin şikâyet hakkı, yetkili organları tarafından kullanılır. Kural olarak, şikâyet hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olduğu için, kişinin ölümü halinde mirasçılara geçmez. Fakat bu durumun istisnası, TCK m.131/2'de belirtilmiştir. Buna göre, hakaret suçunda, mağdur, şikâyet etmeden önce ölürse veya suç ölmüş olan kişinin hatırasına karşı işlenmiş ise; ölenin ikinci dereceye kadar olan üstsoy ve altsoyu, eş veya kardeşleri tarafından şikâyette bulunulabilir.¹⁹⁹

Şikâyet hakkının kullanılması süreye tabi tutulmuştur. Kanun'da, şikâyet hakkının kullanım süresi altı ay olarak belirtilmiştir. Kanun'a göre, "*Zamanaşımı süresini geçmemek koşuluyla bu süre, şikâyet hakkı olan kişinin fiili ve failin kim olduğunu bildiği veya öğrendiği günden başlar.*"(TCK m.73/2). Kanun'da, sürenin başlayabilmesi için fiilin ve failin öğrenilmesi şartı aranmıştır. Fiil veya failden birinin öğrenilmesi sürenin başlaması için yeterli değildir. Belirtilen altı aylık şikâyet süresi hak düşürücü süredir. Kişi, fiil ve faili öğrendiğinden itibaren altı ay içinde şikâyet hakkını kullanmazsa bu hakkı düşer. Birden fazla kişinin şikâyet hakkının olduğu

¹⁹⁸Yıldız, "Uzlaşma-Şikâyet İlişkisi", s.93-102; Kaymaz/Gökcan, "Uzlaşma ve Önödeme" s.108-109; Centel/ Zafer/ Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.205; Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.102.

¹⁹⁹ Centel/ Zafer/ Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.211; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/Tepe, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.131-135.

durumlarda, kişilerden birinin ya da birkaçının şikâyet hakkını kullanmaması, diğerlerinin şikâyet hakkını etkilemez.²⁰⁰

Şikâyet hakkını kullanan suçtan zarar gören kişi, hüküm kesinleşene kadar bu hakkından vazgeçebilir. Vazgeçme davayı düşürür. Hükümün kesinleşmesinden sonra vazgeçerse, bu durum cezanın infazına engel teşkil etmez (TCK m.73/4). Soruşturma evresinde de şikâyetten vazgeçme mümkündür. Soruşturma evresinde şikâyetten vazgeçilirse, kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilir.²⁰¹

Hem CMK m.253/1-a bendinde hem de CMUY m.8'de, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suçların uzlaştırma kurumunun kapsamının içinde olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu kapsamda, kural olarak, TCK'daki soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi suçlar uzlaştırma kapsamındadır. Bu kuralın bazı istisnaları hem Kanun hem de Yönetmelik'te açıkça ifade edilmiştir. Buna göre; cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar soruşturulması ve kovuşturulması şikâyet kapsamında olsa dahi uzlaştırmaya başvurulamaz.²⁰² Ayrıca, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyet kapsamında olsa dahi, bazı suçlar için uzlaştırma sürecinin uygulanma imkânı olmadığı için uzlaştırma kapsamında değerlendirilmemektedir. Bu suçlara örnek olarak, suçun mağdurunun belli olmaması nedeni ile TCK m.341 (yabancı devlet bayrağına karşı hakaret) verilebilir. Ayrıca, suçtan zarar gören kişinin kamu hukuku tüzel kişisi olması halinde de, CMK m.253/1 gereği uzlaşma hükümleri uygulanmaz.²⁰³

Şikâyete tabi suçlarda uzlaştırma ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da bulunmaktadır. Bazı suçların temel hali ile nitelikli hali farklı şartlar taşıyabilir. Bu durumda, uzlaştırma kapsamında olan şikâyete tabi bir suçun temel halinin mi nitelikli halinin mi şikâyete tabi olduğuna dikkat etmek gerekir.

²⁰⁰ Centel/ Zafer/ Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.208-211; Erdem/ Eser/ Özşahinli, "100 Soruda Uzlaştırma", s.54.

²⁰¹ Yıldız, "Uzlaşma-Şikâyet İlişkisi", s.111.

²⁰² CMK m.253/3: "Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez."

CMUY m.8/4: "Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez."

²⁰³ Çetintürk, Uzlaştırma, s.469,470; Erdem/ Eser/ Özşahinli, "100 Soruda Uzlaştırma", s.39; Yıldız, Ali Kemal: "Uzlaşma-Şikâyet İlişkisi", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hakemli Hukuk Dergisi, S: Özel Sayı 1, 2010, s.114.

Kanunda, şikâyete tabi olarak belirtilen suçun hangi hali şikâyete tabi ise o hal uzlaştırma kurumunun kapsamındadır.

Uzlaştırma kurumunun ceza adalet sistemimize girdiği ilk yıllarda, uzunca bir süre bu kurum uygulayıcılar ve toplum tarafından benimsenememiş ve yeterli oranda uygulanamamıştır. Bu durumun nedenlerinden birisi de, uzlaştırma kurumunun ilk düzenlenmesinde, sadece şikâyete tabi suçların bu kurum kapsamında olmasıdır. Suçtan zarar gören kişiler, şikâyet hakkını kullandıktan sonra bu haktan vazgeçmek istedikleri zaman, uzlaştırma kurumuna başvurmak yerine doğrudan şikâyetten vazgeçmeyi tercih etmişlerdir. Bu durum, hem daha az masraflı hem de daha az zaman alan bir yöntem olarak tercih edilmiştir.²⁰⁴ Ancak şikâyetten vazgeçme ile uzlaşmanın aynı anlama gelmemektedir. Şikâyetten vazgeçme durumunda fail bundan etkilenmez. Failden, vazgeçme karşısında mağdurun zararlarını karşılamak gibi herhangi bir istemde bulunulmaz. Uzlaşmada ise fail ve mağdurun uzlaşması, mağdurun şikâyetinden vazgeçtiği anlamına gelmez. Burada, mağdur failden zararını karşılamasını isteyebilir. Dolayısıyla uzlaştırma, faili yükümlülük altına sokabilir.²⁰⁵

CMK m.253/1-a bendinde, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi olan suçların uzlaştırma kapsamında olduğu ifade edilmiştir. TCK' da belirtilen soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olup uzlaştırmaya tabi olan suçlar şunlardır: “Kasten yaralama suçunun daha az cezayı gerektiren hali (m.86/2)”, “taksirle yaralama suçu (suçun bilinçli taksirle işlenmesi hariç, m.89)”, “tehdit suçunun malvarlığına yönelmesi hali (m.106/1-c.2)”, “konut dokunulmazlığının ihlali (m.116/1,2)”, “iş ve çalışma hürriyetinin ihlali (m.117/1)”, “kişilerin huzur ve sükûnunu bozma (m.123)”, “hakaret (suçun kamu görevlisine karşı görevi dolayısıyla işlenmesi hali hariç, m.131)”, “haberleşmenin gizliliğini ihlal (m.132)”, “kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması (m.133)”, “özel hayatın gizliliğini ihlal (m.134)”, “hırsızlık suçunun daha az cezayı gerektiren halleri (m.144)”, “kullanma hırsızlığı (m.146)”, “mala zarar verme suçunun basit hali (m.151)”, “hakkı olmayan yere tecavüz (m.154)”, “güveni kötüye kullanma (m.155)”, “bedelsiz senedi kullanma (m.156)”, “dolandırıcılık suçunun daha az cezayı gerektiren

²⁰⁴ Yıldız, “Uzlaşma-Şikâyet İlişkisi”, s.112-114.

²⁰⁵ Çulha, Rifat: “Uzlaşma”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hakemli Hukuk Dergisi, S: Özel Sayı 1, 2010, s.190-191; İpek/Parlak: Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, s.62.

hali (m.159)”, “kaybolmuş veya hata sonucu ele geçmiş eşya üzerinde tasarruf (m.160)”, “aralarında belli hısımlık ilişkisi bulunan kişiler arasındaki yağma ve nitelikli yağma suçları hariç mal varlığına karşı suçlar (m.167)”, “açığa imzanın kötüye kullanılması (m.209)”, “aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali (m.233)”, “ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (m.239/1)”, “yabancı devlet başkanına karşı işlenen suçun soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlardan olması (m.340/2)”, “yabancı devlet bayrağına karşı hakaret (m.341)”, “yabancı devlet temsilcilerine karşı hakaret (m.342/2)” suçları.²⁰⁶

TCK dışındaki kanunlarda düzenlenen şikâyete tabi suçlar da uzlaştırma kapsamındadır.²⁰⁷ Bu suçlardan bazıları şunlardır:²⁰⁸

- “5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu” “Manevi haklara tecavüz başlıklı” 71.madde.
- “6769 Sayılı Sinaî Mülkiyet Kanunu” “Marka hakkına tecavüze ilişkin cezai hükümler” başlıklı 30.madde.
- “2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu” m.354
- “6750 Sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu” m.16/1
- “6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu” m.33
- “5941 Sayılı Çek Kanunu” m.7/4-5
- “3573 Sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabancıların Aşılattırılması Hakkında Kanun” m.14
- “5042 Sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun” m.66 (c bendi hariç)
- “1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu” “Ticari defterler ve sır saklama yükümlülüğüne aykırılık” başlıklı 25.madde

²⁰⁶ **Yerdelen**, “Uzlaştırmanın Şartları, s.56; **Çetintürk**, Uzlaştırma, dn: 1001, s.470-476; **Özbek/Doğan/ Bacaksız/Tepe**, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.936; **Erdem/ Eser/ Özşahinli**, “100 Soruda Uzlaştırma”, s.41-45; **Özgenç**, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.280,281.

²⁰⁷ **CMUY m.8/3**: “Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olanlar hariç olmak üzere; diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, kanunda açık hüküm bulunması gerekir.”

²⁰⁸ **Yerdelen**, “Uzlaştırmanın Şartları, s.56; **Çetintürk**, Uzlaştırma, s.474-476; **Kaymaz/Gökcan**, “Uzlaşma ve Önödeme” s.325-347; **Erdem/ Eser/ Özşahinli**, “100 Soruda Uzlaştırma”, s.45-47; **Özgenç**, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.285-298; **Sezer**, “Uzlaşma”, s.63-71.

5.3. Uzlaştırma Kapsamındaki Katalog Suçlar

1 Haziran 2005’de yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu’nda, uzlaştırma kurumu ilk defa düzenlenmiştir. Kanun’un ilk halinde, uzlaştırma kapsamındaki suçlar sadece soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suçlardı. Uygulamadan kaynaklanan ihtiyaçlar ve uzlaştırmanın uygulama alanının dar olması gibi nedenlerle 6 Aralık 2006 tarihli ve 5560 Sayılı Kanun’la yapılan değişiklikler kapsamında uzlaştırmanın uygulama alanı genişletilmiştir. Yapılan değişikliklerle, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suçların yanında, şikâyet kapsamında olmasına veya olmamasına bakılmaksızın, TCK’ da yer alan birtakım suçlar da katalog halinde uzlaştırma kurumunun kapsamı dâhiline alınmıştır. 24 Kasım 2016 tarihli ve 6763 sayılı Kanun’la yapılan değişikliklerle de, katalog suçlara yeni suçlar eklenerek uzlaştırmanın kapsamı daha da genişletilmiştir. Katalog suçların kapsamının genişletilmesindeki amaç madde gerekçesinde, suç işlenmesinden sonra toplumsal düzende oluşan bozulmaların, barışçıl bir çözüm yolu ile tekrar tesis edilmesi olarak belirtilmiştir. Ayrıca, yargı sisteminin iş yükünün azaltılması ve ekonomik faydalar sağlanması da amaçlanmıştır.²⁰⁹ Katalog suçlara dair son değişiklikler, 17 Ekim 2019 tarihli ve 7188 Sayılı Kanun ile yapılmıştır. Bu kanun ile yapılan değişikliklerle katalog suçlara yeni suçlar eklenmiştir.²¹⁰

CMK m.253/1-b bendinde katalog suçlar belirtilmiştir. Bu suçlar şunlardır:

“ Şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanununda yer alan;

- 1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88),*
- 2. Taksirle yaralama (madde 89),*
- 3. Tehdit (madde 106, birinci fıkra),²¹¹*
- 4. Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116),*

²⁰⁹ Gerekçe için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlarvekararlar.htm> (Erişim tarihi: 01.04.2020).

²¹⁰ **Yerdelen**, “Uzlaştırmanın Şartları, s.55-56.

²¹¹ 24.11.2016 tarihli ve 6763 Sayılı Kanun ile eklenmiştir.

5. İş ve çalışma hürriyetinin ihlali (madde 117, birinci fıkrâ; madde 119, birinci fıkrâ (c) bendi),²¹²
6. Hırsızlık (madde 141),²¹³
7. Güveni kötüye kullanma (madde 155),²¹⁴
8. Dolandırıcılık (madde 157),²¹⁵
9. Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi (madde 165),²¹⁶
10. Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234),
11. Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkrâ hariç, madde 239),
suçları.”

5.4. Etkin Pişmanlık Hükümlerine Yer Verilen Suçlarda Uzlaştırma

Etkin pişmanlık, failin suçu işlemeden sonra hissettiği pişmanlık sebebiyle, işlenen suçun cezasını ortadan kaldıran ya da bu suçta indirim yapılmasını sağlayacak hareketlerde bulunmasıdır. Etkin pişmanlık hükümleri bütün suçlar bakımından uygulanmaz. Sadece kanunda açıkça etkin pişmanlığa yer verilen hükümlerde uygulanır.²¹⁷

Etkin pişmanlık hükümlerine tabi olan suçlarda uzlaştırma yoluna gidilemeyeceğine ilişkin hüküm, CMK m.253/3'e, 6 Aralık 2006 tarihinde 5560 Sayılı Kanun ile eklenmiştir. Buna göre; “*soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlarda uzlaştırma yoluna gidilemez.*”²¹⁸

Etkin pişmanlık hükümlerine tabi olan suçlarda uzlaştırma kurumuna gidilmemesinin nedeni, mağdurun zararının iki kez tazmin edilmesinin engellenmesi olarak ifade edilmiştir. Fakat bu durum doktrinde eleştirilmiştir. Çünkü failin etkin

²¹² 17.10.2019 tarihli ve 7188 Sayılı Kanun ile eklenmiştir.

²¹³ 24.11.2016 tarihli ve 6763 Sayılı Kanun ile eklenmiştir.

²¹⁴ 17.10.2019 tarihli ve 7188 Sayılı Kanun ile eklenmiştir.

²¹⁵ 24.11.2016 tarihli ve 6763 Sayılı Kanun ile eklenmiştir.

²¹⁶ 17.10.2019 tarihli ve 7188 Sayılı Kanun ile eklenmiştir.

²¹⁷ Artuk / Gökçen, Genel Hükümler, s.635; Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.429.

²¹⁸ Çetintürk, Uzlaştırma, s.472.

pişmanlık kapsamında mağdurun zararlarını gidermesi amaçlanır. Ama uzlaştırma usulü uygulanırken mağdurun zararının giderilmesinin yanında bunun yerine özür dilenmesi veya başka bir yöntem de benimsenebilir. Etkin pişmanlık hükümlerine tabi olan suçlarda uzlaştırma kurumuna gidilmemesi, onarıcı adalet anlayışı ile bağdaşmadığı gerekçesi ile de eleştirilmiştir.²¹⁹

24 Kasım 2016 tarihli ve 6763 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler kapsamında, CMK m.253/3 fıkrası olan; “*soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlarda uzlaştırma yoluna gidilemez.*” hükmü yürürlükten kaldırılmıştır. Değişiklik gerekçesinde; “*etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlara ilişkin sınırlamanın kaldırılması ile uzlaştırma kurumunun uygulama alanı genişletilmiştir.*”²²⁰ ifadesine yer verilmiştir. Yapılan düzenlemeler kapsamında, etkin pişmanlık hükümlerine tabi olan suçların tamamı uzlaştırma kurumunun kapsamında değildir. Bu suçlardan, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suçlar uzlaştırma kapsamında değerlendirilecektir. Şikâyete bağlı olmayan suçlar, katalogda belirtilen suçlar arasında ise uzlaştırma hükümleri kapsamında değerlendirilir.²²¹

TCK’da yer alan etkin pişmanlığın uygulandığı, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suçlar şunlardır:²²²

- “Hırsızlık suçunun daha az cezayı gerektiren halleri (TCK m.144)”,
- “Kullanma hırsızlığı suçu (TCK m.146)”,
- “Mala zarar verme suçu (TCK m.151)”,
- “Güveni kötüye kullanma suçu (TCK m.155/1)”,
- “Dolandırıcılık suçunun daha az cezayı gerektiren hali (TCK m.159)”.

TCK dışında özel kanunlarda yer alan etkin pişmanlık hükümlerinin uygulandığı suçlar ise şunlardır:²²³

²¹⁹ Özgenç, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s.265,266.

²²⁰ Gerekçe için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlarvekararlar.htm> (Erişim tarihi: 01.04.2020).

²²¹ Çetintürk, Uzlaştırma, s.472; Erdem/ Eser/ Özşahinli, “100 Soruda Uzlaştırma”, s.40.

²²² Çetintürk, Uzlaştırma, s.473.

²²³ Çetintürk, Uzlaştırma, s.473.

- 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu; “Manevi, mali veya bağlantılı haklara tecavüz” başlıklı 71.maddenin birinci fıkrasının 1. ve 6. bentleri,

5.5. Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Uzlaştırma

TCK m.6/1-b bendinde çocuk, on sekiz yaşını tamamlamamış olan kişi olarak tanımlanmıştır. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda da çocuk ve suça sürüklenen çocuk kavramları tanımlanmıştır. ÇKK m.3/1-a’ya göre çocuk; “*Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi*”, korunma ihtiyacı olan çocuk; “*Bedense, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu*”, suça sürüklenen çocuk ise “*Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu*”, ifade etmektedir.

Kanun’da suç işleyen çocuklar için, çocuk hukuku ilkeleri gereğince “suça sürüklenen çocuk” ifadesi kullanılmıştır.²²⁴ Suça sürüklenen çocuklar bakımından uzlaştırma kurumu, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) m.24’de düzenlenmiştir. Çocuk Koruma Kanunu 24. maddesine göre, “*Ceza Muhakemesi Kanunu’nun uzlaşmaya ilişkin hükümleri suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanır.*”

ÇKK’nın 24.maddesi, 6 Aralık 2006 tarihli ve 5560 Sayılı Kanun’un 41.maddesiyle değiştirilerek, çocuklar bakımından uzlaştırmanın kapsamı oldukça daraltılmıştır.²²⁵ Değişiklik öncesi düzenlemede, suça sürüklenen çocuklar bakımından uzlaştırma oldukça geniş tutulmuştu. Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi olan suçların yanında, kasten işlenen ve alt sınırı iki yılı aşmayan hapis veya adli para cezasını gerektiren ya da taksirle işlenen suçlar da uzlaştırma

²²⁴ Yerdelen, “Uzlaştırmanın Şartları, s.56.

²²⁵ **5560 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik öncesi ÇKK m.24:**

“ (1) Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak uzlaşma, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olan veya kasten işlenen ve alt sınırı iki yılı aşmayan hapis veya adli para cezasını gerektiren ya da taksirle işlenen suçlarda uygulanır.

(2) Suç tarihinde on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından, birinci fıkrada öngörülen hapis cezasının alt sınırı üç yıl olarak uygulanır.”

kapsamındaydı. Ayrıca suç tarihinde on beş yaşını doldurmamayan çocuklar için hapis cezasının alt sınırı üç yıl olarak belirlenmişti. 5560 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle, çocuklar bakımından uzlaştırma kurumunun uygulama alanı daraltılmış ve uzlaştırma faaliyetlerinin, CMK’ da belirtilen genel hükümlere göre yürütüleceği kabul edilmiştir. Bu durum, doktrinde eleştirilere sebep olmuştur. Çocuklar için öngörülen uzlaştırma kurallarının yetişkinler için de öngörülmesi ve çocuklar ile yetişkinler arasında ayırım yapılmamasının çocuklara zarar vereceği kanaati oluşmuştur. Öncelikli hedefin çocuğun yararının korunması olan adalet sistemimizde, uzlaştırma kurumunun çocuklar ile yetişkinlere yönelik aynı kurallar içermesi çocukların üstün yararının korunmasına engel teşkil eder. Suça sürüklenen çocukların rehabilite edilebilmesi ve onların topluma kazandırılması için ayrı bir düzenlemenin olması gerekir.²²⁶ Kanaatimizce de, suça sürüklenen çocuklar ile yetişkinlere aynı kanun hükümlerinin uygulanması doğru değildir. Geleceğin teminatı olan çocuklara, işledikleri bir suçtan dolayı yetişkin gibi hissetmelerini sağlayacak hukuk kuralları uygulanırsa, onların toplumdaki uzaklaşması, suça meyilli bireyler olması çok daha kolay olur. Bu nedenle, suça sürüklenen çocuklar için onları tamamen topluma kazandıracak kuralların olması gerekir.

24 Kasım 2016 tarihli ve 6763 Sayılı Kanun ile yapılan düzenlemeler kapsamında, suça sürüklenen çocuklar bakımından uzlaştırma hükümlerinin kapsamı genişletilmiştir. 6763 Sayılı Kanunla CMK’nın 253.maddenin birinci fıkrasına eklenen (c) bendine göre; *“Mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar.”* uzlaştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Ceza Muhakemesi Uzlaştırma Yönetmeliği’nde de suça sürüklenen çocuklar için aynı hükme yer verilmiştir.²²⁷

CMK düzenlemesine göre, yetişkinler için uygulanan uzlaştırmaya ilişkin hükümler, suça sürüklenen çocuklar için de uygulanmaktadır. Suça sürüklenen

²²⁶ **Özgenç, Nuri Berkay:** “Türk Hukukunda Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklarda Uzlaşma”, Legal Hukuk Dergisi, C:13, S.145, 2015, s.50,51; **Özbek,** Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.1096; **Çetintürk,** Uzlaştırma, s.447,448.

²²⁷ **CMUY. m.8/2:** “Suça sürüklenen çocuklar bakımından mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla ayrıca üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda da uzlaştırma girişiminde bulunur.”

çocuklara uzlaştırma hükümlerinin uygulanması için iki koşulun birlikte gerçekleşmesi gerekir. Bu koşullardan birincisi, mağdur ya da suçtan zarar gören kişinin gerçek kişi ya da özel hukuk tüzel kişisi olmasıdır. Öteki koşul da, yukarı sınırı üç yılı geçmeyen hapis ya da adli para cezası öngörülen bir suçun işlenmiş olmasıdır. Suçun mağdurunun devlet ya da kamu tüzel kişisi olduğu suçlar uzlaştırma kapsamının dışındadır. Burada, suçun soruşturulması veya kovuşturulmasının şikâyete tabi olmasının bir önemi yoktur.²²⁸

Suçta sürüklenen çocuklar tarafından işlenen aşağıdaki suçlarda uzlaştırma hükümleri uygulanır:²²⁹

- Kasten yaralama suçu (TCK m. 86/1,2)
- Taksirle yaralama suçu (TCK m. 89/4)
- Terk suçu (TCK m. 97/1)
- Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suçu (TCK m. 98)
- Tehdit suçu (TCK m. 106/1)
- Şantaj suçu (TCK m. 107)
- Siyasi hakların kullanılmasının engellenmesi suçu (TCK m. 114/1)
- İnanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme suçu (TCK m. 115)
- Konut dokunulmazlığının ihlali suçu (TCK m. 116)
- İş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçu (TCK m. 117)
- Sendikal hakların kullanılmasının engellenmesi (TCK m. 118)
- Haksız arama suçu (TCK m. 120)
- Dilekçe hakkının kullanılmasının engellenmesi suçu (TCK m. 121)
- Nefret ve ayrımcılık suçu (TCK m. 122)
- Kişilerin huzur ve sükûnunu bozma suçu (TCK m. 123)
- Hakaret suçu (TCK m. 125/1,2,3)
- Kişinin hatırasına hakaret suçu (TCK m. 130)
- Haberleşmenin gizliliğini ihlal suçu (TCK m. 1,3)

²²⁸ Erdem/ Eser/ Özşahinli, “100 Soruda Uzlaştırma”, s.47,48.

²²⁹ Çetintürk, Uzlaştırma, s.478-481; Erdem/ Eser/ Özşahinli, “100 Soruda Uzlaştırma”, s.49-53.

- Kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması (TCK m. 133/2)
- Özel hayatın gizliliğini ihlal suçu (TCK m. 134/1)
- Kişisel verilerin kaydedilmesi suçu (TCK m. 135/1)
- Verileri yok etmeme suçu (TCK m. 138)
- Hırsızlık suçu (TCK m. 141)
- Hırsızlık suçunun daha az cezayı gerektiren halleri (TCK m. 144)
- Kullanma hırsızlığı suçu (TCK m. 146)
- Mala zarar verme suçu (TCK m. 151)
- Güveni kötüye kullanma suçu (TCK m. 155/1)
- Bedelsiz senedi kullanma suçu (TCK m. 156)
- Dolandırıcılık suçunun daha az cezayı gerektiren hali (TCK m. 159)
- Kaybolmuş veya hata sonucu ele geçmiş eşya üzerinde tasarruf suçu (TCK m. 160)
- Karşılıksız yararlanma suçu (TCK m. 163)
- Açığa imzanın kötüye kullanılması suçu (TCK m. 209)
- Kötü muamele suçu (TCK m. 232)
- Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali suçu (TCK m. 233)
- Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması suçu (TCK m. 234/1,3)
- Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması suçu (TCK m. 239/1,2)
- Bilişim sistemine girme suçu (TCK m. 243)
- Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme suçu (TCK m. 244/2)
- Kişilerin malları üzerinde usulsüz tasarruf suçu (TCK m. 261)
- Genital muayene suçu (TCK m. 287/1)
- Hak kullanımını ve beslenmeyi engelleme suçu (TCK m. 298/1)

5.6. Uzlaştırma Kapsamına Giren Bir Suçun, Bu Kapsama Girmeyen Başka Bir Suçla Birlikte İşlenmesi

26 Haziran 2009 tarihli ve 5918 Sayılı Kanun’la yapılan değişikliklerle uzlaştırmanın kapsamına bir sınırlama getirilmiştir. 5918 Sayılı Kanun m.8 ile yapılan değişikliğe göre, CMK m.253/3 fıkrasına, *“Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması halinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz.”* hükmü eklenmiştir.

Düzenlemeye göre, kişinin işlediği birden fazla suçtan birinin ya da birkaçının uzlaşmaya tabi olması diğerinin ya da diğerlerinin tabi olmaması durumunda, uzlaştırmaya tabi olan suç için uzlaştırma hükümleri uygulanmaz. Bu hükmün getirilmesindeki gerekçe, uygulamada ortaya çıkan tereddütlerin giderilmesi olarak belirtilmiştir.²³⁰

Bu düzenlemenin, Anayasa m. 10’daki “kanun önünde eşitlik” ilkesine aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle, Anayasa Mahkemesi’nden itiraz yoluyla iptali istenmiştir. İşlenen her suçun kendi içinde birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur. Uzlaştırma kapsamında olan suçun, uzlaştırma kapsamında olmayan başka bir suç ile birlikte işlenmesi nedeniyle uzlaştırma kapsamında bulunan suç için uzlaştırma kurumuna gidilememesinin eşitlik ilkesine aykırılık teşkil ettiği ifade edilmiştir. Anayasa Mahkemesi ise verdiği kararla iptal istemini reddetmiştir. Anayasa Mahkemesi gerekçesinde; hükmün kanun önünde eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmediğini, bu ilke ile hukuksal eşitliğin öngörüldüğünü ifade etmiştir. Mahkemeye göre; *“Uzlaştırma kapsamına giren suçlar, bu kapsama girmeyen suçlara göre daha hafif niteliktedir. Bu nedenle, uzlaştırma kapsamına giren bir suçu işleyen kişi ile uzlaştırma kapsamındaki bir suçu bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işleyen kişi aynı hukuksal konumda değildir.”*²³¹

²³⁰ Gerekçe için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlarvekararlar.htm> (Erişim tarihi: 03.04.2020).

²³¹ Anayasa Mahkemesi E. 2013/20 K. 2013/50 K.T. 3.4.2013 (R.G 12.05.2013, S. 28645), (Özbek, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.1094,1095).

5.7. Uzlaştırmaya Tabi Olmayan Suçlar

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, CMK m.253/3 hükmü gereği; “*Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi olsa bile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaştırma yoluna gidilemez.*” Bu hüküm, CMK’ya 6 Aralık 2006 tarihli ve 5560 Sayılı Kanun ile eklenmiştir. 5560 Sayılı Kanun öncesi, cinsel dokunulmazlığa ilişkin suçlar da uzlaştırma kapsamında yer alıyordu. Doktrinde, cinsel dokunulmazlığa ilişkin suçların uzlaştırma kurumu kapsamından çıkartılması eleştirilere neden olmuştur. Bazı görüşlere göre, cinsel dokunulmazlığa ilişkin suçların uzlaştırma kurumu kapsamından çıkartılması isabetli olmamıştır. Çünkü yargılama sürecinin mağdurun psikolojik olarak ikinci kez travma geçirmesine neden olduğu savunulmaktadır. Mağdur, mahkemede yaşadıklarını o ortamda birçok kişiye anlatarak, tekrar yaşadıklarını hatırlar ve daha çok rencide olur. Bu görüşü savunanlar, mağdurun psikolojik yönden daha fazla zarar görmemesi için sürecin gizli olarak yürütüldüğü uzlaştırma kurumunun daha faydalı olduğunu ileri sürmektedirler.²³² Biz bu görüşe katılmıyoruz. Cinsel dokunulmazlığa karşı suçların uzlaştırma kapsamından çıkarılması oldukça yerinde bir karardır. Çünkü toplumun bir kısmı ataerkil özellikler taşımaktadır. Cinsel suçlara maruz kalan mağdur, özellikle ailesi ve etrafındakiler tarafından ciddi baskıya maruz kalabilir. Bu suçların uzlaştırma kapsamına alınması durumunda, mağdurun yakın çevresi olayın duyulmaması için mağdura baskı yapabilir ve onun rızası dışında faille hiç de istemediği şekilde uzlaşması sağlanabilir. Bu durum, mağdurun psikolojisini daha kötü etkiler. Diğer yandan, uzlaştırma süreci zaman zaman faille mağdur arasında pazarlık yapılmasına yol açabilmektedir. Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaştırma mümkün kılındığı takdirde, mağdurun cinsel dokunulmazlığı pazarlık konusu yapılabilecektir. Bu sebeplerden dolayı, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi olan cinsel dokunulmazlığa ilişkin suçların uzlaştırma kapsamından çıkarılması yerinde yaklaşım olmuştur.

Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi olan cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar şunlardır:²³³

- Cinsel saldırı suçu (TCK m. 102/1)

²³² **Özbek**, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.1093; **Özbek**, “Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Esasları”, s.157,158.

²³³ **Yerdelen**, “Uzlaştırmanın Şartları, s.57; **Sezer**, “Uzlaşma” , s.78,79.

- Nitelikli cinsel saldırı suçunun e e karşı işlenmesi hali (TCK m. 102/2)
- Çocukların cinsel istismarı suçunda failin  ocuk olması ve fiilin sarkıntılık düzeyinde kalması halinde (TCK m. 103/1)
- Reşit olmayanla cinsel ilişki suçu (TCK m. 104/1)
- Cinsel taciz suçu (TCK m. 105)

Uzla tırmaya tabi olmayan suçlar bakımından diğer bir düzenleme, CMK m.253/2’de yer alan, “*Soru turulması ve kovuşturulması Şikâyete bağlı olanlar hariç olmak üzere, diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, kanunda açık hüküm bulunması gerekir.*” h k mudur. Buna göre, özel kanunlarda düzenlenen ve Şikâyete tabi olmayan suçların uzla tırmaya tabi olabilmesi için, ilgili kanunda bu hususun açıkça belirtilmiş olması gerekir.

Şikâyete tabi suçların uzlaştırma kapsamında olmaması için bunun açıkça belirtilmesi gerekir. Bu duruma örnek olarak, 5941 Sayılı  ek Kanunu m.5/1’de, “karşılıksız  ek ke ide etme suçu” Şikâyete tabi bir suç olarak düzenlenmiştir. Aynı maddenin beşinci fıkrasında açıkça bu suça uzla tırmaya ilişkin hükümlerin uygulanmayacağı ifade edilmiştir.²³⁴

²³⁴ **Yerdelen**, “Uzlaştırmanın Şartları, s.57,58.

6. UZLAŖTIRMA USULÜ

6.1. UzlaŖtırmacı

6.1.1. Genel Olarak

UzlaŖtırmacı, Ceza Muhakemesi UzlaŖtırma Yönetmeliği'nin dördüncü maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre uzlaŖtırmacı, “*Ŗüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar gören arasındaki uzlaŖtırma müzakerelerini yöneten, Cumhuriyet savcısının onayıyla görevlendirilen avukat veya hukuk öğrenimi görmüş kiŖi.*” dir.

UzlaŖtırmacı olarak görev yapacak kiŖilerin kimler olacağı konusunda kanunumuzda çeŖitli değişiklikler olmuŖtur. CMK'nın ilk düzenlemesinde, tarafların uzlaŖtırma teklifini kabul etmesinden sonra, uzlaŖtırmacı atanması zorunluydu. 6 Aralık 2006 tarihli ve 5560 sayılı Kanun'la yapılan düzenlemeler kapsamında, uzlaŖtırmacı atanması zorunluluğu kaldırılmıştır. Buna göre, Cumhuriyet savcısı uzlaŖtırma işlemlerini bizzat kendisi yürütebileceği gibi, barodan uzlaŖtırma işlemlerinin yürütülmesi için uzlaŖtırmacı bir avukat görevlendirilmesini ya da hukuk öğrenimini tamamlamış kiŖilerden birinin uzlaŖtırmacı olmasını isteyebilirdi. Bu durum da 24 Kasım 2016 tarihli ve 6763 sayılı Kanun ile değişikliğe uğrayarak yürürlükten kaldırılmıştır.²³⁵

6763 Sayılı Kanun ile yapılan son değişiklikler kapsamında, artık uzlaŖtırmacı görevlendirilmesini uzlaŖtırma büroları yapar. UzlaŖtırma büroları tüm başsavcılıklar nezdinde kurulur ve aynı zamanda gerektiği kadar Cumhuriyet savcısı ve personel görevlendirilir (CMK m. 253/24, CMUY m.39/1). Yeni düzenleme ile artık, uzlaŖtırma işlemlerini uzlaŖtırmacı olarak avukatlar ve hukuk öğrenimi görmüş kiŖiler yerine getirir.²³⁶

²³⁵ Çetintürk, UzlaŖtırma, s.435,436.

²³⁶ Çetintürk, UzlaŖtırma, s.436; Hukuk öğrenimi görmüş kiŖiler, CMUY m. 48/3-ç'de; “*Hukuk veya hukuk bilgisine programlarında yeterince yer veren siyasal bilgiler, idari bilimler, iktisat, maliye alanlarında veya polis akademisinde en az dört yıllık yüksek öğrenim yapmış olmak.*” şeklinde tanımlanmıştır.

6.1.2. Uzlaştırmaçaların Eğitimleri

Uzlaştırma müzakerelerinin sağlıklı işlemesi ve taraflar ve toplum açısından fayda sağlaması için uzlaştırmaçı olarak görevlendirilen kişilerin eğitimi son derece önemlidir. Uzlaştırmaçı olarak görevlendirilen kişiler, taraflarla yüz yüze iletişim kurarlar. Bu nedenle bu kişilerin iletişim becerilerinin, dinleme kabiliyetlerinin, karşısındakini anlama yeteneklerinin gelişmiş olması gerekir.

Onarıcı adalet anlayışı kapsamında geliştirilen alternatif yöntemlerin hemen hepsinde bir arabulucu veya uzlaştırmaçı konumunda olan bir kişi bulunmaktadır. Sürecin başarılı yürütülebilmesi amacıyla, bu kişilerin eğitimine son derece önem verilmiştir. Bu bağlamda, “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Hakkındaki R (99) 19 Sayılı Tavsiye Kararı”nın 22, 23 ve 24. maddelerinde arabulucuların nitelikleri ve eğitimleri hakkında hükümlere yer verilmiştir. Tavsiye Kararı 22. maddesinde; *“Arabulucular, toplumun bütün kesimlerinden toplanmalı, mahalli kültüre ve toplumsal değerlere genel olarak hâkim olmalıdırlar.”* hükmüne yer verir. 23. maddesinde; *“Arabulucular, karar verme yeteneğine ve arabuluculuk için gerekli olan beşeri hünerlere sahip olmalıdırlar.”* hükmü yer alır. 24. maddesinde ise; *“Arabulucular, uygulama eğitimi kadar, arabuluculuk sorumluluğunu üstlenmeden önce başlangıç eğitimi almalıdırlar. Arabulucuların eğitimi, yüksek seviyede bir yeterlilik sağlamayı amaçlamalı, uyuşmazlık çözüm hünerlerini, mağdurlarla ve faillerle birlikte çalışmanın gerektirdiği özellikleri ve ceza adaleti sisteminin temel bilgilerini kapsamalıdır.”* hükmüne yer verilmiştir.²³⁷

5 Ağustos 2017 tarihli “Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği” ile yürürlükten kaldırılan, 26 Temmuz 2007 tarihli “Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” de yer alan, uzlaştırmaçıların eğitimi hakkındaki hükmün de yürürlükten kaldırılması ile eğitimden kimin sorumlu olacağı yönünde belirsizlik meydana gelmiştir. Bu durum, uygulamada aksaklıklara neden olmuştur. Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte, *“Uzlaştırmaçıların eğitimini, “Türkiye Adalet Akademisi”,*

²³⁷ **Özbek, Mustafa:** “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk” Konulu Tavsiye Kararı”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.:7, S.:1, 2005, s.134.

“Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı”, “Türkiye Barolar Birliği”, “barolar” ve “üniversiteler” işbirliği ile birlikte yürütürler.” hükmü yer almaktaydı. Burada sorumluluğun hangi kurumda olduğunun belli olmaması uygulama açısından sorun teşkil etmekteydi. Bu durum karşısında 24 Kasım 2016 tarihli ve 6763 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler kapsamında, uzlaştırmacı eğitimleri için merkezi bir kurum kurularak, eğitim faaliyetlerini bu merkezin yerine getireceği hükmü getirilmiştir. Bu düzenlemede, uzlaştırmacıların eğitimleri ile ilgili usul ve esasların Adalet Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle belirleneceği ifade edilmiştir.²³⁸

5 Ağustos 2017 tarihinde Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe konan Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği m. 50’de, uzlaştırmacı eğitimleri ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Maddede yer alan düzenlemeye göre, uzlaştırmacıların görevden önce ve görev yaptıkları sürece eğitim almaları sağlanmalıdır. Aynı şekilde maddede uzlaştırmacı eğitiminin amacı; “İletişim ve müzakere becerileri ile yöntemlerini geliştirmek ve ceza adaleti sistemi hakkında bilgi sahibi olmak” olarak belirtilmiştir (CMUY m.50/1,2)

Uzlaştırmacı eğitimi için öngörülen süre ülkelere göre farklılık göstermektedir. Mesela, İngiltere’de uzlaştırmacı eğitimi için otuz beş saat yeterli görülmektedir.²³⁹ Bizim sistemimizde ise uzlaştırmacı eğitimi için öngörülen süre kırk sekiz saattir. Kırk sekiz saatlik süre içinde, teorik eğitim için otuzaltı saat, uygulama eğitimi için on iki saat belirlenmiştir (CMUY m.50/4).

Uzlaştırma uygulamalarının sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi, uzlaştırmacıların gelişen sisteme ve yapılan kanun değişikliklerine uyum sağlayabilmeleri amacıyla, Yönetmelik’te uzlaştırmacılar için belirli dönemlerde tekrar eden yenileme eğitimlerinin yapılması gerektiği belirtilmiştir.²⁴⁰ Buna göre, her iki yılda en az bir defa, sekiz ders saatinden az olmamak üzere yenileme eğitimi verilir. Uzlaştırmacılar yenileme eğitimine katılmak zorundadırlar.

²³⁸ Çetintürk, Uzlaştırma, s.444,445.

²³⁹ Çetintürk, Uzlaştırma, s.449.

²⁴⁰ CMUY m. 50/6: “Uzlaştırmacılara, uzlaştırmacı eğitim izni verilen kuruluşlarca teorik ve uygulamalı, toplam sekiz ders saatinden az olmamak üzere iki yılda en az bir defa yenileme eğitimi verilir. Uzlaştırmacılar iki yılda bir verilen bu eğitime katılmak zorundadırlar.”

Yenileme eğitiminde, uzlaştırmacılar edindikleri bilgi ve becerileri ile uzlaştırma müzakerelerine yönelik canlandırmalar yapabilirler. Uzlaştırmacıların, yenileme eğitimi ile bilgileri tazelenir ve böylece hata yapma oranı azalır.

6.1.3. Uzlaştırmacı Seçimi ve Görevlendirilmesi

24 Kasım 2016 tarihli ve 6763 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler kapsamında, uzlaştırmacıların seçimi, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı tarafından yapılmaktadır. Uzlaştırmacı olabilmek için öncelikle, Adalet Bakanlığı tarafından yapılan yazılı sınavdan başarılı olunması gerekir. CMK'da, uzlaştırma sınavına ilişkin usul ve esasların, Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikte düzenleneceği belirtilmiştir.²⁴¹ Uzlaştırma sınavına girebilmek için Bakanlığın izin verdiği eğitim kuruluşlarından herhangi birinden, temel uzlaştırmacılık eğitimi alınması gerekir (CMUY m. 50). Bu eğitim sonunda, eğitimini başarı ile tamamlayan kişilere, eğitim kuruluşu tarafından eğitimi tamamladıklarına dair bir katılım belgesi verilir (CMUY m.50/8). Uzlaştırmacılık sınavı, uzlaştırmacı ihtiyacına göre yapılır ve sınavın yeri, tarihi ve saati Daire Başkanlığınca belirlenir (CMUY m. 55/2). Yazılı sınavda, yüz tam puan üzerinden en az yetmiş puan alınması koşuluyla, en yüksek puan alan adaydan başlamak üzere, sınav ilanında belirtilen uzlaştırmacı ihtiyaç sayısı kadar aday, sınavda başarılı sayılır (CMUY m. 59). Bugüne kadar sadece bir kere uzlaştırmacı sınavı icra edilmiştir.²⁴² Sınavda başarılı olan kişiler, Daire Başkanlığı tarafından tutulan ve Yönetmelik'te şartları belirtilen sicile kaydolurlar.²⁴³ Adalet Bakanlığı

²⁴¹ **CMK m. 253/25:** “Uzlaştırmacıların nitelikleri, eğitimi, sınavı, görev ve sorumlulukları, denetimi, eğitim verecek kişi, kurum ve kuruluşların nitelikleri ve denetimleri ile uzlaştırmacı sicili, uzlaştırmacılar ve eğitim kurumlarının listelerinin düzenlenmesi, Cumhuriyet başsavcılığı bünyesinde kurulan uzlaştırma bürolarının çalışma usul ve esasları, uzlaştırma teklifi ile müzakere usulü, uzlaştırma anlaşması ve raporda yer alacak konular ile uygulamaya dair diğer hususlara ilişkin usul ve esaslar, Adalet Bakanlığınca çıkarılan yönetmelikle düzenlenir.”

²⁴² İlk uzlaştırmacı sınavı 11 Mart 2018 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

²⁴³ CMUY m. 48'de uzlaştırmacı siciline kayıt olma şartları belirtilmiştir:

“(1) Sicile kayıt başvurusu, Daire Başkanlığına elektronik ortamda başvurmak suretiyle yapılır.
(2) ilgilinin, uzlaştırmacı olarak görev yapmak istediği ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı ile iletişim bilgilerinin içerir başvuru dilekçesine;

- a. Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası,
- b. Mezuniyet belgesi ile hukuk fakültesi mezunları dışındakiler için not dökümüne ilişkin belgenin onaylı örneği,
- c. Son altı ay içerisinde çekilmiş vesikalık fotoğraf,

tarafından yazılı sınavda başarılı olmuş ve uzlaştırmacı olarak görev yapmaya hak kazanan avukat ve hukuk öğrenimi görmüş kişilerin oluşturulduğu bir liste hazırlanır. Uzlaştırmacılar bu listeye göre görevlendirilir.²⁴⁴

Uzlaştırmacı olabilecek kişilerin kimler olduğu Yönetmelik m.48/3-ç bendinde düzenlenmiştir. Buna göre; “*Hukuk öğrenimi görmüş kişiler yönünden üniversitelerin hukuk fakültelerinden mezun olmak veya hukuk ya da hukuk bilgisine programlarında yeterince yer veren siyasal bilgiler, idari bilimler, iktisat, maliye alanlarında veya polis akademisinde en az dört yıllık yükseköğrenim yapmış olmak*” hükmü yer almıştır. Hukuk fakültesi mezunu olanların yanında, hukuk fakültesi dışında başka bir bölümden mezun olmuş kişilerin de uzlaştırmacı olarak görev yapması, bize göre uzlaştırma kurumu açısından sakıncalı bir durumdur. Çünkü Yönetmelik’te belirtilen, siyasal bilgiler, idari bilimler, iktisat, maliye alanlarından mezun olmuş kişilerin almış oldukları hukuk eğitimi, hukuk fakültesi mezunu birine göre oldukça yetersizdir. Dört yıl boyunca hukuka dair her türlü eğitimi yeterince almış olan bir hukukçuya karşı,

-
- d. Varsa kayıtlı olunan oda, çalışılan kurum ve kuruluşun isimleri,
 - e. Uzlaştırmacı eğitiminin tamamlandığını gösterir katılım belgesinin aslı veya onaylı örneği, eklenir.

(3) Uzlaştırmacı siciline kaydedilebilmek için;

- a. Türk vatandaşı olmak,
- b. Tam ehliyetli olmak,
- c. Avukatlar yönünden baroya kayıtlı olmak,
- d. Hukuk öğrenimi görmüş kişiler yönünden üniversitelerin hukuk fakültelerinden mezun olmak veya hukuk ya da hukuk bilgisine programlarında yeterince yer veren siyasal bilgiler, idari bilimler, iktisat, maliye alanlarında veya polis akademisinde en az dört yıllık yükseköğrenim yapmış olmak,
- e. Kasten işlenmiş bir suçtan mahkûm olmamak,
- f. Terör örgütleriyle iltisaklı veya irtibatlı olmamak,
- g. Uzlaştırmacı eğitimini tamamlamak ve yazılı sınavda başarılı olmak,
- h. Disiplin yönünden meslekten veya memuriyetten çıkarılmamış ya da geçici olarak yasaklanmamış olmak, gerekir.

(4) Sicile kayıt için başvuruda bulunacak kişinin filen yürütmekte olduğu asıl mesleğinin ilgili mevzuatında, uzlaştırma faaliyetini yürütmesine engel bir hüküm bulunmamalıdır.

(5) Üçüncü fıkrafta sayılan sicile kayıt şartlarını taşıdığı anlaşılan belgelerinde eksiklik bulunmayan başvuru sahipleri uzlaştırmacı siciline kaydedilir. İlgililerden, şartları taşımadığı anlaşılan veya verilen bir aylık süreye rağmen eksik belgelerini sunmayan başvuru sahiplerinin sicile kaydı yapılmaz.

(6) Başvurular hakkında geliş tarihinden veya eksik belgenin ikmalinden itibaren iki ay içinde karar verilerek ilgisine de tebliğ edilir.

(7) Belge eksikliği nedeniyle sicile kayıt talebi reddedilen kişiler eksik belgeleri ikmal ederek yeniden sicile kayıt için başvuruda bulunabilirler.

(8) Uzlaştırmacı, üçüncü fıkrafta sayılan şartlarla ilgili olarak, kendisine ait bilgilerde meydana gelen her türlü değişikliği bir ay içinde, varsa belgesi ile birlikte Daire Başkanlığına bildirmek zorundadır.

(9) Sınavda başarılı olanların sınav sonuçları, yenileme eğitimlerini de tamamlamak şartıyla, sicile kayıt yaptırınca kadar geçerliliğini korur.”

²⁴⁴ Çetintürk, Uzlaştırma, s.440,441.

birkaç hukuk dersini özet şeklinde alan birinin ne kadar donanımlı olduğu tartışılır bir durumdur. İfade edilen kişilerin yanında, 31 Aralık 2019 yılında Yönetmelik'te yapılan değişiklikle, polislerin de uzlaştırmacı olarak görev yapabilecekleri yönünde hüküm eklenmiştir.²⁴⁵

Hukuk fakültesinde öğrenim görmüş kişiler dışında, başka fakültelerde öğrenim görmüş kişilerin de uzlaştırmacılık görevinde yer almasının bazı olumsuz yönleri vardır. Uzlaştırma kurumu, bir ceza muhakemesi kurumudur. Uzlaştırma kurumu ne yazık ki toplumumuz tarafından henüz tam olarak bilinmemektedir. Hatta birçok kişi tarafından bir yargılama gibi de görülmektedir. Dolayısıyla kuruma başvurmak zorunda olan kişiler, uzlaştırmacı konumundaki kişinin bir avukat veya hukukçu olduğunu düşünmektedirler. Karşısındaki kişinin hukuki bilgisinin tam olduğunu düşündükleri için uzlaştırmacılara soru sorma ihtiyacı duyarlar ve kendilerini güvende hissetmek isterler. En basit haliyle, taraflardan biri uzlaşmanın olumsuz sonuçlanması ihtimalinde kendisini ne gibi bir hukuki sürecin beklediğini bilmek ister. Tarafların sorabilecekleri sorulara hukuk fakültesi mezunu olmayan bir uzlaştırmacı ancak bir yere kadar cevap verebilir. Örnek vermek gerekirse, sanık konumundaki taraf uzlaşmak istemezse, alacağı cezayı merak eder. Hukuk fakültesi mezunu olmayan bir uzlaştırmacı bu soruya ancak yüzeysel bir cevap verebilir. Fakat hukuk fakültesi mezunu bir uzlaştırmacı detaylı bir şekilde sanığın alabileceği cezaları, indirim sebebi teşkil edecek durumları vb. detayları verebilir. Bunun dışında uzlaştırmacı konumundaki kişinin hukukçu olmadığını öğrenen taraflar da uzlaştırmacıya karşı şüphe ile yaklaşabilir. Taraflar da uzlaştırmacının ne kadar hukuki bilgiye sahip olduğu konusunda tereddüt yaşayarak, daha fazla tedirgin olabilirler.

31 Aralık 2019 tarihinde Yönetmelik'te yapılan değişiklik ile polislerin de uzlaştırmacı olarak görev yapabilecekleri hükmü eklenmiştir. Bu durum da eleştirilmesi gereken bir durumdur. Yukarıda hukuk eğitimi almayan kişiler için belirttiğimiz sakıncalı durumlar polisler için de geçerlidir. Polisler için sakıncalı olan bir diğer durum da, tarafların polislere olan bakış açısıdır. Çünkü toplumda bireylerin büyük bir kısmı nüfuzlarından dolayı polislerden çekinmektedirler. Uzlaştırmacı konumundaki kişinin polis olduğunu öğrenen taraflar, ister istemez üzerlerinde bir

²⁴⁵ RG. 31.12.2019, S.30995.

baskı hissedebilirler. Her ne kadar uzlaştırmacı olarak görev yapan polis, tarafların böyle hissetmemesini sağlayacak şekilde hareket etse dahi, taraflar yine de tedirgin olabilirler. Taraflar korktukları için hiç de istemedikleri bir anlaşma yapabilirler. Daha da önemlisi sahip olduğu nüfuzu kötüye kullanmak isteyen bir polis olabilir ve taraflara baskı uygulayabilir.

Belirtilen sebeplerden dolayı sağlıklı bir uzlaştırmanın gerçekleşmeme ihtimali oldukça yüksektir. Bu nedenle, uzlaştırmanın sadece hukuk fakültesi mezunu kişilerin yapması gereken bir kurum olması gerekir. Kuruma zarar veren bu durumun en kısa zamanda değişmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Soruşturma konusu suçun uzlaştırmaya tabi olması ve kamu davası açılması için yeterli şüphenin bulunması halinde, soruşturma dosyası uzlaştırma bürosuna gönderilir. Uzlaştırma bürosuna giden dosyayı öncelikle yetkili Cumhuriyet savcısı inceler. Dosyanın incelenmesi sonucu, suç uzlaştırma kapsamında ise ilgili Cumhuriyet başsavcısının onayı ile Daire Başkanlığı'nın düzenlediği listeden uzlaştırmacı görevlendirilir (CMUY m.12/1). Görevlendirilen uzlaştırmacı taraflara çeşitli iletişim yolları ile uzlaştırma hakkında bilgilendirme yapılmalıdır (CMUY m.12/3).

Yönetmelik gereğince, görevlendirilecek uzlaştırmacı sayısı uyuşmazlığın niteliğine göre uzlaştırma bürosu tarafından tespit edilir. Somut olayın niteliğine göre birden fazla uzlaştırmacı görevlendirilmesi mümkündür (CMUY m.36/3).²⁴⁶

Uzlaştırma uygulaması sonrası uzlaştırmacılara Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen tarifeye göre uzlaştırmacılık ücreti ödenmektedir. Halen uzlaştırmacılara ödenen ücretlerin oldukça düşük miktarlarda olduğu bilinmektedir. Bu durum uygulamada sorun teşkil etmektedir. Çünkü ödenen ücretin uzlaştırmacıların gösterdikleri emeğin karşılığı olmadığı kanaatindeyiz. Uzlaştırmacılar her bir dosya için oldukça fazla zaman harcamakta, tarafların uzlaşabilmesi için çaba sarf etmektedirler. Uzlaştırmacılar çoğu zaman birden fazla görüşme gerçekleştirmekte, arabuluculuk ve zorunlu müdafilikle benzer düzeyde emek sarf etmektedirler. Ancak

²⁴⁶ **Özbek, Mustafa Serdar:** “Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed.: Mustafa Serdar Özbek, Orhan Cüni, Merve Özcan), Ankara 2018, s.66.

yayımlanan ücret tarifeleri karşılaştırıldığında, uzlaştırmacılara ödenen ücretin arabuluculuk ve zorunlu müdafilik ücretlerinden oldukça düşük olduğu görülmektedir. Söz konusu durum eşitlik ilkesine de aykırılık içermektedir.²⁴⁷ Mezkûr durum, uzlaştırmacıların daha verimli çalışmalarına engel teşkil edebilir. Zira emeğinin karşılığını alamayan uzlaştırmacı işini severek yapamayacağı gibi yeterli dikkat ve çabayı da gösteremeyebilir. Bu durum da uzlaştırma kurumunun başarısını olumsuz etkileyebileceği gibi, kuruma olan ilgiyi de azaltabilir. Uzlaştırma uygulamalarından beklenen faydanın sağlanması için en kısa zamanda uzlaştırma ücretlerinde iyileştirme yapılması ve eşitliğin sağlanması gerektiği kanaatindeyiz.

²⁴⁷ Resmi Gazete’de yayımlanan 2020 yılı uzlaştırmacı asgari ücret tarifesine göre uzlaştırmacı ücretleri:

“ a) Uzlaştırma sürecinin teklif aşamasında olumsuz sonuçlanması halinde; 145-218 TL,

b) Uzlaştırma sürecinin olumlu sonuçlanması halinde;

1) 2-3 kişinin uzlaştırılması durumunda 436-582 TL,

2) 4-6 kişinin uzlaştırılması durumunda 582-727 TL,

3) 7-9 kişinin uzlaştırılması durumunda 727-872 TL,

4) 10 ve daha fazla kişinin uzlaştırılması durumunda 872-1018 TL,

c) Uzlaştırma sürecinin olumsuz sonuçlanması halinde;

1) 2-3 kişinin taraf olması durumunda 218-290 TL,

2) 4-6 kişinin taraf olması durumunda 290-363 TL,

3) 7-9 kişinin taraf olması durumunda 363-436 TL,

4) 10 ve daha fazla kişinin taraf olması durumunda 436-508 TL,

Arasında ücret ödenir.”

6.1.4. Uzlaştırmaclara Yönelik Etik İlkeler

Uzlaştırma görüşmeleri sırasında uzlaştırma kurumunun amacına ulaşması için uzlaştırmacların belli bazı etik ilkelere uygun olarak hareket etmesi gerekmektedir. Etik ilkeler, yönetmeliğin 6.maddesinde belirtilmiştir.²⁴⁸ Maddede sayılan ilkeler “Arabuluculara Yönelik Avrupa Etik Kuralları” dikkate alınarak oluşturulmuştur.²⁴⁹

Uzlaştırmacların uyması gereken etik ilkelere en önemlileri, tarafsızlık ve bağımsızlık ilkeleridir. Bağımsız olmak, herhangi bir şeye veya kişiye bağılı olmamak, etki altında kalmamak, emir ve talimat almamaktır.²⁵⁰ Yönetmelikte de ifade edildiği gibi uzlaştırmaclı, uzlaştırma müzakereleri sırasında görevini dürüstlük kurallarına uygun ve bağımsız bir şekilde yerine getirmelidir.

²⁴⁸ Özbek, “Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, s.73

CMUY m.6:

“1) Uzlaştırmaclı görevini aşağıdaki etik ilkelere uygun olarak yerine getirmek zorundadır:

- a) Görevini dürüstlük kuralları çerçevesinde bağımsız ve tarafsız olarak yerine getirir, tarafların ortak yararlarını gözetir, tarafların müzakerelerde yeterli ve eşit fırsatlara sahip olmasına özen gösterir.
- b) Adalete hizmet etme bilinciyle, görevini etkin, zamanına ve verimli biçimde yerine getirmeyi, sunduğu hizmet kalitesini yükseltmeyi hedefler.
- c) Görevini yerine getirirken taraflara nazik ve saygılı davranır. Tarafların birbirlerine saygılı davranmaları ve müzakerelere iyi niyetle katılmaları konusunda tarafları bilgilendirir.
- d) Masumiyet karinesi gereğince şüpheli ya da sanığın suçluluğu hakkında ön yargılı olamaz, şüpheli ya da sanığa karşı bir tavır takınmaz.
- e) Görevini yerine getirirken taraflar arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yapamaz, itibar ve güveni sarsıcı davranışlarda bulunamaz.
- f) Taraflardan biriyle herhangi bir kişisel veya iş ilişkisinin bulunması, uzlaştırmanın sonucuna yönelik doğrudan veya dolaylı, mali veya diğerk menfaatinin bulunması ya da taraflardan biri için uzlaştırma dışında bir yetkiyle görev yapması gibi bağımsız veya taraflarla arasındaki menfaat çatışmasını etkileyebilecek ya da bu izlenimi verebilecek durumları açıklamadan görev yapamaz veya göreve devam edemez.
- g) Görev yaptığı olayla ilgili olarak daha sonra vekil veya müdafii olarak görev üstlenemez.
- h) Tarafsızlığından kuşku duyulmasına yol açacak şekilde kendisine veya bir başkasına doğrudan ya da dolaylı olarak herhangi bir menfaat temin edemez.
- i) Görevinin saygınlığını ve kişilerin adalete olan güvenini zedeleyen veya şüpheye düşüren her türlü davranıştan kaçınır.”

²⁴⁹ Arabuluculara Yönelik Avrupa Etik Kuralları, 2 Temmuz 2004 tarihinde Brüksel’de yapılan ve Avrupa Komisyonunun desteği ile yapılan bir konferansta uygulamaya konulmuştur. Bu konferansta belirlenen etik kuralların amacı kalite ve güvenin artırılmasıdır. (Özbek, Mustafa: “Avrupa Birliği’nde Alternatif Uyuşmazlık Çözümü”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.68, 2007, s.317, dn.:199).

²⁵⁰ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 27.05.2020); Canpolat/ Sabuncuoğlu: Uzlaştırma, s.81,82.

Uzlaştırmacı, görev yapmadan önce ya da görevi sırasında bağımsızlığını tehlikeye düşürecek herhangi bir durum ile karşılaşırsa, bu durumu derhal taraflara açıklamalıdır. Taraflara açıklama yapmadan görevine devam edemez.²⁵¹

CMK m.253/14 ve CMUY m.31/2' de, müzakereler sırasında uzlaştırmacının, Cumhuriyet savcısı ile izlemesi gereken yollara ilişkin görüşme yapabileceği ve de uzlaştırmacının Cumhuriyet savcısından talimat alabileceği ifade edilmiştir. Burada Cumhuriyet savcısının vereceği talimat, uzlaştırmacının bağımsızlığını etkileyecek şekilde emir vermesi olarak anlaşılmamalıdır. Cumhuriyet savcısı uzlaştırmacıya müzakereler ile ilgili olarak tavsiyelerde bulunur.²⁵²

Uzlaştırmacının uyması gereken etik kurallardan bir diğeri de tarafsızlıktır. Tarafsızlık, taraf tutmama, yansız durma anlamındadır.²⁵³ Uzlaştırmacı, uzlaştırma görevi boyunca taraflara karşı tarafsız davranmak zorundadır. Uzlaştırmacı, uzlaştırma müzakerelerinde taraf değildir. Bu nedenle her iki tarafa da eşit mesafede olmalıdır. Görüşmeler sırasında uzlaştırmacı, tarafsızlığını şüpheye düşürecek davranışlardan, sözlerden kaçınmalıdır. Uzlaştırmacı, müzakerelerin yapılacağı yeri ve zamanı seçerken her iki tarafın da etkisi altında kalmadan tarafsız bir yer seçmelidir. Taraflar seçilen yerde kendini güvende hissetmelidir. Müzakereler sırasında uzlaştırmacı, kendisini yanına çekmeye çalışan tarafa karşı her zaman dikkatli olmalıdır.²⁵⁴

Uzlaştırmacı tarafları yönlendirici davranışlardan kaçınmalıdır. Çözüm bulma noktasında kendi fikirleri konusunda taraflara baskı yapmamalıdır. Tarafları çözüm bulma noktasında kendi fikirleri doğrultusunda yönlendirmemelidir.²⁵⁵

CMK m. 253/10 ve CMUY m.28 gereğince, hâkimin tarafsızlığını sağlamayı amaçlayan CMK m.22 ve m.24'deki hâkimin reddi sebepleri ve hâkimin davaya bakamayacağı durumlar, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak göz önünde

²⁵¹ **Özbek**, "Soruştırma Evresinde Uzlaştırma Usulü", s.74; **Özbek**, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.1136.

²⁵² **Özbek**, "Soruştırma Evresinde Uzlaştırma Usulü", s.74.

²⁵³ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 27.05.2020).

²⁵⁴ **Özbek**, "Soruştırma Evresinde Uzlaştırma Usulü", s.74.

²⁵⁵ **Özbek**, "Soruştırma Evresinde Uzlaştırma Usulü", s.74,75.

bulundurulur.²⁵⁶ Bu şekilde uzlaştırmacının tarafsızlığının güvence altına alınması amaçlanmıştır.

Uzlaştırmacı görevini yerine getirirken, adalete hizmet etme bilincinde olmalı ve vazifesini vaktinde, aktif ve verimli olacak şekilde ifa etmelidir. Uzlaştırmacı, görevi sırasında bir kamu görevlisidir. Kamu görevlisi sıfatı ile kendisine verilen görevi zamanında ve eksiksiz yerine getirmekle yükümlüdür. Aynı şekilde, kamu görevlisi sıfatını taraflar üzerinde baskı oluşturacak şekilde kullanmamalıdır.²⁵⁷

Uzlaştırmacı, müzakere görüşmeleri sırasında her daim taraflara karşı nazik ve saygılı davranmalıdır. Taraflara karşı ön yargılı olmamalı ve taraflara eşit mesafede durarak eşit muamele göstermelidir. Uzlaştırmacı ve taraflardan biri arasında bir menfaat çatışması olması halinde, uzlaştırma müzakerelerinin devam edebilmesi için uzlaştırmacı iki yol izleyebilir. Birinci yol, uzlaştırmacı bağımsız ve tarafsız olacağı konusunda taraflara garanti verebilir. Uzlaştırmacının izleyebileceği ikinci yol ise taraflarca açık rıza gösterilmesidir. Bu durumda, uzlaştırma müzakerelerine devam edilir.²⁵⁸

Uzlaştırmacının dikkat etmesi gereken bir diğer ilke, görev aldığı dosyada, sonrasında vekillik ya da müdafilik yapamamasıdır. Uzlaştırma teklifi reddedilmiş

²⁵⁶ **CMK m.22 Hâkimin davaya bakamayacağı haller:**

“1) Hâkim,

- a) Suçtan kendisi zarar görmüşse,
- b) Sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik, vesayet veya kayımlık ilişkisi bulunmuşsa,
- c) Şüpheli, sanık veya mağdurun kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyundan biri ise,
- d) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlat edinme bağlantısı varsa,
- e) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında üçüncü derece dâhil kan hısımlığı varsa,
- f) Evlilik sona ermiş olsa bile, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında ikinci derece dahil kayın hısımlığı varsa,
- g) Aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adli kolluk görevi, şüpheli veya sanık müdafiliği veya mağdur vekilliği yapmışsa,
- h) Aynı davada tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmişse, Hâkimlik görevini yapamaz.”

CMK m.24 Hâkimin reddi sebepleri ve ret isteminde bulunabilecekler:

“1) Hâkimin davaya bakamayacağı hallerde reddi istenebileceği gibi, tarafsızlığını şüpheye düşürecek diğer sebeplerden dolayı da reddi istenebilir.

2) Cumhuriyet savcısı; şüpheli, sanık veya bunların müdafii; katılan veya vekili, hâkimin reddi isteminde bulunabilirler.

3) Bunlardan herhangi biri istediği takdirde, karar veya hükme katılacak hâkimlerin isimleri kendisine bildirilir.”

²⁵⁷ **Özbek**, “Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, s.76.

²⁵⁸ **Özbek**, “Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, s.77,78.

olsa dahi, teklifte bulunan uzlaştırmacı avukat ise daha sonrasında aynı olayla ilgili vekillik sıfatını üstlenemez. Bu kural, asıl olarak tarafları aynı olan davalar için geçerlidir. Uzlaştırmacının, taraflarından birinin başka kişilerle olan herhangi bir hukuki uyuşmazlığında, uzlaştırma konusu davanın soruşturma ve kovuşturma evresi tamamlandıktan sonra vekilliğini üstlenmesine bir engel yoktur.²⁵⁹

6.2. Soruşturma Evresinde Uzlaştırma

CMK m. 2/1-e'deki tanım uyarınca, soruşturma; *“Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre”*yi ifade etmektedir.

Soruşturma aşamasında ilk olarak, soruşturulmasına başlandıktan sonra uzlaştırma kapsamında kalan suçlarda, delillerin toplanması ile araştırma ve soruşturma prosedürü, soruşturmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı aracılığıyla yerine getirilir (CMUY m.9/1-2). Çocuklar bakımından, çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından, çocuklar için onları koruyacak, aynı zamanda destekleyecek önlemlerin uygulanması konusunda çocuk hâkiminden yardım istenebilir (CMUY m.9/3). Çocuklar bakımından onları koruyacak, aynı zamanda destekleyecek tedbirler, ÇKK m.5'de belirtilmiştir. Buna göre, çocuklar hakkında, “danışmanlık”, “eğitim”, “bakım”, “sağlık” ve “barınma” tedbirleri Cumhuriyet savcısı tarafından çocuk hâkiminden istenebilir.

Cumhuriyet savcısı, uzlaştırma kapsamında olan suç için yeterli delilleri topladıktan sonra ve iddianame düzenlenebilmesi için yeterli şüphenin mevcut olması durumunda, dosyayı uzlaştırma bürosuna gönderir (CMUY m.10/2).

Büroya giden dosya, uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından incelenerek değerlendirilir. Değerlendirme sonucuna göre, soruşturma konusu eylemin uzlaştırma kapsamına girmediğinin belirlenmesi ya da yeterli deliller toplanmadan

²⁵⁹ Özbek, “Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, s.78,79.

uzlaştırma bürosuna gönderilmesi hallerinde dosya, soruşturma bürosuna iade kararıyla birlikte geri gönderilir (CMUY m.11).

Buna karşın, uzlaştırma bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından dosya incelenip değerlendirildikten sonra, soruşturmaya konu suçun uzlaştırma kapsamına girdiğinin belirlenmesi halinde, uzlaştırmacı listesinden Cumhuriyet savcısının onayı ile belirlenen listeden uzlaştırmacı görevlendirilir (CMUY m.12/1).

Uzlaştırma savcısının dosyayı iade etmesinden sonra, soruşma savcısının uzlaştırma konusunda ısrar etmesi halinde nasıl bir yol izleneceği konusunda Kanun ve Yönetmelik'te herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Bu durum, uzlaştırma kurumu mevzuatında bir eksiklik olduğunu göstermektedir. Böyle bir durumda Cumhuriyet başsavcısı ancak, 5235 sayılı "Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun" dan kaynaklanan yetkilerini kullanarak sonuca karar verebilir.²⁶⁰

Uzlaştırma bürosu tarafından görevlendirilen uzlaştırmacı tarafından, şüpheliye, şanığa, katılana, mağdura ya da suçtan zarar gören kişiye uzlaştırma teklifi yapılır (CMK m.253/4, CMUY m.29/1).²⁶¹ Uzlaştırma teklifinin yapılabilmesi için suçun işlenme tarihinin üzerinden bir aylık sürenin geçmesi gerekir (CMUY m.12/5). Bu bir aylık süre, "soğuma süresi" olarak ifade edilebilir. Suçun taraflarının suç konusu olaydan hemen sonra duygusal davranma ve uzlaştırma teklifini reddetme ihtimali dikkate alınarak, belli bir süre sonra uzlaştırma teklifine muhatap olmaları

²⁶⁰ **5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun m.18:** "Cumhuriyet başsavcısının görevleri şunlardır:

1. Cumhuriyet başsavcılığını temsil etmek,
 2. Başsavcılığın verimli, uyumlu ve düzenli bir şekilde çalışmasını sağlamak, iş bölümünü yapmak,
 3. Gerektiğinde adli göreve ilişkin işlemleri yapmak, duruşmalara katılmak ve kanun yollarına başvurmak,
 4. Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak,
- Ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcısının; ağır ceza mahkemesinin yargı çevresinde görevli Cumhuriyet başsavcıları, Cumhuriyet başsavcivekilleri, Cumhuriyet savcıları ile bağlı birimler üzerinde gözetim ve denetim yetkisi vardır.*
- Asliye ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcısının o yer yargı çevresinde görevli Cumhuriyet savcıları ile bağlı birimler üzerinde gözetim ve denetim yetkisi vardır."*

²⁶¹ 5560 sayılı Kanun'dan önceki dönemde, uzlaştırma teklifini soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında hâkim yapardı. 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler kapsamında, soruşturma aşamasında uzlaştırma teklifini Cumhuriyet savcısı yapabileceği gibi, Cumhuriyet savcısının talimatı üzerine adli kolluk görevlisinin de yapabileceği hükmü getirilmiştir. 6763 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler sonrasında ise uzlaştırma teklifini artık uzlaştırma bürosunun görevlendireceği uzlaştırmacı yapmaktadır; (Çetintürk, Uzlaştırma, s.498).

öngörölmüştür. Soğuma süresi ile ilgili olarak CMK’ da herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

Uzlaştırma teklifi, fiil ehliyetine sahip olan tarafların bizzat kendisine yapılır. Fakat şüpheli, sanık, katılan, mağdur ya da suçtan zarar gören kişinin, henüz reşit olmaması ya da mahcur olması halinde uzlaştırma teklifi bu kişilerin kanuni temsilcilerine yapılır. Mağdur ya da suçtan zarar gören kişinin, ayırt etme gücüne sahip olmaması halinde de teklif bu kişilerin kanuni temsilcilerine yapılır (CMUY m.29/1).

Suçta sürüklenen çocuklar bakımından, suçu işlediği zaman henüz oniki yaşını tamamlamamış çocukların ceza sorumluluğu olmadığından, bu yaş grubu için ceza kovuşturması yapılmaz. Bu nedenle, bu çocuklarla uzlaştırma da yapılamayacağı için uzlaştırma teklifinde bulunulmaz. Bu çocuklar için çocuklara mahsus güvenlik tedbirlerine başvurulabilir (TCK m.31/1). Aynı şekilde, suçu işlediği zaman oniki yaşını tamamlamış fakat onbeş yaşını tamamlamamış ve işlemiş olduğu fiilin anlam ve neticelerini algılayamayan çocukların da ceza sorumluluğu olmadığı için, bu durumdaki çocuklarda da uzlaştırma uygulaması yapılamaz ve teklifinde de bulunulamaz (TCK m.31/2). Ancak, suçu işlediği zaman oniki yaşını tamamlamış fakat onbeş yaşını tamamlamamış ve işlemiş olduğu fiilin anlamını ve neticelerini algılayabilen çocuklara uzlaştırma teklifinde bulunulabilir. Bu durumda uzlaştırma teklifi, suçta sürüklenen çocukların kanuni temsilcisine yapılır.

Müşteki ya da suçtan zarar gören kişinin özel hukuk tüzel kişisi olması durumunda, vekâletnamesinde buna ilişkin özel yetkisi olması kaydıyla, vekiline de uzlaştırma teklifi yapılabilir (CMUY m.29/2). Fakat gerçek kişiler bakımından, vekâletnamelerinde özel yetki olsa dahi, bu kişilerin vekillerine uzlaştırma teklifinde bulunulamaz.

Uzlaşma teklifinin kabul süresi üç gündür. Kendisine uzlaştırma teklif edilen taraflar üç gün içinde teklif hakkında karar vermeleri gerekmektedir. Taraflardan biri, üç gün içinde teklif kabul edip etmediğine dair kararını uzlaştırmacıya bildirmezse, uzlaştırma teklifini reddetmiş sayılır (CMK m. 253/4, CMUY m.30). Yönetmeliğin 30. maddesinin son cümlesinde bir istisna getirilmiştir. Buna göre; “*CMK m.255 hükmü mahfuz kalmak kaydıyla, ayrıca diğerlerine uzlaşma teklifinde bulunulmaz.*” şeklinde ifade edilmiştir. Mağdur, uzlaştırma teklifini kabul etmezse, diğer tarafa

uzlaştırma teklifinde bulunulmaz. Fakat birden fazla fail varsa ve faillerden biri teklifi kabul etmezse diğerlerine yine de teklif yapılır (CMK m. 255).

Uzlaştırma teklifinin taraflardan biri tarafından reddedilmesi durumunda, soruşturma uzlaştırma yoluna gidilmeden sonuçlandırılır. Bu durumda, CMK m. 255 hariç, artık diğer tarafa uzlaştırma teklifinde bulunulmaz. Taraflarca uzlaştırma teklifi reddedilse dahi şüpheli, mağdur ya da suçtan zarar gören kişi en geç iddianame düzenlenene kadar kendi aralarında uzlaşırlar ve uzlaştıklarına dair belgeyi Cumhuriyet savcısına sunarlarsa; uzlaştırma gerçekleşebilir (CMK m.253/16, CMUY m.17/2). Kanun koyucu, bu düzenleme ile uzlaştırma teklifini reddeden taraflara, kamun davası açılana kadar uzlaşabilmeleri için ikinci bir şans tanımıştır.

Uzlaştırma teklifinin kabul edilmesinin ardından, evrakı teslim alan uzlaştırmacı, uzlaştırma işlemlerini görevlendirmeden sonra otuz gün içerisinde sonuçlandırmalıdır. Teklif süreci de otuz günlük süreye dâhildir. Uzlaştırmacı, uzlaştırma muamelelerini otuz gün içerisinde sonuçlandıramazsa, uzlaştırma bürosuna bir dilekçe ile başvurur. Dilekçede, otuz günlük süre içinde uzlaştırmayı tamamlayamamasının nedenlerini belirtir. Cumhuriyet savcısının onayını alan büro, otuz günlük süreyi, her seferinde yirmi günü geçmemek şartı ile en fazla iki defa daha uzatabilir. Böylece en fazla yetmiş gün içinde uzlaştırma işlemlerinin tamamlanması gerekir²⁶² (CMK m.253/12, CMUY m.17/1).

Uzlaştırma işlemleri sonunda uzlaştırmacı tarafından, uzlaşmanın gerçekleşip gerçekleşmediğini açıklayan bir rapor hazırlanır. Uzlaştırma gerçekleşmiş ise tarafların ne suretle anlaştıkları raporda ayrıntılı bir şekilde belirtilir. Ancak, suçun işlenmesine yönelik olarak taraflarca yapılan açıklamalar raporda yer almaz (CMUY m.18/1,2). Bu hüküm, uzlaştırma müzakereleri sırasında tarafların özgürce ve çekinmeden açıklama yapabilmelerini sağlamaya yönelik olup, tarafların ve toplumun uzlaştırma kurumuna güven duymalarının sağlanması bakımından oldukça yerinde bir hükümdür.

²⁶² 17 Ekim 2019 tarihli ve 7188 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten önce uzlaştırma süresi en çok yirmi gün daha uzatılabiliyordu. Toplamda elli günlük süre içinde uzlaştırma işlemlerinin tamamlanması gerekiyordu. 7188 sayılı Kanun ile bu süre, 20 gün daha uzatılmıştır.

Hazırlanan rapor, Cumhuriyet savcısının onayına sunulur. Cumhuriyet savcısı, raporu iki yönden inceler. Yapılan uzlaştırmanın tarafların hür iradelerine dayanmadığı ve uzlaştırma sonucu belirlenen edimin hukuka veya ahlaka aykırı olduğunun Cumhuriyet savcısı tarafından anlaşılması halinde rapor onaylanmaz. Rapor, edimin hukuka ve ahlaka uygun olmamasından dolayı onaylanmamış ise toplam 70 günlük uzlaştırma süresi de dolmamış ise Cumhuriyet savcısı uzlaştırmacıdan edimin değiştirilmesini isteyebilir (CMUY m.18/5). Uzlaştırma raporu Cumhuriyet savcısı tarafından uygun bulunursa, raporda belirtilen tarafların üzerinde anlaştıkları edim, raporda belirlenen süre içinde yerine getirilmelidir.

Müzakere görüşmeleri ile uzlaştırma süreci işletilmiş olur. Bu konu aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

6.3. Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma

CMK m. 2/1-f'ye göre kovuşturma, *“iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evre”*dir. Uzlaştırmanın asıl amacı, mahkemeye gitmeden kısa süre içinde uyuşmazlığı çözüme kavuşturmaktır. Bu nedenle, uzlaştırma kurumu esasen soruşturma evresinde uygulanmalıdır. Bu nedenle, kurumun kovuşturma evresinde uygulanması istisnai bir durumdur.²⁶³

Kovuşturma evresinde hangi durumlarda uzlaştırma usulünün uygulanacağı CMK m.254/1 ve Yönetmeliğin 22.maddesinde açıkça belirtilmiştir.

CMK m.254/1:

“Kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde, kovuşturma dosyası, uzlaştırma işlemlerinin 253 üncü maddede belirtilen esas ve usule göre yerine getirilmesi için uzlaştırma bürosuna gönderilir.”

²⁶³ **Yerdelen, Erdal:** “Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed.: Mustafa Serdar Özbek, Orhan Cüni, Merve Özcan), Ankara 2018, s.133,134.

CMUY m.22:

“a) Kovuşturma konusu suçun hukuki niteliğinin değişmesi nedeniyle uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması,

b) Soruşturma evresinde uzlaşma teklifinde bulunulması gerektiğinin ilk olarak kovuşturma evresinde anlaşılması,

c) Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlenmeksizin, iddianame yerine geçen belge ile doğrudan mahkeme önüne gelen uzlaşmaya tabi bir suçun varlığı,

ç) Kovuşturma evresinde kanun değişikliği nedeniyle suçun uzlaşma kapsamına girmesi.” gerekmektedir.

Suçun hukuki niteliğinin iddianamenin düzenlenmesinden sonra yani soruşturma evresinden kovuşturma evresine geçilmesinden sonra değişmesi halinde ya da önceden uzlaştırma kapsamında olmayan suçun, kanun değişikliği ile uzlaştırma kapsamına alınması durumunda, mahkeme, uzlaştırma işlemlerinin yapılması için dosyayı uzlaştırma bürosuna gönderir. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. Mahkeme, suçun hukuki niteliğinin değişmesinden dolayı uzlaştırma kapsamında olduğu anlaşılan dosyada iddianameyi iade edemez. Mahkeme böyle bir durumda, kendisi uzlaştırma bürosuna dosyayı göndererek uzlaşmanın yapılmasını sağlamalıdır.²⁶⁴ Aynı şekilde kovuşturma evresi sırasında kanun değişikliği ile daha önceden uzlaştırma kapsamında olmayan bir suç, değişiklik ile uzlaştırma kapsamına alınabilir. Böyle bir durumda kovuşturma evresinde uzlaştırma usulü uygulanmalıdır. 24 Kasım 2016 tarihli ve 6763 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler kapsamında, önceden uzlaştırma kapsamında olmayan bazı suçlar uzlaştırma kapsamına alınmıştır.²⁶⁵ 2 Aralık 2016 tarihinden itibaren mahkemeler, derdest olan hırsızlık ve dolandırıcılık suçları ile ilgili dosyaları uzlaştırmaya yönlendirmişlerdir.²⁶⁶

²⁶⁴ **Gültekin, Özkan:** Öğretide ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi, Ankara 2012, s.284,285 .

²⁶⁵ Değişiklikle uzlaştırma kapsamına alınan suçlar şunlardır: Tehdit (m. 106/1), Hırsızlık (m. 141) ve Dolandırıcılık (m. 157)

²⁶⁶ **Yerdelen,** “Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, s.133.

Kovuşturma evresinde uzlaştırma yapılabilecek bir diğer durum da, soruşturma evresinde uzlaşma teklifinde bulunulması gerektiğinin ilk olarak kovuşturma evresinde anlaşılmasıdır. Böyle bir durumda genellikle, soruşturma evresinde suç dosyası sehven uzlaştırma bürosuna gönderilmeden iddianame düzenlenir ve iddianamenin kabul edilmesi sonucu kovuşturma evresi başlamış olur.

Bir diğer durum da Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlenmeksizin, iddianame yerine geçen belge ile doğrudan mahkeme önüne gelen uzlaşmaya tabi bir suçun varlığıdır. Bu duruma örnek olarak, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu m.53/c bendi verilebilir.²⁶⁷ Buna göre, Yükseköğretim

²⁶⁷**2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu m. 53/c:** “Ceza soruşturması usulü:

Yükseköğretim üst kuruluşları başkan ve üyeleri ile yükseköğretim kurumları yöneticilerinin, kadrolu ve sözleşmeli öğretim elemanlarının ve bu kuruluş ve kurumların 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi memurlarının görevleri dolayısıyla ya da görevlerini yaptıkları sırada işledikleri ileri sürülen suçlar hakkında yetkili makamlarca inceleme başlatılabilir, inceleme sonucunda soruşturma açılmasına karar verilmesi ya da doğrudan soruşturma başlatılması halinde aşağıdaki hükümler uygulanır:

(1) İlk soruşturma:

Yükseköğretim Kurulu Başkanı için, kendisinin katılmadığı, Milli Eğitim Bakanının başkanlığındaki bir toplantıda, Yükseköğretim Kurulu üyelerinden teşkil edilecek en az üç kişilik bir kurulca, diğerleri için, Yükseköğretim Kurulu Başkanınca veya diğer disiplin amirlerince doğrudan veya görevlendirecekleri uygun sayıda soruşturmacı tarafından yapılır.

Öğretim elemanlarından soruşturmacı tayin edilmesi halinde, bunların, hakkında soruşturma yapılacak öğretim elemanının akademik unvanına veya daha üst akademik unvana sahip olmaları şarttır.

(2) Son soruşturmanın açılıp açılmamasına;

- a) Yükseköğretim Kurulu Başkan ve üyeleri ile Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkan ve üyeleri hakkında Danıştay’ın 2 nci Dairesi,
- b) Devlet ve vakıf yükseköğretim kurumu rektörleri, rektör yardımcıları ile üst kuruluş genel sekreterleri hakkında, Yükseköğretim Kurulu üyelerinden teşkil edilecek üç kişilik kurul,
- c) Üniversite, fakülte, enstitü ve yüksekokul yönetim kurulu üyeleri, fakülte dekanları ve dekan yardımcılığı, enstitü ve yüksekokul müdürleri ve yardımcılığı ile üniversite genel sekreterleri hakkında, rektörün başkanlığında rektörce görevlendirilen rektör yardımcılıklarından oluşacak üç kişilik kurul,
- d) Öğretim elemanları, fakülte, enstitü ve yüksekokul sekreterleri hakkında üniversite yönetim kurulu üyeleri arasından oluşturulacak üç kişilik kurul,
- e) 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi memurlar hakkında, mahal itibarıyla yetkili idare kurulu,
Karar verir.
- f) Yükseköğretim Kurulu ile üniversite yönetim kurullarınca oluşturulacak kurullarda görevlendirilecek asıl ve yedek üyeler bir yıl için seçilirler. Süresi sona erenlerin tekrar seçilmeleri mümkündür.

(3) Son soruşturmanın açılıp açılmamasına karar verecek kurullar üye tamsayısı ile toplanır. Kurullara ilk soruşturmayı yapmış olan üyeler ile haklarında karar verilecek üyeler katılamazlar. Noksanlar yedek üyelerle tamamlanır. Diğer hususlarda bu Kanunun 61 inci maddesi hükümleri uygulanır.

(4) Yükseköğretim Kurulu ve Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkan ve üyeleri hakkında Danıştay’ın 2 nci Dairesinde verilen lüzum-u muhakeme kararına itiraz ile men-i muhakeme kararlarının kendiliğinden incelenmesi Danıştay’ın İdari İşler Kuruluna aittir. Diğer kurullarca verilen lüzum-u muhakeme kararına ilgililerce yapılacak itiraz ile men-i muhakeme kararları kendiliğinden Danıştay 2 nci Dairesince incelenerek karara bağlanır. Lüzum-u

Kurumu tarafından yapılan soruşturmalar sonucunda düzenlenen raporda bir suçla işaret edilmiş ise düzenlenen rapor iddianame yerine geçer.

Uzlaştırma bir dava şartı olup, CMK m.174/1-c hükmüne göre, soruşturma konusu suç uzlaştırmaya tabi olmasına rağmen, uzlaştırma kurumu uygulanmadan iddianame düzenlenmiş ise düzenlenmiş olan iddianame Cumhuriyet başsavcılığına iade edilir.

CMK m.254/1 'de belirtildiği gibi kovuşturma evresindeki uzlaştırmada uygulanacak usuller bakımından, CMK m.253 hükmü dikkate alınır. Yukarıda, soruşturma evresinde uzlaştırmanın uygulanmasına ilişkin olarak yaptığımız açıklamalar kovuşturma evresindeki uzlaştırma için de geçerlidir. Ancak kovuşturma evresi ile ilgili bazı farklılıklar da bulunmaktadır.²⁶⁸

Mahkeme, yukarıda ifade edilen dört durumdan birisi gereğince uzlaştırma kurumunun uygulanması gerektiği kanaatine vardığında, vereceği ara kararla dosyayı uzlaştırma bürosuna gönderir. Ara kararda, uzlaştırma işleminin kimler arasından yapılacağı ve işlenen suçların hangilerinin uzlaştırmaya tabi olduğu açıkça ifade edilir.

muhakemesi kesinleşen Yükseköğretim Kurulu ve Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkan ve üyelerinin yargılanması Yargıtay ilgili ceza dairesine, temyiz incelemesi Ceza Genel Kuruluna, diğer görevlilerin yargılanmaları suçun işlendiği yer adliye mahkemelerine aittir.

(5) *Değişik statüdeki kişilerin birlikte suç işlemeleri halinde soruşturma usulü ve yetkili yargılama mercii görev itibarıyla üst dereceliye göre tayin olunur.*

(6) *Yükseköğretim Kurulu Başkanı ve rektörler hakkında 19/4/1990 tarihli ve 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarından dolayı yapılacak ceza soruşturmasında yukarıda belirtilen ceza kovuşturması usulü tatbik edilir.*

3628 sayılı Kanun kapsamına giren suçlarından dolayı kanuni kovuşturma için gereken izin, Yükseköğretim Kurulu üyeleri ile Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkan ve üyeleri ve bu kuruluşların memurları (Üniversitelerarası Kurul memurları dahil) hakkında Yükseköğretim Kurulu Başkanından, üniversite yöneticileri ve öğretim elemanları ile memurlar hakkında üniversite rektörlerinden alınır.

(7) *İdeolojik amaçlarla Anayasada yer alan temel hak ve hürriyetleri, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayrılığına dayanılarak nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak amacıyla işlenen suçlarla bunlara irtibatlı suçlar, öğrenme ve öğretme hürriyetini doğrudan veya dolaylı olarak kısıtlayan, kurumların sükun, huzur ve çalışma düzenini bozan boykot, işgal, engelleme, bunların teşvik ve tahrik, anarşik ve ideolojik olaylara ilişkin suçlar ile ağır cezayı gerektiren suçüstü hallerinde, yukarıda yazılı usuller uygulanmaz; bu hallerde kovuşturmayı Cumhuriyet Savcısı doğrudan yapar.*

(8) *Bu Kanunda yer almamış hususlarda 2/12/1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.*"

²⁶⁸ **Yerdelen**, "Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü", s.135.

Ayrıca, uzlaştırma bürosuna hâkim tarafından gerekli olan belgeler gönderilir. Dava dosyasının tamamının gönderilmesi zorunlu değildir (CMUY m.22/3).²⁶⁹

Kovuşturma sürecinde uzlaştırmacı görevlendirmesi, soruşturma sürecinde olduğu gibi uzlaştırma bürosu tarafından yapılır. Mahkeme ara kararında eksikliklerin bulunmaması durumunda, Cumhuriyet savcısının onayı ile uzlaştırma bürosu tarafından uzlaştırmacı görevlendirilir (CMUY m.22/7). Savcının burada denetim yetkisi vardır. Uzlaştırma bürosundan sorumlu Cumhuriyet savcısı, gönderme kararını, denetleyerek bir eksiklik olup olmadığını belirler. Gönderme kararında eksiklik bulunmaz ise uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısının onayı ile uzlaştırmacı görevlendirilir. Bu durum, Yönetmelik'in 22/6 ve 22/7 inci maddelerinde de ifade edilmiştir. CMUY m.22/6: *“Cumhuriyet savcısı tarafından suçun açıkça uzlaşma kapsamında olmadığı tespit edilmesi halinde, mahkemeden ara kararın yeniden değerlendirilmesi istenebilir.”* CMUY m.22/7: *“Uzlaştırmacı görevlendirilmesi, Cumhuriyet savcısının onayıyla yapılır.”*

Uzlaştırma bürosu tarafından görevlendirilen uzlaştırmacı, uzlaştırmaya ilişkin evrakı teslim almasından itibaren otuz gün içerisinde uzlaştırmaya yönelik işlemlerini sonuçlandırmalıdır. Otuz günlük süre içinde sonuçlandırılmazsa, neden sonuçlandıramadığını belirten bir dilekçe ile bürodan ek süre isteyebilir. Cumhuriyet savcısının onayı alındıktan sonra, büro tarafından uzlaştırmacıya her seferinde yirmi günü geçmemek şartı ile en fazla iki defa daha ek süre verilir. Kovuşturma evresinde de toplam uzlaştırma süresi yetmiş gündür (CMUY m.24). Burada dikkat edilmesi gereken önemli husus, uzlaştırmacının ek süre talebini soruşturma evresinde olduğu gibi uzlaştırma bürosundan ister. Mahkemeden süre talep edemez.²⁷⁰

Uzlaştırma işlemleri sonrası uzlaştırmacı tarafından bir rapor hazırlanır. Raporda, tarafların uzlaşıp uzlaşmadığı, uzlaşmışlarsa hangi konularda ne şekilde anlaşmış oldukları ayrıntılı biçimde belirtilir. Yine soruşturma evresinde olduğu gibi suçun işlenmesine yönelik olarak yapılan açıklamalara raporda yer verilmez (CMUY m.25/2).

²⁶⁹ Yerdelen, “Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, s.135.

²⁷⁰ Yerdelen, “Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, s.136.

Kovuşturma evresinde uzlaştırma raporunu mahkeme inceler. Mahkeme, rapordaki edimin hukuk ve ahlaka aykırılık teşkil etmesi nedeni ile raporu onaylamaz ve Yönetmeliğin 24.maddedeki süreler de geçmemiş ise başka bir edimin belirlenmesi için dosyayı uzlaştırma bürosuna geri gönderebilir (CMUY m.25/5).

Kovuşturma evresinde yapılan uzlaştırma teklifi de taraflarca reddedilebilir. Teklif reddedildikten sonra, hüküm kesinleşene kadar, sanık, mağdur, katılan ya da suçtan zarar gören kişiler kendi aralarında uzlaşma sağlarsa, uzlaştırma raporu örneğine göre düzenlenen bir uzlaşma belgesini mahkemeye sunabilirler. Hâkim, belgeyi inceler ve belgede belirtilen anlaşma usulü tarafların özgür iradesine dayanıyor ve belirlenen edim hukuka ve ahlaka uygun ise hâkim tarafından değerlendirilir ve eksiklik olmaz ise taraflar için uzlaştırma gerçekleşmiş olur (CMUY m.26).

CMK m. 254’de kamu davası açıldıktan sonra, yani kovuşturma aşamasında suçun uzlaştırma kapsamında olması durumunda hangi iş ve işlemlerin yapılacağı belirtilmiştir. Ancak söz konusu düzenlemede bazı hususlarla ilgili boşluk bulunmaktadır. Şöyle ki, öncelikle uzlaştırma kurumu genellikle soruşturma aşamasında gerçekleştirilir. Kovuşturma aşamasında uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, edimin def’aten yerine getirilmesi durumunda davanın düşmesine karar verileceği belirtilmiş, ancak edimin ifasının ileri bir tarihte, yerine getirilecek olması taksit ya da süreklilik arz etmesi durumunda, CMK m.231’de belirtilen şartlar aranmaksızın hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verileceği belirtilmiştir.²⁷¹ Söz konusu durum ile CMK m.231’deki düzenleme arasında uyumsuzluk bulunduğu düşünülmektedir. Çünkü hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının şartları, açıkça belirtilmiş, mahkûmiyet hükmünün kurulmasından sonra hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verileceği belirtilmiştir. CMK m. 254’de, uzlaştırmanın gerçekleşmesi ve edimin zaman alacak olması halinde verilecek hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararından önce mahkûmiyet hükmünün kurulup

²⁷¹ **CMK m.231/6:**

“ 6) Hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için;

- a) Sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması,
- b) Mahkemece, sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması,
- c) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi, gerekir. Sanığın kabul etmemesi halinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmez.”

kurulamayacağına ilişkin bir açıklık yoktur. Mahkemece mahkûmiyet hükmü kurulması ve sonrasında uzlaştırmanın gerçekleşmiş olması nedeniyle hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi ve arkasından sanık tarafından edimin yerine getirilmesi halinde düşme kararı verilmesinin gerekmesi, kendi içinde çelişki içermektedir. Mahkemenin, mahkûmiyet hükmü kurduğu halde, edim yerine getirildiği için bu karardan nasıl dönüp düşme kararı vereceği belirsizdir. Mahkemenin mahkûmiyet hükmü kurması uzlaştırma kurumunun amacı ile de bağdaşmamaktadır. Diğer yandan, mahkemenin mahkûmiyet hükmü kurmaması halinde ise açıklanması geri bırakılacak bir hükmün bulunmaması gibi garip bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu hususta CMK m.254'de tereddütleri giderecek ve uzlaştırma kurumunun amacı ile de bağdaşacak bir değişikliğe gidilmesinde fayda bulunduğu düşünülmektedir.

6.4. Uzlaştırma Müzakereleri

Uzlaştırma müzakereleri, tarafların ve uzlaştırmacının bir araya gelerek yaptığı görüşmelerdir. Müzakereler, tarafların yüzyüze kendilerini ifade etmeleri, duygularını açıklayabilmeleri bakımından son derece önemlidir. Müzakereler sırasında özellikle uzlaştırmacı sorumluluklarını yerine getirirken dikkatli davranmalıdır. Tarafların birbirleri ile yüzyüze geldikleri müzakere ortamında, öncelikle kendilerini güvende hissetmeleri gerekir.²⁷²

Uzlaştırma müzakereleri sırasında tarafların ve uzlaştırmacının dikkat etmesi gereken önemli ilkeler vardır. Bu ilkelerden en önemlileri, gönüllülük, tarafsızlık ve gizliliktir. Uzlaştırma müzakerelerinde ilk ve en önemli kural uzlaştırmanın gönüllülük esasına göre yapılmasıdır. Taraflar, müzakere görüşmelerine başlamadan önce ve müzakere görüşmeleri sırasında her zaman uzlaşmaktan vazgeçip mahkeme yoluna başvurmayı tercih edebilirler.²⁷³

Uzlaştırma kurumu, gönüllülük esası üzerine çalışan bir kurumdur. Hem mağdur hem de fail uzlaşma müzakereleri sırasında kendilerini baskı altında

²⁷² Çetintürk, Uzlaştırma, s.524-526.

²⁷³ Çetintürk, Uzlaştırma, s.528,529.

hissetmeden özgür iradeleri ile toplantılara katılmalıdırlar ki uzlaştırma kurumundan beklenen fayda sağlanmış olsun. Özellikle mağdur, kendisini uzlaşmak hususunda zorunlu hissetmemelidir. Fail ile karşı karşıya gelmek mağdur açısından sorun oluşturduğu anda veya mağdur kendisini kötü hissettiği anda müzakereleri sona erdirebilir. Aynı husus fail açısından da geçerlidir.

Uzlaştırıcıların uyması gereken etik ilkelerden biri olan tarafsızlık, uzlaştırma müzakereleri sırasında da dikkat edilmesi gereken son derece önemli bir ilkedir. Uzlaştırıcı, müzakereler sırasında taraflara karşı eşit mesafede durmalıdır. Her iki taraf için empati yaparak müzakere görüşmelerini gerçekleştirmelidir. Uzlaştırıcı, tarafların görüşlerine saygı duyarak, onlara eşit haklar tanıyarak, tarafsız davranmalıdır. Uzlaştırıcının tarafsızlığını, her iki tarafın da hissetmesi gerekir. Uzlaştırıcı hem davranışları ile hem konuşmaları ile tarafsız olduğunu belli etmelidir. Aynı şekilde, müzakerelerin yerinin ve zamanının seçilmesi konusunda da uzlaştırıcı tarafsız olarak her iki tarafın da menfaatine uygun hareket etmelidir.²⁷⁴

Uzlaştırma kurumunun temel ilkelerinden biri de gizliliktir. Özellikle, uzlaştırma kurumunun amacına ulaşabilmesi için gizlilik ilkesine riayet edilmesi son derece önemlidir. Uzlaştırma müzakereleri başından sonuna kadar gizlilik ilkesine uygun şekilde yürütülmelidir. Bu ilkeye sadece uzlaştırıcı değil aynı zamanda taraflar da riayet etmelidir.

Uzlaştırma müzakereleri başlamadan önce, uzlaştırıcı tarafından gizlilik ilkesine riayet etmenin önemi taraflara açıkça anlatılmalıdır. Taraflarca bu ilkeye bağlı kalınacağı konusunda mutabakat sağlandığı takdirde müzakerelere başlanmalıdır. Uzlaştırıcının da gizlilik ilkesine riayet etmesi son derece önemlidir. Gizlilik ilkesinin önemi kanun ile de güvence altına alınmıştır. CMK m.253/13'de, uzlaştırma müzakerelerinin gizli olarak yürütüleceği hükmüne yer verilmiştir. Aynı şekilde, CMK m.253/20'de de müzakereler esnasında tarafların yaptığı açıklamaların, başka bir soruşturma veya kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılmayacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda, müzakereler sırasında yapılan açıklamalar delil yasağı kapsamında değerlendirilerek, gizlilik ilkesi güvence altına alınmıştır.²⁷⁵

²⁷⁴ Çetintürk, Uzlaştırma, s.534-536.

²⁷⁵ Çetintürk, Uzlaştırma, s.530-534.

Yönetmelik m.32’de de, aynı yönde düzenleme yer almakta olup, uzlaştırma görüşmelerinin gizli olarak yapılacağı ve bu görüşmelere katılanların belirtilen kurallara uymakla yükümlü oldukları ifade edilmiştir. Müzakereler esnasında tarafların yaptığı açıklamalar, daha sonrasında başka bir soruşturma veya kovuşturmada delil olarak kullanılmayacağı gibi, görüşmelere katılanların yapılan açıklamalara yönelik olarak tanık olarak dinlenilemeyeceği de hüküm altına alınmıştır.

Müzakere görüşmelerinde dikkat edilmesi gereken önemli konulardan biri de tarafların görüşmeler esnasında kendini baskı altında hissetmemesidir. Özellikle uzlaştırmacı tarafından taraflara herhangi bir baskı uygulanmamalıdır. Tarafların kendilerini özgür ve güvende hissedebileceği bir ortam oluşturulmalı, uzlaşmak veya uzlaşmamak konusunda tamamen özgürce hareket edebilmelidirler. Fakat Kanun’da ve Yönetmelik’te yer almamasına rağmen, Adalet Bakanlığı’nın getirmiş olduğu performans değerlendirmesine yönelik puanlama sistemi, uygulamada hem uzlaştırmacılar hem de taraflar açısından büyük sorunların oluşmasına neden olmaktadır. Performans değerlendirmesi sistemine göre, uzlaştırma sürecini olumlu tamamlayan uzlaştırmacı daha kısa sürede ve öncelikli olarak dosya alma hakkına sahip olmaktadır. Uzlaştırma sürecini olumsuz şekilde bitiren (uzlaştırma sağlanamayan dosyalarda) uzlaştırmacıya ise daha yüksek puan verilerek bir nevi cezalandırma sistemi uygulanarak, adil ve eşit bir paylaşım yapılmasının önüne geçilmektedir. Tarafların uzlaşıp uzlaşmamaları tamamen kendilerinin takdirinde olup, bu konuda uzlaştırmacının zorlayıcı hareketlerde bulunması mümkün değildir. Uzlaştırmacının görevi, sadece uzlaştırma süreci ile ilgili taraflara gerekli bilgileri verip, kısa sürede hak kaybına uğratmaksızın ortak bir paydada buluşturmadır. Bize göre uygulanmakta olan performans sistemi, uzlaştırma kurumuna ciddi zararlar verebilecek niteliktedir. Çünkü puanını düşük tutmak ve listede daha ön sıralarda olmak isteyen uzlaştırmacı tarafları uzlaşmaya zorlayabilir, taraflara edimlerin belirlenmesi yönünde müdahalelerde bulunabilir. Bu durumda uzlaştırma kurumunun sağlıklı bir şekilde yürümesi beklenemez, ayrıca tarafların ve toplumun bu kuruma olan inancı ve güveni ciddi bir biçimde zedelenir. Keza bu sistem, Adalet Bakanlığı tarafından kanuni bir dayanağı olmaksızın uygulamaya konmuş bulunmaktadır.

Uzlaştırma müzakereleri sırasında taraflardan birinin diğer tarafa karşı suç işlemesi durumunda, uzlaştırmacının nasıl bir yol izleyeceği konusunda hem Kanun

hem de Yönetmelik'te herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Müzakereler sırasında taraflardan biri karşı tarafa hakaret edebilir, karşı tarafı tehdit edebilir ya da şiddet uygulama gibi herhangi bir suç işleyebilir. Böyle bir durum ile karşılaşan uzlaştırmacının, müzakerelerin gizliliği ilkesi gereği bu durumu gizli mi tutacağı yoksa herhangi bir işlem yapıp yapmayacağı konusu belirsizdir. Uzlaştırmacı öncelikle, böyle bir durumun oluşmaması için uygun ortamı sağlamak zorundadır. Tarafların müzakereler başlamadan önceki konuşmalarından, davranışlarından anlaşılıyor ise uzlaştırmacı müzakereleri yapmamalı ya da taraflar ile ayrı ayrı görüşme yapmalıdır. Müzakereler sırasında taraflardan birinin suç teşkil edebilecek bir harekette bulunabileceğinin anlaşılması durumunda uzlaştırmacı, anında görüşmelere ara vermeli ya da görüşmeyi sonlandırmalıdır. Müzakere sırasında alınan her türlü önleme karşı suç teşkil edecek bir durumun ortaya çıkması halinde ise uzlaştırmacı, olay hakkında derhal bir tutanak tutmalı ve tutmuş olduğu tutanağı raporunda belirtmelidir.

Uzlaştırmacı, uzlaştırma müzakerelerine başlamadan önce taraflar ile ayrı ayrı iletişime geçmelidir. Her iki tarafla da ayrı ayrı ve gerekirse birden fazla toplantı yapmalıdır. Yaptığı toplantılar sonucu, tarafların bir araya gelmesinde ciddi tehlikeler olacağı yönünde kanaati oluşursa, her iki tarafı bir araya getirmeden ayrı ayrı müzakereler yürütebilir.²⁷⁶ Uzlaştırmacı aynı zamanda, müzakerelerde izlenmesi gerekli olan metotlarla ilgili olarak Cumhuriyet savcısı ile görüşebilir ve savcıdan müzakerelerin kanuna uygun yürütülmesi amacıyla talimatlar alabilir (CMUY m.31/2).

Uzlaştırma görüşmelerine şüpheli, sanık, katılan, mağdur, suçtan zarar gören, kanuni temsilcisi, müdafii, vekili katılabilir (CMK m.253/13, CMUY m.31/1). Kanun'da müzakerelere katılacak kişiler sınırlı sayıda sayılarak belirtilmiştir. Buna göre, kanunda belirtilen kişilerden başka kişiler, uzlaştırma müzakerelerine katılamaz.

Uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, sanık, katılan, mağdur veya suçtan zarar gören kişi kendisi veya kanuni temsilcisi, müdafii veya vekilinin geçerli bir özürlü olmadan katılmazsa, katılmayan taraf uzlaşmayı reddetmiş sayılır (CMK m.253/13,

²⁷⁶ **Demir, Şamil:** "Müzakere", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed.: Mustafa Serdar Özbek, Orhan Cüni, Merve Özcan), Ankara 2018, s.162.

CMUY m.31/1). Böyle bir durumun oluşması halinde uzlaştırmacı, uzlaştırma işlemlerini sonlandırır. Sonlandırma sebebini de raporda belirtir.

6.5. Uzlaştırmada Edim

Edim, tarafların aralarında bulunan borç ilişkisi sebebiyle, alacaklının her durumda isteyebileceği, borçlunun da söz konusu borç ilişkisi sebebiyle yerine getirmekle yükümlü bulunduğu bir davranış biçimidir.²⁷⁷ Edim, aslında borçlar hukukuna ait bir terimdir. Ceza muhakemesi açısından ise uzlaştırma kurumunda önemli bir yere sahiptir.

Uzlaştırma müzakereleri sonucunda tarafların üzerinde anlaştıkları edim konusu bakımından bir sınırlama öngörülmemiştir. Taraflar, hukuka ve ahlakla aykırılık teşkil etmeyen herhangi bir edim üzerinde anlaşabilirler. Edimler belirlenirken üzerinde dikkat edilmesi gereken hususlar, edimin makul olması, hukuka ve ahlaka aykırı olmaması ve ifasının imkânsız olmamasıdır. Aynı şekilde, edimin belirli veya belirlenebilir olması gerekir.²⁷⁸

CMK m.253/17’de; “Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder.” hükmü yer almaktadır. CMUY m.18/4’de ise “Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka ve ahlaka uygun olduğunu belirlerse raporu veya belgeyi mühür ve imza altına almak suretiyle onaylar, soruşturma dosyasında muhafaza eder.” hükmüne yer verilmiştir. Kanun hükmünde edimin hukuka aykırı olmayacağı belirtilmiştir. Buna karşın Yönetmelik’te ise edimin hukuka ve ahlaka aykırı olmayacağı hükmü ile Kanun’un çizdiği sınırlar daha da daraltılmıştır. Yönetmelikler kanunların uygulanış şeklini gösterir ve kanunun çerçevesini çizdiği konularda ayrıntılı hükümler içerir. Aynı şekilde, yönetmelik kanuna aykırı olamaz. Burada edim kararlaştırılırken Kanun’a göre mi Yönetmelik’e göre mi belirleneceği konusunda bir tereddüt yaşanabilir. Kanun, normlar hiyerarşisinde Yönetmelik’in

²⁷⁷ <http://www.sozluk.adalet.gov.tr/edim> (Erişim Tarihi: 13.05.2020).

²⁷⁸ Özbek, “Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, s.102.

üstünde yer aldığından dolayı böyle bir durumda, öncelikle Kanun hükmüne öncelik verilmelidir. Fakat bize göre, burada Yönetmelik hükmü Kanun hükmünü tam anlamıyla daraltmamıştır. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse, mesela taraflar edim olarak kadın alım satımı üzerinde bir anlaşma sağlayamazlar. Çünkü böyle bir edim anlaşması hem hukuka hem de ahlaka aykırılık teşkil eder.

Edim hakkında, Yönetmelik m.33’de örnekleme yoluyla, tarafların seçebileceği edimler belirtilmiştir. Taraflar, maddede belirtilen edim türlerinden birini veya birkaçını seçebileceği gibi maddede yazmayan başka bir edim de kararlaştırabilirler. Keza, taraflar aralarında anlaşarak herhangi bir edim belirlemeden de uzlaşmaya varabilirler. Yönetmelik m.33’de örnek olarak tavsiye edilen edimler şunlardır:

“a) Fiilden kaynaklanan maddi veya manevi zararın tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hale getirilmesi,

b) Mağdurun veya suçtan zarar görenin haklarına halef olan üçüncü kişi ya da kişilerin maddi veya manevi zararlarının tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hale getirilmesi,

c) Bir kamu kurumu veya kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluş ile yardıma muhtaç kişi ya da kişilere bağış yapmak gibi edimlerde bulunulması,

ç) Mağdur, suçtan zarar gören, bunların gösterecekleri üçüncü şahıs veya bir kamu kurumu ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluşun belirli hizmetlerinin geçici süreyle yerine getirilmesi,

d) Topluma faydalı birey olmayı sağlayacak bir programa katılımın sağlanması,

e) Mağdurdan veya suçtan zarar görenden özür dilenmesi.”

Maddi veya manevi zararların kısmen veya tamamen tazmin edilmesi ediminde, genellikle malvarlığına yönelik suçlarda, failden verdiği zararın karşılığı olarak bir miktar para ödemesi istenir. Şahıs varlığına ilişkin zararların karşılığında ise özür dilenmesi veya başka bir edimin yerine getirilmesi istenebilir. Edim bir miktar

paranın mağdura ödenmesi olarak belirlenirse, edimin ne şekilde ve ne zaman gerçekleşeceği konusunda da müzakereler sırasında anlaşılmazdır. Edim türü para ile ödeme ise ödenecek miktar peşin olabileceği gibi taksitle de bağlanabilir. Aynı şekilde, ödenmesi istenen paranın yabancı para biriminde karşılaştırılması da mümkündür. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta da, edimin faili de zor bir duruma düşmemesi gerekliliğidir.²⁷⁹

Yönetmeliğin 33.maddesinin b bendinde; mağdur ya da suçtan zarar gören kişinin haklarına halef olan kişilerin, ortaya çıkan maddi ve manevi zararlarının tazmin edilmesi, edim türü olarak gösterilmiştir. Buradaki haklara halef olan kişiden kasıt sigorta şirketleridir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu m.1481’de, sigorta tazminatını ödeyen sigortacının, hukuken sigortalı yerine geçeceğini hüküm altına alınmıştır.²⁸⁰

Bir başka edim türü de Yönetmeliğin 33.maddesinin c bendinde yer alan, kamu kurumu ya da kamu yararına hizmet eden özel kuruluşlar ya da yardıma ihtiyacı olan kişilere yardım yapılmasıdır. Bu madde ile uzlaştırma kurumunun amaçlarından biri olan faili topluma kazandırmak amacı yerine getirilmiş olur. Çünkü fail toplumdaki ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunduğu, sorumluluk bilincinin gelişmesine yardımcı olunur. Aynı şekilde, toplumun da suç işleyen birine karşı olan katı tutumu değişir ve fail dışlanmaz. Mağdur da ihtiyaç sahibi kişilere yapılan yardıma vesile olmaktan dolayı memnuniyet duyar.²⁸¹

Mağdura verilen zararı tazmin dışında, Yönetmelik m.33/1-ç bendinde ifade edildiği gibi, belirli hizmetlerin geçici süre ile yerine getirilmesi edimiyle de verilen zarar giderilebilir. Burada yapılacak hizmet mağdura, suçtan zarar gören kişiye ya da bu kişilerin belirttikleri başka şahıslara ya da kamu yararına yardımda bulunan herhangi özel bir kuruluşa yönelik olabilir. Bir kamu kurumunun belirlenen zamanlarda ve belirli sürede temizlenmesi ya da mağdura ait bir yerin tamiratının yapılması gibi edimler bu çerçevede belirlenebilir.²⁸² Burada dikkat edilmesi gereken husus, belirlenen hizmetin fail bakımından yerine getirilmesi imkânsız ya da onur kırıcı nitelikte bir hizmet olmamasıdır. Yine Anayasa’nın 18. maddesinde yer alan

²⁷⁹ Özbek, “Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, s.104,105.

²⁸⁰ Özbek, “Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, s.105,106.

²⁸¹ Özbek, “Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, s.107,108.

²⁸² Özbek, “Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, s.108,109.

zorla alıştırma ve angarya yasağına aykırılık teşkil edecek hizmetlerin faile yüklenmesi mümkün bulunmamaktadır.

Yönetmelik'te belirtilen diğer bir edim türü de topluma faydalı birey olmayı sağlayacak bir programa katılmaktır. Bu programların neler olduğu hakkında Kanun ve Yönetmelik'te bir açıklık bulunmamaktadır. Somut olayın özelliğine, failin durumuna göre program belirlenebilir. Mesela, ocuk failler için eğitim programları öngörülebilir. Failin, uyuşturucu madde veya alkol bağımlısı olması durumunda bağımlılığını sona erdirecek programlara katılması sağlanabilir.²⁸³

Yönetmelik'te belirtilen son edim türü ise failin, mağdur veya suçtan zarar görenden özür dilemesidir. Özür dilemek, yaptığı hatanın farkına varmak, yaptığı eylemden pişman olmak demektir. Uzlaştırmada edim olarak, failin mağdurdan veya suçtan zarar görenden özür dilemesi, daha çok manevi bir zarara neden olan suçlarda uygulanmaktadır. Fail zr dileme edimini çeşitli şekillerde yerine getirebilir. Pişmanlığını dile getirmesi de özür yerine geçer. Hatta zr dileme edimini mutlaka sözlü olarak yapmasına da gerek yoktur. Kararlaştırılırsa, fail yazılı şekilde de özür dileyebilir. Müzakereler sırasında fail özür dilerse ve mağdur veya suçtan zarar gören de özrünü kabul ederse edim, görüşmeler sırasında yerine getirilmiş olur. Fakat olayın niteliğine göre özür dileme edimi başka bir tarihte ve başka bir yerde, hatta başka kişilerin de olduğu bir ortamda da yerine getirilebilir.²⁸⁴ Ancak zr dilemenin, fail için onur kırıcı bir usulde belirlenmemesi gerekir. Aksi halde, edim hukuka ve ahlaka aykırı olur.

Hukuka ve ahlaka uygun olmak kaydıyla her türlü edimin kararlaştırılabileceğini daha önce ifade etmiştik. Fakat bazı edim türlerinin kararlaştırılması her ne kadar hukuka ve ahlaka uygun olsa da, yerindeliiği tartışmalara neden olmaktadır. Örneğin, tarafların edim olarak çocuğun velayetinin kime ait olacağını tespiti veya kan, doku verilmesi şeklinde edim kararlaştırmalarının geçerliliği tartışmalara neden olmuştur. Edim olarak çocuğun velayetinin kararlaştırılmasında kanun ve ahlaka aykırılık yönünden herhangi bir sorun gözükmese de, çocuğun nesne olarak kabul edilmesi, kişilik haklarına zarar

²⁸³ zbek, "Soruştırma Evresinde Uzlaştırma Usulü", s.109,110.

²⁸⁴ zbek, "Soruştırma Evresinde Uzlaştırma Usulü", s.110,111.

oluşturacağı yönünde eleştirilmektedir. Edime konu olan çocuk, yaşanan olayları algılama yeteneğine sahip olabilir. İşbu sebeple de çocuğun kişilik haklarını zedeleyici bir durum ortaya çıkması muhtemeldir. Aynı şekilde taraflar edim olarak kan veya doku bankalarına bağışta bulunulmasını kararlaştırabilirler. Bu durumda da kanuna ve ahlaka bir aykırılık görülmemektedir. Ancak kan veya doku bağışının kişinin vücut bütünlüğüne müdahale oluşturduğu aşikârdır.

Yönetmelik'te gösterilen edim türleri sınırlı sayıda değildir. Dolayısıyla taraflar, hukuka ve ahlaka uygun olmak kaydıyla, yukarıda ifade edilen edim türlerinden başka edimleri de kararlaştırabilirler. Hatta yukarıda belirttiğimiz gibi, edimsiz uzlaşma da mümkündür. Uzlaştırma kurumunun günümüzde gelişim gösterdiği aşikârdır. Yaşanan gelişmeler doğrultusunda her geçen gün yeni ve farklı edim türleri ortaya çıkmaktadır. Belirlenen edim türlerinin özellikle toplumu memnun edici nitelikte olmaları, toplumun da uzlaştırma kurumuna olan bakışını olumlu şekilde etkilemektedir.

6.6. Uzlaştırmanın Hukuki Sonuçları

6.6.1. Soruşturma Evresinde Uzlaştırmanın Hukuki Sonuçları

Soruşturma evresinde yapılan uzlaştırma uygulamasının hukuki sonuçları CMK m.253/19 ve CMUY m.20'de belirtilmiştir. Uzlaştırmanın hukuki sonuçlarının neler olduğu daha uzlaştırmanın başından taraflara eksiksiz ve doğru bir şekilde anlatılmalıdır. Bu konuda uzlaştırmacı üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir. Uzlaştırmanın sonunda alınan kararlara uymamanın hukuki sonuçları özellikle fail açısından çok önemlidir. Failin alınan kararları yerine getirmezse ne gibi sonuçlarla karşılaşacağını önceden bilmesi, uzlaştırma uygulamasının daha sağlıklı gerçekleşmesini de sağlar.²⁸⁵

CMK m.253/19 ve CMUY m.20'de yer alan hükme göre;

²⁸⁵ **Yerdelen, Erdal:** "Soruşturma ve Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmanın Hukuki Sonuçları", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed.: Mustafa Serdar Özbek, Orhan Cüni, Merve Özcan), Ankara 2018, s.185.

“1) Uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini defaten yerine getirmesi halinde, şüpheli hakkında uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Suça sürüklenen çocuklar hakkında gerekli görüldüğünde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması çocuk hâkiminden istenir.

2) Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde, Kanunun 171 inci maddesindeki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Bu halde, edimin yerine getirilip getirilmediğinin takibi büro tarafından yapılır. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez.

3) Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmesi halinde, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir.

4) Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, 171 inci maddesinin dördüncü fıkrasındaki şart aranmaksızın, kamu davası açılır.

5) Şüphelinin, edimini yerine getirmemesi halinde uzlaştırma raporu veya uzlaşma belgesi, 9.6.1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesinde yazılı ilam mahiyetine haiz belgelerden sayılır.”

CMK m.172’de “kovuşturmaya yer olmadığı kararı” düzenlenmiştir. Buna göre, soruşturma evresi sonunda kamu davası açılabilmesi için yeterli delil elde edilemez ya da kovuşturma imkânı bulunmaz ise Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığına karar verir. Uzlaştırma bakımından da CMK 253/19’da ifade edildiği gibi, şüpheli uzlaşma müzakereleri sonucunda edimini tek seferde yerine getirirse, şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir.²⁸⁶

Uzlaştırma müzakereleri sonucunda şüpheli, edimin yerine getirilmesini ileri bir tarihe bırakırsa veya takside bağlarsa ya da edim süreklilik arz ederse, şüpheli için kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Maddede, kamu davasının

²⁸⁶ **Yerdelen**, “Soruşturma ve Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmanın Hukuki Sonuçları”, s.186.

açılmasının ertelenmesi kararı verilirken CMK'nın 171. maddesindeki şartların²⁸⁷ aranmayacağı ifade edilmiştir. Kamu davasının ertelenmesi kararının verilmesi için edimin taksidi bağlı, vadeli ya da sürekli olması gerekir.²⁸⁸

Edimin yerine getirilip getirilmediği uzlaştırmacı tarafından değil, uzlaştırma bürosu tarafından takip edilir. Kamu davasının ertelenmesine ilişkin karar ile birlikte dava zamanaşımı süresi durur. Duran zamanaşımı süresi, uzlaştırmacının sonuçsuz kalması durumunda veya uzlaştırmacının, uzlaştırma raporunu sunması ile kaldığı yerden işlemeye devam eder.²⁸⁹

Şüpheli hakkında verilmiş olan kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı sonrasında, edim, şüpheli tarafından yerine getirilirse, şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Şüpheli, belirlenen edimi süresi içinde yerine getirmese, uzlaştırma raporu ya da uzlaştırma belgesi, 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu (İİK) m.38'de yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılır. Böylece, mağdur ya da suçtan zarar gören kişinin hakları hukuki bir güvenceye bağlanmış olur. Uzlaştırma raporu ya da uzlaştırma belgesiyle ilamlı icra takip işlemlerini başlatabilir.²⁹⁰

²⁸⁷ **CMK m. 171/3:** “Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilmesi için,

- a) Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunması,
 - b) Yapılan soruşturmanın, kamu davası açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi,
 - c) Kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması,
 - d) Suçun işlenmesiyle mağdurun ya da kamunun uğradığı ve Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi,
- koşullarının birlikte gerçekleşmesi gerekir.”

²⁸⁸ **Yerdelen,** “Soruşturma ve Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmacının Hukuki Sonuçları”, s.187.

²⁸⁹ **Yerdelen,** “Soruşturma ve Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmacının Hukuki Sonuçları”, s.188.

²⁹⁰ **Yerdelen,** “Soruşturma ve Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmacının Hukuki Sonuçları”, s.189,194.

6.6.2. Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmanın Hukuki Sonuçları

Kovuşturma evresinde uzlaştırmanın hukuki sonuçları CMK m.254/2 ve CMUY m.27’de şu şekilde belirtilmiştir.

CMUY m.27:

“1) Uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini defaten yerine getirmesi halinde, davanın düşmesine karar verir.

2)Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde; sanık hakkında, Kanunun 231 inci maddesindeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Geri bırakma süresince zamanaşımı işlemez.

3) Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmesi halinde, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak davanın düşmesine karar verilir.

4) Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmesi halinde, mahkeme tarafından, Kanunun 231 inci maddesinin on birinci fıkrasındaki şartlar aranmaksızın hüküm açıklanır.

5) Sanığın, edimini yerine getirmemesi halinde uzlaştırma raporu 2004 sayılı Kanunun 38 inci maddesinde yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılır.”

Uzlaştırma müzakereleri sonrası taraflar arasında uzlaşma gerçekleşirse ve kararlaştırılan edim de tek seferde yerine getirilirse, uzlaştırma tamamlanmış olduğu için mahkeme tarafından düşme kararı verilir. Düşme kararı ile yargılama sona erer.²⁹¹ CMK m.223/8’de de buna ilişkin hüküm yer almaktadır. Buna göre; *“TCK’da öngörülen düşme sebeplerinin varlığı ya da soruşturma veya kovuşturma şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması hallerinde, davanın düşmesine karar verilir. Ancak, soruşturmanın veya kovuşturmanın yapılması şarta bağlı tutulmuş olup da şartın*

²⁹¹ **Yerdelen**, “Soruşturma ve Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmanın Hukuki Sonuçları”, s.190.

henüz gerçekleşmediği anlaşılırsa; gerçekleşmesini beklemek üzere, durma kararı verilir.”

Müzakereler sonucu taraflar arasında kararlaştırılan edimin takside bağlanması, ileri bir tarihe ertelenmesi ya da devamlılık oluşturması durumunda sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin karar verilirken, bu kurumu düzenleyen CMK m. 131'deki şartlar aranmaz.²⁹² Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin karar ile sanık, beş yıl süre ile denetime tabi tutulur (CMK m.231/8). Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ile birlikte bu süre boyunca dava zamanaşımı da işlemez.

Edimin, geri bırakma süresi içinde yerine getirilip getirilmediğinin takibi Cumhuriyet başsavcılığı infaz bürosu tarafından yapılır. Sanık, edimin gereklerini yerine getirirse, hakkında düşme kararı verilir. Böylece uzlaşma da sonuçlanmış olur. Sanık edimini yerine getirmezse sanık için tekrar hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin karar verilmez. Böyle bir durumda açıklanması geri bırakılan hüküm açıklanır (CMK m.254/2).²⁹³

Sanık, belirlenen edimi süresi içinde yerine getirmezse, uzlaştırma raporu veya uzlaştırma belgesi, 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu m.38'de yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılır. Böylece bu belge ile ilamlı icra takibi yapılabilir.²⁹⁴

²⁹² CMK m.131'in 6. fıkrasına göre, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının şartları şunlardır:

- a) Sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması,*
 - b) Mahkemece, sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması,*
 - c) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi,*
- gerekir.”*

²⁹³ **Yerdelen**, “Soruşturma ve Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmanın Hukuki Sonuçları”, s.191,192.

²⁹⁴ **Yerdelen**, “Soruşturma ve Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmanın Hukuki Sonuçları”, s.192.

SONUÇ

Uzlaştırma kurumu, alternatif uyuşmazlık çözüm yolları kapsamında, onarıcı adalet anlayışı bağlamında ortaya çıkan bir kurumdur. Klasik ceza adalet sistemlerine karşı olarak başlayan alternatif çözüm yolları, birbirine benzer birçok farklı kurumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kurumlardan dünya çapında en çok rağbet gören ve birçok ülkede mağdur-fail arabuluculuğu olarak da ifade edilen kurum, uzlaştırma kurumudur.

Fail odaklı klasik ceza adalet sistemlerine karşı olarak geliştirilen bu kurumda, her daim ikinci plana atılan mağdur öncelikli olarak ele alınmaktadır. Klasik ceza adaleti sistemlerinde devletin kendini mağdur olarak görmesi ve mağdurun yargılamalarda söz hakkına sahip olmaması da bu kurumun gelişmesinin nedenleri arasındadır. Devleti mağdur konumundan çıkaran uzlaştırma kurumu, asıl mağduru dikkate alarak, onun yargılamalarda söz hakkına sahip olmasına, kendisini ifade edebilmesine imkân sağlamaktadır. Failin de bu kurum sayesinde yaptığı eylemin ortaya çıkarmış olduğu zararları, mağdur üzerindeki olumsuz etkileri görerek, sonraki yaşantısında çok daha dikkatli olması sağlanır. Hatta faile, vermiş olduğu zararları telafi etme imkânı verilerek, onun topluma kazandırılması da sağlanmış olur.

Uzlaştırma kurumu hem ekonomik yönden hem de zaman bakımından oldukça tasarruf edilen bir kurumdur. Mahkemelerin uzun süren yargı süreçleri, uzun yargılamalar sırasında yapılan giderler bireyleri ekonomik yönden de olumsuz etkilemektedir. Uzlaştırmaya başvuru durumlarda taraflar arasındaki uyuşmazlık hem daha kısa sürede hem de daha az masrafla çözüme kavuşur. Böylece, toplumun adalete olan inancı da sağlanmış olur.

İlk olarak Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan uzlaştırma kurumu, zamanla diğer ülkelerde de uygulanmaya başlanmıştır. Her ülkede farklı isimlerde, farklı yöntemlerle uygulanan bu kurumun temelinde, mağdur ve failin, tarafsız bir veya daha fazla kişiler ile bir araya gelerek, yüz yüze konuşmalarının sağlanması, aralarındaki uyuşmazlığın her iki taraf için de ortak çözüm yolları ile giderilmesi ve birbirlerinin hissettiği duyguları anlamaları bulunmaktadır.

Türkiye’de uzlaştırma kurumu ilk olarak, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile hukuk sistemimize girmiştir. İlk düzenlemeden bu yana birçok defa değişikliğe uğrayan bu kurum, yaklaşık on yıl boyunca yeterince uygulanamamıştır. Uygulamalardaki aksaklıklar, uygulayıcıların ve toplumun bu kurum hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması gibi nedenlerden dolayı, 2016 yılında 6763 sayılı Kanun ile köklü değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişiklikler ile doktrin ve uygulayıcılar tarafından yapılan eleştiriler de dikkate alınarak, bu kurumun uygulama alanı genişletilmiştir.

Kurumun en önemli sorunu, toplumun kuruma karşı duyduğu güvensizliktir. Kuruma karşı duyulan güvensizlik, verilecek eğitimler ve bilgilendirmeler ile giderilebilir. Ancak toplumun hala büyük bir kesimi uzlaştırma kurumuna başvurmadan kaçınmakta, uzun, masraflı ve yorucu olan mahkemeye başvurma yolunu tercih etmektedir. Bu durum karşısında toplum bilinçlenir ise bu kurumdan elde edilen fayda çok daha fazla olur.

Uzlaştırma kurumunun en önemli sorunlarından biri, hukuk fakültesi mezunu olmayan kişilerin de uzlaştırmacı olabilmesidir. Siyasal bilgiler, idari bilimler, iktisat, maliye alanlarında lisans eğitimi almış olan kişilerin ve polislerin de uzlaştırmacı olarak görev yapabilmesi, uzlaştırma kurumu açısından problem teşkil etmektedir. Çünkü belirtilen fakültelerde her ne kadar hukuk dersi almış olsalar dahi, aldıkları hukuk derslerinin oldukça yetersiz olduğu düşüncesindeyiz. Bu kişileri sahip olduğu hukuk bilgisi ile hukuk fakültesi mezunu kişilerin sahip olduğu hukuk bilgisi arasında oldukça büyük fark mevcuttur. Uzlaştırmanın taraflarının bir hukukçuya olan bakış açısı ile bir polise, iktisatçıya olan bakış açısı oldukça farklıdır. Uzlaştırma müzakereleri sırasında sorun teşkil edebilecek durumların ortaya çıkma ihtimalinin yüksek olması nedeni ile bu sorunun en kısa sürede giderilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Uzlaştırma görevinin sadece hukuk eğitimi almış kişilere bırakılması gerekir.

Kurumun bir diğer eksikliği ise soruşturma evresinde, uzlaştırma savcısının iade ettiği dosyada, soruşturma savcısının uzlaştırma üzerinde ısrar etmesi halinde, CMK ve Uzlaştırma Yönetmeliğinde soruna çözüm getirecek herhangi bir hükmün

bulunmamasıdır. Böyle bir durumda, soruşturma savcısı 5235 sayılı Kanun'dan kaynaklanan yetkilerini kullanarak soruna çözüm getirebilir.

Kuruma yönelik eksikliklerden biri de, müzakereler sırasından taraflardan birinin diğer tarafa karşı suç teşkil edecek bir harekette bulunması halinde uzlaştırmacının nasıl bir yol izleyeceğidir. Bu duruma ilişkin de Kanun ve Yönetmelik'te herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Böyle bir durum ile karşılaşan uzlaştırmacı, yaşanan olaya ilişkin derhal bir tutanak tutmalı ve raporunda tutanağa yer vermelidir. Bu eksikliğe dair en kısa sürede Kanun veya Yönetmelik'e hüküm eklenmelidir.

KAYNAKÇA

- Artuk, M. E. ve Gökçen, A.** (2017). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Baytaz, A. B.** (2013). *Onarıcı Adalet'e Genel Bir Bakış*. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, LXXI (1), (116-122).
- Canpolat, C. ve Sabuncuoğlu, Z.** (2017). *Uzlaştırma*. İstanbul: Legal Yayınevi.
- Centel, N., Zafer, H. ve Çakmut, Ö.** (2014). *Türk Ceza Hukukuna Giriş*. İstanbul: Beta Yayın.
- Coronos, C. C.** (2008). Mağdur-Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar. *Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı*, (ss.109-201). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Çam, M. A.** (2018). *Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Çetin, S. H.** (2009). Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaşma. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (82), 1-33.
- Çetintürk, E.** (2017). *Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Çetintürk, E.** (2008). *Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çulha, R.** (2010). Uzlaşma. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hakemli Hukuk Dergisi*, (1), 184-203.
- Demir, Ş.** (2018). *Müzakere*. Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı. (ss.143-181). Ankara.
- Dölling, D.** (2010). *İşlenen Suç Nedeniyle, Suç Failleri ve Mağdurları Arasında Arabuluculuk (Mediation)*, (S. Dönmezer, Çev.). Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hakemli Hukuk Dergisi, (1), 18-21.
- Erdem, M. R., Eser, F. ve Özşahinli, P. P.** (2017). *100 Soruda Uzlaştırma Uzlaştırmacının El Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Ersoy, U.** (2005). Ceza Hukukunda Uzlaşma. *Ankara Barosu Hukuk Gündemi Dergisi*, 64-67.
- Gökalp, Ö. T.** (2013). Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 21-30.
- Gültekin, Ö.** (2012). *Öğretide ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

- Hakeri, H.** (2012). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Hekimoğlu, M. F.** (2002). Fransa’da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması. *Ankara Barosu Dergisi*, (2), 33-38.
- Ildır, G.** (2003). *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler)*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- İşten, İ. ve Mert, İ. S.** (2018). Uzlaştırma Kurumunun Etkinliğinin Arttırılması: Uzlaştırma Sürecinde Karşılaşılan Hukuki ve İletişime İlişkin Problemler ile Çözümlerine İlişkin Nitel Bir Araştırma. *Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6 (11), 1-31.
- İnceoğlu, A. A. ve Karan, U.** (2008). Türkiye’de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi. *Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı*, (ss. 45-81). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- İpek, A. İ. ve Parlak, E.** (2016). *Ceza Muhakemesinde Uzlaşma*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Jahic, G. ve Yeşiladalı, B.** (2008). Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım. *Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı*, (ss. 15-20). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Kaymaz, S. ve Gökcan, H. T.** (2007). *Uzlaşma ve Önödeme*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Macuncu, M.** (2010). Amerikan Hukuk Sisteminde Anlaşmazlıkların Alternatif Çözümleri. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hakemli Hukuk Dergisi*, (1), 75-85.
- Mecit, K. ve Ademoğlu, İ.** (2010). Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarından Uzlaşma Kurumunun Gelişimi ve Hukukumuzdaki Yeri. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hakemli Hukuk Dergisi*, (1), 348-389.
- Özbek, M. S.** (2018). *Onarıcı Adalet*. Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (ss.3-16). Ankara.
- Özbek, M. S.** (2016). *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*. C.:2, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özbek, M. S.** (2018). *Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü*. Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (ss.63-129). Ankara.
- Özbek, M.** (2007). Avrupa Birliği’nde Alternatif Uyuşmazlık Çözümü. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (68), 315-320.
- Özbek, M.** (2005). Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 54(3), 289-321.

Özbek, M. (2007). Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Esasları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 54(4), 123-205.

Özbek, M. (2002). Dünya Çapındaki Adalete Ulaşma Hareketleriyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 54(2), 121-157.

Özbek, M. (2005). Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk” Konulu Tavsiye Kararı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 127-170.

Özmumcu, S. (2013). *Uzak Doğu’da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış*. İstanbul: Levha Yayınları.

Özgenç, N. B. (2015). *Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma*. İstanbul: Legal Yayıncılık.

Özgenç, N. B. (2015). Türk Hukukunda Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklarda Uzlaşma. *Legal Hukuk Dergisi*, 13(145), 39-83.

Özbek, V. Ö., Doğan, K. Bacaksız, P. ve Tepe, İ. (2016). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Pelikan, C. (2008). Onarıcı Adalet Üzerine. *Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı*. (ss.21-28), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Sezer, A. (2010). *Öğreti ve Uygulamada Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Soysal, T. (2010). Uzlaşma Kurumunun Felsefesine Bir Uzanış: Onarıcı Adalet ve Güney Afrika Ubuntu Geleneği. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hakemli Hukuk Dergisi*, (1), 327-345.

Şahin, C. (1998). Ceza Muhakemesinde Uzlaşma. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6, 221-297.

Şener, E. (2001). Uzlaşma. *Hukuk Sözlüğü*, 832. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yavuz, H. A. (2015). Onarıcı Adalet ve Uzlaştırma Kurumu Bağlamında Ceza Adalet Sisteminde Mağdurun Konumu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 6(23), 86-92.

Yerdelen, E. (2018). *Uzlaştırmanın Esasları ve Benzer Kurumlardan Farkları*. Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (ss.19-43). Ankara.

Yerdelen, E. (2018). *Uzlaştırmanın Şartları*. Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (ss.47-59). Ankara.

Yerdelen, E. (2018). *Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü. Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı*, (ss.133-139). Ankara.

Yerdelen, E. (2018). *Soruşturma ve Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmanın Hukuki Sonuçları. Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı*, (ss.185-197). Ankara.

Yılmaz, Ö. (2006). *Onarıcı Adalet Sistemi: Birey-Toplum-Devlet ilişkilerinde Yeni Bir Mücadele Alanı. Suç Mağdurları*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Yıldız, A. K. (2010). Uzlaşma-Şikayet İlişkisi. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hakemli Hukuk Dergisi*, (1), 93-115.

Zafer, H. (2003). Ceza Muhakemesi Hukukunda Özelleşme Eğilimi: Uzlaşma. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 727-750. İstanbul: Akım Yayınevi.

Willemssens, J. (2008). Onarıcı Adalet ve Uluslararası Standartlar: Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler Tarafından Başlatılan Girişimler. *Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı*, (ss.29-44). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

(2008). Onarıcı Adalet Programlarının Ceza Konularında Kullanılmasına İlişkin Temel İlkeler, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC), (2002/12, 37. Oturum Toplantısı, 24 Temmuz 2002. *Onarıcı Adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Ceza Davalarında Uzlaşma, Eğitim Materyalleri*, (ss.33-36). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cd53e095f8086.20332076. (10.03.2019-14:32).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cd541dc14d729.75784375. (10.03.2019- 15:05).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cd53e67c3bd44.27463769. (10.03.2019-15:27).

<https://edb.adalet.gov.tr/e-book/7-CEZAMUHAKEMES%C4%B0HUKUKU.pdf>. (22.05.2020-18:40).

<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlarvekararlar.htm>. (05.01.2020-15:10)

<https://sozluk.gov.tr/>.(27.05.2020-23:15).

<http://www.sozluk.adalet.gov.tr/edim>. (13.05.2020-01:30).